

ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK

NEVELE - MERENDREEDORP

4 MEI TOT 25 JUNI 2010

Adelheid DE LOGI & Stijn VAN CAUWENBERGH

COLOFON

© 2010

© Ename Expertisecentrum voor Erfgoedontsluiting vzw / Kale - Leie Archeologische Dienst,
auteurs Adelheid De Logi & Stijn Van Cauwenbergh
figuren © Auteurs (EEC/KLAD), tenzij anders vermeld

layout:	A. De Logi
druk- & bindwerk:	Zquadra, Kortrijk
verantwoordelijke uitgever:	Kale - Leie Archeologische Dienst Kasteelstraat 26 9880 Aalter www.deklad.be

Administratieve gegevens

Vergunningsnummer: 2010/147
Datum aanvraag: 20 april 2010
Naam aanvrager: Adelheid De Logi
Naam site: Nevele-Merendreedorp 2010
Lambertcoördinaten: X: 94601.99 en Y: 196927.89
Kadastrale gegevens: Afdeling 4, sectie B, perceelnummers 689W2, 690C (partim), 690G (partim) en 690L (partim)

Opdrachtgever: Huysman Promoties nv   Roger Wille nv
Stationstraat 83   Oostveldkouter 74
9900 Eeklo   9920 Lovendegem

Uitvoerder: Ename Expertisecentrum voor Erfgoedontsluiting v.z.w.
Abdijstraat 13-15
9700 Oudenaarde

Projectleider: Adelheid De Logi

Archeologen: Adelheid De Logi
Stijn Van Cauwenbergh

Wetenschappelijke begeleiding: Kale - Leie Archeologische Dienst

Projectcode: NEV-MD-10

Titel: Archeologisch onderzoek Nevele-Merendreedorp. 4 mei tot 25 juni 2010

Rapportnummer: KLAD-Rapport 20

Voorwoord

Dit rapport brengt administratief en wetenschappelijk verslag uit van het archeologisch onderzoek dat plaats had van 4 mei tot en met 25 juni 2010 vlakbij de huidige dorpskern van Merendree, Nevele (provincie Oost-Vlaanderen), tussen het Hammeken en Merendreedorp. Directe aanleiding voor de opgraving was het positief resultaat van een proefsleuven campagne uitgevoerd door de Kale-Leie Archeologische Dienst (KLAD) eerder dat jaar. Op de gesondeerde percelen was de bouw van een verkaveling voorzien door de firma's Huysman Promoties nv en Roger Wille nv.

Bij dit onderzoek werden voornamelijk nederzettingssporen aangetroffen uit de vroege en de volle middeleeuwen, maar ook een gracht waarvan de aanleg teruggaat tot de Romeinse periode. Daarnaast bevonden zich nog vele recente sporen op het terrein die in verband gebracht konden worden met de 20ste eeuwse serrebouw.

Zowel voor het veldwerk als voor de verwerking en de rapportage van de resultaten moeten een aantal personen en instanties bedankt worden voor hun medewerking en advies. In de eerste plaats gaat onze dank uit naar de bouwheren Huysman Promoties nv en Roger Wille nv voor de financiële ondersteuning van het onderzoek. We bedanken ook het Ename Expertisecentrum voor Erfgoedontsluiting vzw (EEC), en in het bijzonder Eva Roels en Sarah Dalle, voor het logistiek luik. Dank voor het wetenschappelijk advies gaat uit naar David Vanhee (KLAD), Koen De Grootte (VIOE), Johan Hoorne, Wim De Clercq (UGent), Nele Vanholme (VIOE) en Raf Declercq, Danny Vanlooche en Willem Schoutetens (Museum voor Sleutel en Slot). We bedanken ook Christophe Huysman en Luc Willems voor de graafwerken, de firma Van Moer voor de grondbemaling, aannemer Raf Tavernier en werfleider Bart Dejaeger voor de vlotte samenwerking, landmeter Paul Caus voor de opmetingen op het terrein, en tenslotte de gemeente Nevele. Dank gaat uit naar Hugo en Bea Verhaege voor het ter beschikking stellen van een gedeelte van hun serre als onderkomen voor de archeologen en als opslagruimte voor het materiaal. Kristof Haneca wordt bedankt voor het bemonsteren voor en het uitvoeren van het dendrochronologisch onderzoek op het verzamelde hout. Tenslotte willen we Evelyn Schynkel, Danny Verheye en Paul Van Damme bedanken voor hun zeer gewaardeerde hulp bij het terreinwerk.

Inhoud

Administratieve gegevens	3
Voorwoord	5
I. Inleiding	9
II. Situering van het onderzoek	11
II.1. Geografische en bodemkundige ligging	11
II.2. Aanleiding van en opbouw naar het onderzoek	12
II.3. Tijds kader	12
II.4. Financieel kader	12
III. Archeologische voorkennis	13
IV. Methodologie	15
V. Resultaten: Algemene inleiding	19
VI. Romeinse periode	21
VII. Vroege middeleeuwen	27
VII.1. Inleiding	27
VII.2. Sporen en structuren	29
VII.2.1. Inleiding	29
VII.2.2. Hoofdgebouwen	29
VII.2.3. Bijgebouw (gebouw 3)	34
VII.2.4. Waterput	35
VII.2.5. Gracht en greppel	41
VII.2.6. Losse paalsporen	45
VII.3. Vondsten	47
VII.4. Synthese en interpretatie	49
VIII. Volle middeleeuwen	51
VIII.1. Inleiding	51
VIII.2. Sporen en structuren	53
VIII.2.1. Inleiding	53
VIII.2.2. Hoofdgebouw	53
VIII.2.3. Bijgebouwen	57
VIII.2.4. Greppels	61
VIII.2.5. Spoor 225	62
VIII.3. Vondsten	64
VIII.4. Synthese en interpretatie	64
IX. Recente sporen	65

X. Synthese	67
XI. Aanbevelingen voor verdergezet onderzoek	71
XII. Besluit	73
Bibliografie	75

I. Inleiding

Van 4 mei tot 25 juni 2010 werd door projectarcheologen in dienst van het Ename Expertisecentrum voor Erfgoedontsluiting vzw (EEC) een archeologisch onderzoek uitgevoerd tussen het Hammeken en Merendreedorp te Merendree, Nevele. Naar aanleiding van de geplande bouw van een verkaveling op dit terrein voerde de Kale-Leie Archeologische Dienst (KLAD) er een prospectie met proefsleuven uit in februari 2010. Hierbij werd een gemiddelde densiteit aan sporen vrijgelegd in de noordwestelijke zone van het projectgebied. Dit gebied van ca. 3200m² moest vlakdekkend worden onderzocht. Hiervoor werd het EEC aangesteld, dat op zijn beurt twee projectarcheologen in dienst nam. Voor het veldwerk was een termijn van 30 werkdagen voorzien, voor de verwerking 15 dagen.

In wat volgt wordt eerst de ruime context van het archeologisch onderzoek geschetst, waarna de resultaten van het veldwerk en de verwerking voorgesteld worden. Tenslotte volgen een synthese en besluit. In bijlage bevat dit rapport een DVD waarop een digitaal grondplan, de sporen –en vondstenlijst en de foto's van terreinwerk en vondsten kunnen teruggevonden worden.

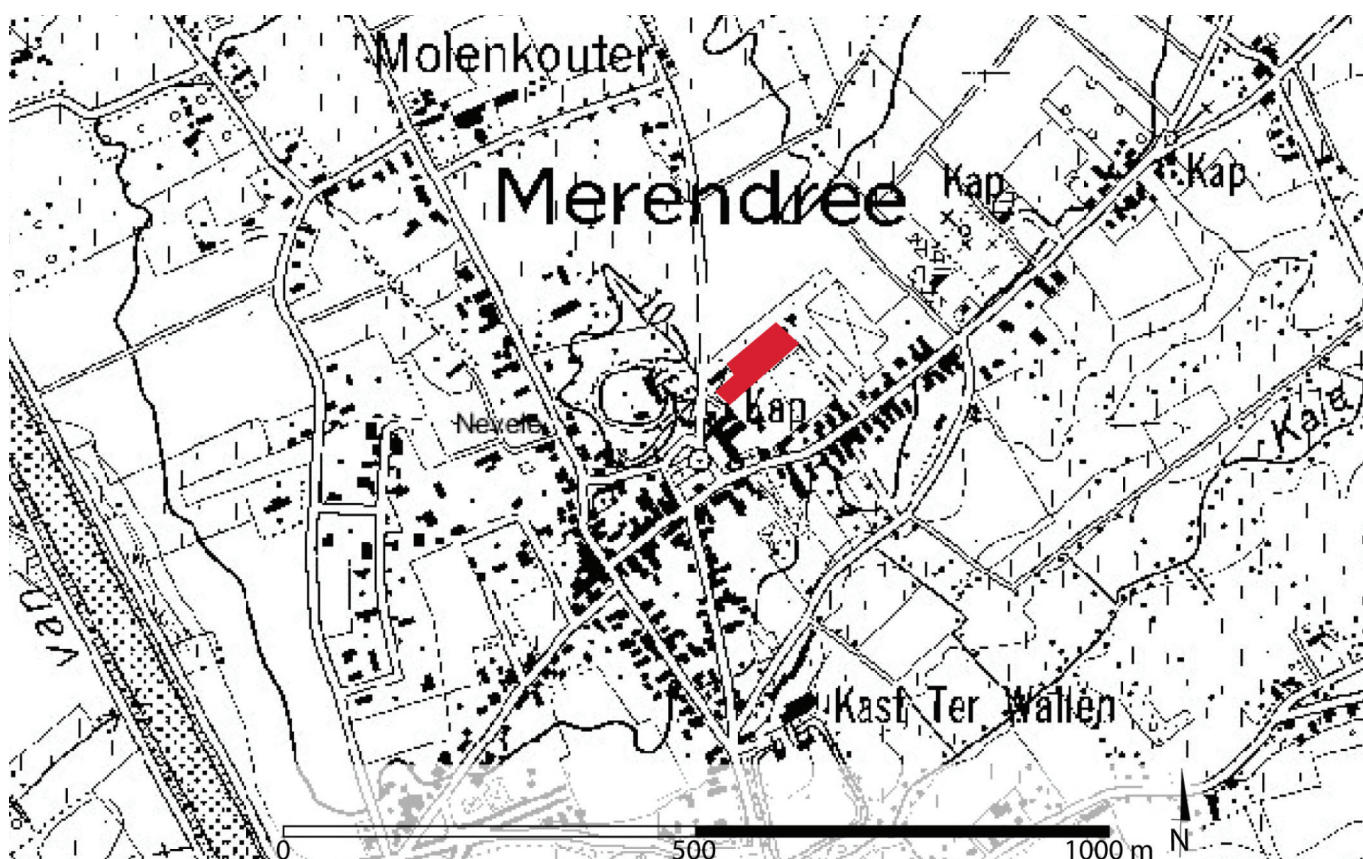
II. Situering van het onderzoek

II.1. GEOGRAFISCHE EN BODEMKUNDIGE LIGGING

Het projectgebied situeert zich te Merendree, Nevele (provincie Oost-Vlaanderen), tussen het Hammeken en Merendreedorp, op een terrein van ca. 2,5ha vlakbij de dorpskern en de Sint-Radgundiskerk (fig. 1). De op te graven percelen hebben kadasternummers 689w2, 690c (partim), 690g (partim) en 690l (partim) in afdeling 4, sectie B van de gemeente Nevele. Vóór de proefsleuvencampagne van februari 2010 waren deze gronden zo goed als volledig bebouwd met serres.

Bodemkundig staat het opgravingsterrein gekarteerd als Scc, of een matig droge lemige zandbodem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont (AGIV). Het terrein helt licht af van het noordwesten, met TAW-waarden rond 10,40m, naar het zuidoosten, waar de hoogte ongeveer 10,20m bedroeg. Het opgravingsvlak kent een gelijkaardig verloop met waarden tussen 9,90m en 10m in het noord- en westelijk deel, en variërend van 9,50m tot 9,65m in de zuidoostelijke hoek. De bodemopbouw bestond uit een ploeglaag met dikte schommelend rond 50cm, waaronder de beigegele tot lokaal oranje, moederbodem. Het westelijk deel van het terrein was oorspronkelijk waarschijnlijk een lichte depressie, aangezien hier de bruingrijze B horizont nog bewaard was. De deelgemeente Merendree bevindt zich ten westen van de Oude Kale, en ten oosten van het Schipdonkkanaal. Parallel aan het traject van de (Oude) Kale strekken zich hoge en droge zandruggen waarop in het verleden al meermaals archeologische sites werden aangetroffen en onderzocht. Merendree bevindt zich op een dergelijke zandrug of kouter die vroeger werd ingesloten door drie armen van de Kale. Ten noorden van de deelgemeente strekte zich de loop van de Hoogkale, waar zich nu de Brugse Vaart bevindt. Hoogkale en Oude Kale werden ten zuidoosten van Merendree met elkaar verbonden door de, nu niet meer aanwezige, Kruiskale (DE CLERCQ & VERLAECKT 1998).

Figuur 1: Situering van het projectgebied op een uittreksel van de topografische kaart ©AGIV

II.2. AANLEIDING VAN EN OPBOUW NAAR HET ONDERZOEK

Op de gronden tussen het Hammeken en Merendreedorp te Nevele wordt in de loop van 2010 een verkaveling aangelegd door de firma's Huysman Promoties nv en Roger Wille nv. Aangezien deze bouwwerken de mogelijk in de bodem aanwezige archeologische sporen kunnen vernietigen, voerde de KLAD in februari 2010 een proefsleuvensondage uit op de bedreigde percelen. Bij dit onderzoek werden in het noordwestelijk deel van het verkavelingsgebied grote paalsporen uit de middeleeuwen aangesneden. De KLAD adviseerde deze zone van ca. 3200m² vlakdekkend op te graven. Voor de uitvoering van dit onderzoek werd het EEC aangesteld, dat twee archeologen voor de periode van het project in dienst nam.

II.3. TIJDSKADER

Eind 2009 werd de KLAD op de hoogte gebracht van de plannen om het terrein gelegen tussen het Hammeken en Merendreedorp te verkavelen. In februari van het volgend jaar prospecteerde de KLAD de bedreigde percelen, waarop een advies tot opgraving van een deel van het terrein werd geformuleerd. De bouwheren stelden vervolgens het EEC aan als uitvoerder van de opdracht. De PvE, uitgeschreven door de KLAD, voorzag een termijn van 30 werkdagen veldwerk en 15 dagen verwerking en rapportage door twee archeologen. Het EEC nam hiervoor twee projectarcheologen, Adelheid De Logi en Stijn Van Cauwenbergh, tijdelijk in dienst. De opgravingen gingen van start op 4 mei 2010. Na het aanleggen van het opgravingsvlak en een eerste evaluatie van de vrijgelegde sporen werd duidelijk dat de voorgestelde termijn van 30 terreindagen moeilijk haalbaar zou zijn. Dit werd op een eerste werfvergadering, op 21 mei, signaleerd aan de bouwheren, de intergemeentelijke archeoloog en de erfgoedconsulente van Ruimte en Erfgoed Vlaanderen. Toen werd besloten de vraag naar eventuele termijnsverlenging uit te stellen met een drietal weken, wanneer er een beter zicht op de problematiek zou zijn. Op deze eerste bijeenkomst werd daarenboven overeengekomen een kijkvenster aan te leggen ten het zuidzuidwesten van het reeds aanwezig vlak. De bedoeling hiervan was beter inzicht te verkrijgen in het verder verloop van een gracht. Op 11 juni, bij de tweede werfvergadering, werd een verlenging van het terreinwerk tot het eind van de maand juni toegestaan, m.a.w. acht dagen extra. Door omstandigheden werd deze verlenging achteraf ingetrokken. De KLAD en het EEC sloegen hierop de handen in mekaar en troffen een regeling met de bouwheren waardoor toch tien dagen extra voor twee archeologen konden gefinancierd worden. Op deze manier eindigde het veldwerk op 25 juni. De verwerking van de resultaten en de rapportage hadden plaats tussen 28 juni en 26 oktober 2010.

II.4. FINANCIËEL KADER

Het kostenplaatje van het onderzoek werd gedragen door de bouwheren Huysman Promoties nv en Roger Wille nv. Dit omvat de kosten van het veldwerk, de verwerking van de resultaten en het afdrukken van het rapport. Het budget dat in de PvE voor natuurwetenschappelijk onderzoek werd voorzien, werd in samenspraak met de KLAD, het EEC en de bouwheren besteedt aan de bekostiging van een termijnsverlenging met 10 werkdagen voor twee archeologen. Eventueel toekomstig natuurwetenschappelijk onderzoek zou door de KLAD zelf gefinancierd worden.

III. Archeologische voorkennis

Voorafgaand aan de proefsleuencampagne van 2010 had nog geen archeologisch onderzoek plaats op de te verkavelen percelen. De resultaten van de prospectie omvatten voornamelijk grote paalsporen en/of kuilen met een vermoede volmiddeleeuwse datering. Grote zones van het terrein bleken in sterke mate verstoord. De deelgemeente Merendree kende in het verleden wel al archeologisch onderzoek onder de vorm van prospecties en opgravingen. De resultaten hiervan schetsen een ruimer kader waarbinnen huidig onderzoek gezien moet worden.

Systematische veldprospecties in Merendree leverden een aantal concentraties met steentijd materiaal op. Zo werden artefacten gevonden die op aanwezigheid van de mens gedurende het epipaleolithicum, het mesolithicum en het neolithicum wezen (VAN DER HAEGEN 1998). Recent werd bij de archeologische opvolging van de aanleg van een Aquafin tracé in Hansbeke een finaalneolithische kuil met potbeker aangetroffen (HOORNE *et al.* 2009).

De middenbronstijd in groot Nevele is voornamelijk gekend via luchtfotografische prospecties. Hierbij kwamen op de zandruggen langs de waterlopen verschillende cirkels van mogelijke grafheuvels aan het licht. Nederzettingen werden in deze streek nog niet aangetroffen. In Merendree zelf werden tot nog toe geen sporen van bronstijdgraven gevonden. Wél werden een sierspeld en een lanspunt bovengehaald bij graafwerken aan het Schipdonkkanaal. Beide artefacten kunnen grofweg in de midden- tot late bronstijd gesitueerd worden (BOURGEOIS *et al.* 1998).

Op de kouter tussen Vosselare en Landegem werden al vondsten gedaan die wijzen op bewoning van deze complexen gedurende de ijzertijd. Het gaat voornamelijk om losse vondsten uit veldprospecties, en percelleringssystemen die bij archeologisch onderzoek of luchtfotografische prospectie werden opgemerkt (BOURGEOIS *et al.* 1998). Te Merendree zelf werden nog geen aanwijzingen voor menselijke activiteiten in de ijzertijd aangetroffen.

Vondsten uit de Romeinse periode werden in zowat alle deelgemeenten van Nevele gedaan. De gekende en vermoede sites lijken zich voornamelijk te situeren op de zandruggen langs het traject van de Kale. Ze zijn te dateren vanaf de Flavische periode, met een bloeitijd in het laatste kwart van de tweede en de eerste helft van de 3de eeuw n. Chr. (THOEN 1998 & DE CLERCQ 1998a). Te Merendree werden tot nog toe de meeste vondsten gedaan. Het gaat voornamelijk om concentraties van bouwmaterialen, over resten van artisanale activiteiten tot nederzettingsafval. Een nederzetting met aanduiding van artisanale activiteiten werd archeologisch onderzocht eind jaren '80 en midden jaren '90 van de 20ste eeuw (THOEN 1998). Deze site, Merendree-Molenkouter, leverde mogelijk de restanten van een Romeins wegtracé, sporen van een nederzetting, een oven en ijzerslakken mogelijk afkomstig van een smidse op (DE CLERCQ *et al.* 1998). De vele en bijzondere vondsten die bij deze opgravingen en prospecties aan het licht kwamen kunnen erop wijzen dat Merendree in de Romeinse periode een bijzondere status had, mogelijk als centrale plaats of *vicus*. Zo wordt ook gesteld dat de verbindingssas Blicquy-Aardenburg Merendree aandeed. Recente vondsten van metaaldetectie leverden vele munten, *fibulae*, bronzen godenbeeldjes en militair beslag op, wat op de aanwezigheid van een heiligdom en/of militairen kan wijzen. Daarenboven werd bij een werkcontrole een diepe V-vormige Romeinse gracht opgemerkt die eventueel in verband gebracht zou kunnen worden met een legerkamp (DE CLERCQ 2009).

Over de vroege middeleeuwen zijn in de omgeving, en zelfs in de ruime omgeving, heel wat minder gegevens voor handen. Net zoals bij de laatromeinse periode kan een gebrek aan kennis over het vondstenmateriaal de oorzaak zijn van een verminderd herkennen van de vroegmiddeleeuwse periode bij archeologisch onderzoek. Te Bachte-Maria-Lerne werden bij prospecties twee vindplaatsen van laatromeins materiaal bepaald, waarvan één vooral Merovingische vondsten opleverde. Ook te Vosselare-Kouter en te Nevele werden al scherven van vroegmiddeleeuwse datering aangetroffen. Voor deze periode kan eveneens het vermoeden geopperd worden dat de occupatie zich op de zandrug langs de Kale bevond (DE CLERCQ 1997 & 1998b). Bij recent onderzoek te Vosselare werden verschillende vroegmiddeleeuwse erven opgegraven. Hier werden vijf hoofdgebouwen, van drie verschillende types, enkele spiekers of graanschuurtjes, vier hutkommen en twee waterputten aangetroffen. De woonerven werden afgebakend door fragmentair bewaarde greppels. Het gaat om een occupatie die waarschijnlijk van de 6de tot en met de 8ste eeuw n. Chr. gedateerd moet worden (DE LOGI & SCHYNKEL 2010). In Merendree kan een vroegmiddeleeuwse voorloper op de dorpskern verwacht worden. De deelgemeente staat immers gekend als een Merovingisch kroondomein en de kerk is gewijd aan een Frankische prinses, Radegunde, die in de 6de eeuw n. Chr. zou geleefd hebben. Daarenboven melden de bronnen het bestaan van deze kerk, *basilica*, vóór 748 n. Chr. (DE CLERCQ 1997 & 2009).

De volle middeleeuwen werden voorlopig enkel bij de opgraving Merendree-Molenkouterslag geattesteerd. Daar werden verschillende paalsporen, waarin een drieschepig hoofdgebouw bestaande uit palenkoppels kon herkend worden, en greppels aangetroffen die vermoedelijk tot de 10de-11de eeuw gedateerd mogen worden (VANHEE & HOORNE 2005).

IV. Methodologie

In dit hoofdstuk worden de gehanteerde methoden en de gevolgde strategie bij het terreinwerk en de verwerking van de resultaten toegelicht. Het aanleggen van het opgravingsvlak gebeurde in eerste instantie machinaal. Bij deze graafwerken werd gebruik gemaakt van een kraan van 23ton voorzien van een platte graafbak met een breedte van 2m. Op deze wijze werd de bovenste grond verwijderd tot het archeologisch niveau bereikt was. Gezien de beperkte oppervlakte van het onderzoeksgebied kon het vlak van ca. 3000m² in één fase worden aangelegd. Na een eerste evaluatie van de aangetroffen sporen werd ten zuidzuidwesten van dit vlak een kijkvenster, van ca. 200m², aangelegd. Doel hiervan was een beter inzicht te verkrijgen in het verloop van een eerder aangesneden gracht. Deze graafwerken werden nauwgezet opgevolgd door de archeologen die ook meteen het vlak opschaafden en de grondsporen aankrasten en van prikkers voorzagen (fig. 2). Het pas aangelegd vlak en de blootgelegde sporen werden hierna met een digitale camera gefotografeerd. Na het afgraven werd een raster van meetlijnen uitgezet op basis waarvan de sporen en sleufranden op een grondplan met schaal 1/50 konden worden ingetekend. Dit raster werd tenslotte door een topograaf ingemeten, zodat de plannen gegeorefereerd waren. Vervolgens werden de sporen van een nummer voorzien (1, 2, 3, ...), voorafgegaan door de opgravingscode NEV-MD-10. Met een hoogtemeter werden de TAW-waarden van de sleufranden, de sporen en het vlak in het algemeen bepaald. Het onderzoek zette zich voort in het couperen van de sporen. Wanneer mogelijk gebeurde dit per herkende structuur. Afhankelijk van de grootte, de vorm en de oversnijdingen van de sporen onderling werden één of meerdere coupe-assen gehanteerd. De verkregen doorsneden werden gefotografeerd, ingetekend op schaal 1/20 en beschreven. De

Figuur 2: Het afgraven en opschaven van het archeologisch vlak

waterput die bij dit onderzoek werd aangesneden kon wegens tijdsgebrek niet volledig handmatig worden uitgegraven. Met de kraan werd één helft van het spoor geleidelijk aan verdiept tot het niveau waarop de resten van een houten bekisting zich aftekenden. Het profiel werd handmatig opgeschoond, gefotografeerd, ingetekend op 1/20 en beschreven (fig. 3). Pollen- en bulkstalen werden genomen. Vervolgens werd de tweede helft per laag afgegraven tot op hetzelfde niveau. Dit tweede grondvlak werd opgeschaafd, gefotografeerd, ingetekend op 1/20 en beschreven. Daarna werd een nieuwe coupe-as centraal op het spoor uitgezet. Opnieuw werd één helft van het spoor geleidelijk met de kraan verdiept, waarbij genoeg afstand tot de bekisting en het beoogde profiel werd behouden. Dankzij de aanwezigheid van grondbemaling, kon het spoor tot op de bodem worden uitgegraven. Het profiel, en het verdere onderzoek van het spoor, werd hierna handmatig verder gezet. Na het intekenen van de profielen werden de sporen, wanneer dit nuttig werd geacht, bemonsterd voor natuurwetenschappelijk onderzoek. Hun resterende vulling werd onderzocht op vondsten, die werden verzameld in minigripzakjes voorzien van bijhorend spoornummer. Op een aantal plaatsen werd de bodemopbouw van het terrein onderzocht met behulp van wandprofielen. Ook deze werden gefotografeerd, ingetekend op 1/20 en beschreven.

De verwerking en rapportage van de resultaten kon wegens omstandigheden niet aansluitend op het veldwerk doorgaan. Ze had uiteindelijk plaats van 28 juni tot 9 juli en van 25 augustus tot en met 26 oktober 2010. Wegens beperkingen in tijd en budget kan slechts een basisrapportage van de resultaten afgeleverd worden. De nadruk ligt hierbij op het aanmaken van een digitaal

Figuur 3: Het aanleggen van een coupe op de aangetroffen waterput

archief waaronder een grondplan, een beperkte datering van de sporen en vondsten en een eerste interpretatie van de structuren en grondsporen. Alle tekeningen werden gedigitaliseerd met behulp van Adobe Illustrator en gelinkt aan het gegeorefereerd plan van de topograaf. Wanneer nodig werd het vondstmateriaal gewassen, gepuzzeld, geplakt, getekend en gefotografeerd. Voor de determinatie en datering van de middeleeuwse vondsten werd een beroep gedaan op de expertise van Koen De Groote (VIOE), voor de Romeinse stukken werd Wim De Clercq (UGent) aangesproken. Alle bulkstalen werden uitgezeefd met een maaswijdte van 0,5mm. Per staal werd minstens 1l bulk luchtdicht verpakt en bewaard. Het uitgezeefd residu werd steeds onderzocht op inhoud, opgelijst en uiteindelijk verpakt. Van alle stalen en vondsten werden lijsten aangemaakt, alsook een database van de sporen met hun verschillende eigenschappen. Natuurwetenschappelijk onderzoek zal noodgedwongen plaats hebben na de rapportage. De resultaten zullen in artikels en bij lezingen publiek gemaakt worden. Het verzameld hout werd reeds bemonsterd voor dendrochronologisch onderzoek door Kristof Haneca (VIOE). Al het materiaal, het papieren en digitaal archief, vondsten en stalen, is opgeslagen in het depot van de KLAD.

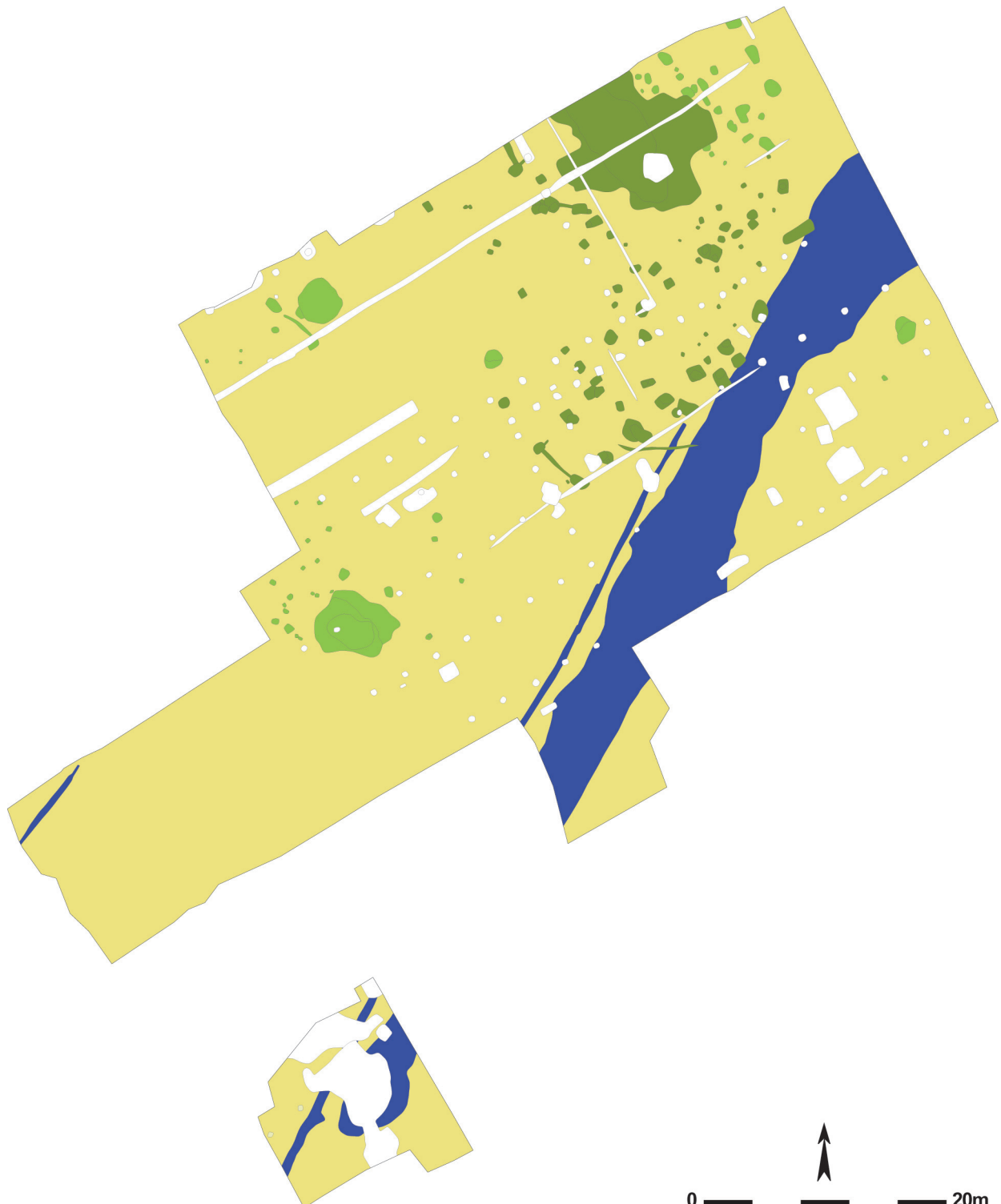

V. Resultaten: Algemene inleiding

De archeologisch relevante sporen aangetroffen bij dit onderzoek zijn uitsluitend grondsporen. Ze manifesteren zich als donkerbruine tot donker grijsbruine of lichtgrijze tot donkergrijze vlekken tegenover de beige tot oranjegele moederbodem. Daarnaast werden recente betonnen funderingsresten aangetroffen van de serres die tot voor kort het terrein innamen.

Figuur 4: Algemeen grondplan met aanduiding van alle aangetroffen sporen (schaal 1/500). Romeinse sporen zijn blauw, vroegmiddeleeuwse sporen lichtgroen, volmiddeleeuwse sporen donkergroen en recente sporen wit ingekleurd.

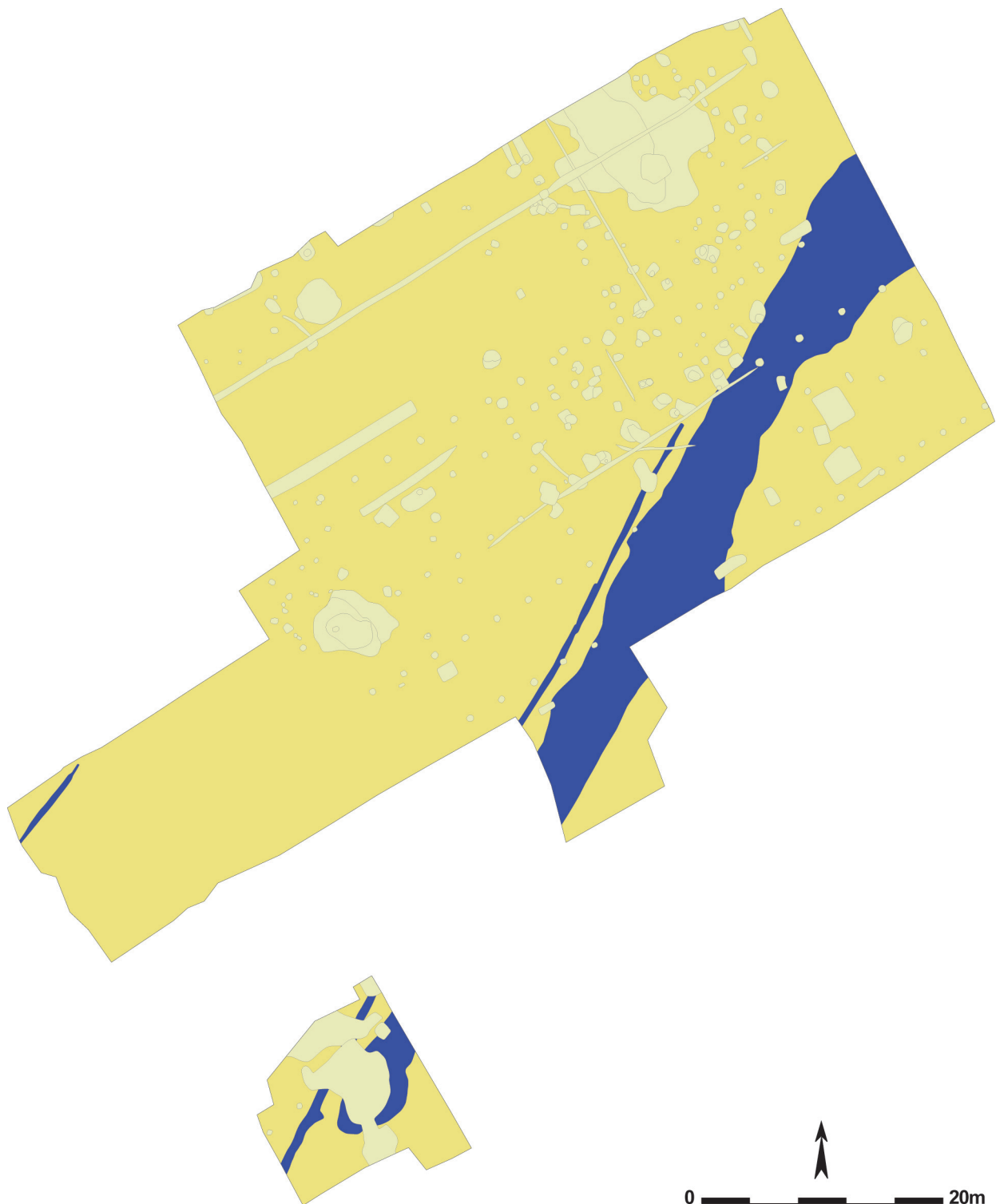
De spreiding van de archeologische sporen op het terrein is niet gelijkmatig (fig. 4). Het zuidwestelijk gedeelte van het vlak bleek, op één fragment van een gracht na, vrij van sporen. Vermoedelijk kan dit erop wijzen dat dit deel van het terrein oorspronkelijk lager gelegen -en dus natter- was, wat minder aantrekkelijk was voor bebouwing. De bewaring van de B horizont in deze zone kan eveneens hierdoor verklaard worden. Het centraal deel van het terrein kent een eerder matige densiteit aan sporen. De meeste sporen werden aangesneden in het noordoostelijk gedeelte van het vlak. De aanzienlijke hoeveelheid grote sporen in deze beperkte zone bemoeilijkt de interpretatie naar samenhang van sporen en mogelijke structuren tijdens het terreinwerk.

Naast restanten van recente oorsprong werden bij het onderzoek te Merendreedorp sporen aangetroffen van menselijke activiteit gaande van de Romeinse periode tot en met de 10de eeuw n. Chr. De datering van de sporen berust in hoofdzaak op het aardewerk dat erin aangetroffen werd. Wanneer geen dateerbaar materiaal voorhanden was, werden de sporen in een periode ingedeeld op basis van hun samenhang en/of vormelijke overeenkomsten (aflijning, vorm en vulling) met wél gedateerde sporen en structuren. In de volgende hoofdstukken worden de resultaten van dit onderzoek chronologisch, en wanneer mogelijk per structuur, voorgesteld.

VI. Romeinse periode

De sporen uit de Romeinse periode zijn enkel grachten (fig. 5). Met zekerheid één gracht (69) stamt uit deze tijd. Twee parallelle grachtsporen (121 en 222) kunnen ermee samengaan. In het oostelijk en zuidoostelijk deel van het terrein werd een brede noordnoordoost-zuidzuidwest georiënteerde gracht (69) aangesneden (fig. 5). Het spoor heeft een rechtlijnig verloop en kon in het groot vlak, van sleuftrand tot sleuftrand, over een afstand van 57m gevolgd worden. Ten

Figuur 5: Grondplan met alle Romeinse sporen blauw ingekleurd (schaal 1/500)

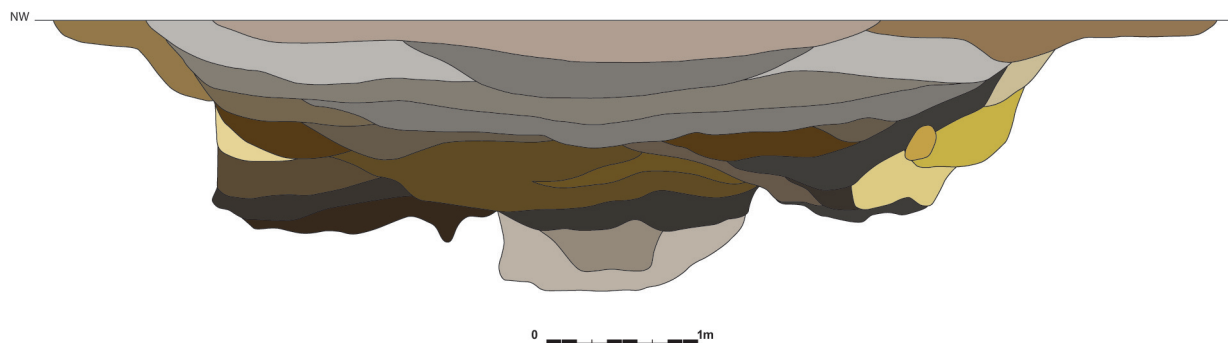

Figuur 6: Overzicht van het kijkvenster met het intentioneel uiteinde van gracht 69, en parallelle gracht 121

Figuur 7: Foto van een doorsnede op gracht 69

Figuur 8: Een coupe op gracht 69 (schaal 1/50)

zuiden van het groot vlak, in het verlengde van dit spoor, werd een kijkvenster aangelegd waarin zichtbaar was dat het spoor in het zuidwesten een abrupt, en dus intentioneel, einde kent (fig. 6). Op die manier is het verloop van de gracht over een totaal van 88m gekend. Mogelijk werd ter hoogte van de noordoostelijke sleufwand de aanzet van een knik of bocht naar zuidoostelijke richting in het grachttracé aangesneden. Het spoor had in het vlak een homogene grijsbruine kleur. In het zuidwesten is het spoor op zijn smalst, namelijk 3,7m breed. De maximale breedte van de gracht bedraagt 8,5m. In coupe is duidelijk dat het spoor uiteenvalt in drie elkaar oversnijdende uitgravingen van dezelfde gracht, waarbij het oudste exemplaar zich telkens aan de noordwestelijke kant, en de jongste fase zich eens in het zuidoosten dan weer centraal ophoudt (fig. 7, 8). De verschillende uitgravingen hebben een breed U-vormig profiel met vrij steile wanden en een vlakke bodem. De absolute diepte van het spoor varieert van 1,5m onder een opgravingsniveau van 9,75m TAW, in het zuidwesten en aan de noordoostelijke zijde, tot 1,9m centraal in het vlak. In profiel kan onderscheid gemaakt worden tussen de opvullingspakketten van de drie grachtfases en de vier à vijf bovenste lagen die als een soort inzak het geheel afdekken. Nadat de laatste heruitgraving van de gracht in onbruik raakte bleef vermoedelijk een brede depressie, met een diepte van ca. 80cm onder het grondvlak, in het landschap zichtbaar. Deze raakte in een latere fase opgevuld met nederzettingsafval (zie infra).

De vondsten uit de oudste fase van de gracht zijn beperkt. Uit laag 12 (coupe F) kon één wandscherf in *terra nigra* en één wandje in handgemaakt Romeins aardewerk met fijne verschraling gerecupereerd worden. In laag 21 (coupe D) werd een besmeten wandscherf in prehistorische techniek en een handgemaakte Romeinse wandscherf gevonden (persoonlijke mededeling W. DE CLERCQ) (fig. 9). Beide jongere fases leverden geen vondsten meer op. Een datering van de vroegste fase van deze gracht op basis van deze weinige vondsten is riskant, maar kan voorzichtig in de Romeinse periode geplaatst worden. De vondsten uit de later gevormde bovenliggende pakketten beslaan voornamelijk vroegmiddeleeuws materiaal (zie infra), maar bevatten daarnaast ook grote hoeveelheden bouw materiaal (341 stukken dakpan en 44 fragmenten Doornikse kalksteen) en aardewerk (fig. 32, 33). Zo bevatten ze één Oostgallische wandscherf in *terra sigillata*, één *terra sigillata* rand van een Drag. 31 (WEBSTER 1996), één randscherf in Eifelwaar van een pot Niederbieber 89, een midden- of laatromeinse knobbelpot, één fragment van de voet van een kruik, een dekselknop en één wandscherf met deklaag (persoonlijke mededeling W. DE CLERCQ). Drie wandscherven besmeten aardewerk in prehistorische techniek dateren in de late bronstijd en ijzertijd, maar zijn wellicht residueel aanwezig. De vondsten uit de oudste grachtfase geven aan dat dit spoor aangelegd en gebruikt kan zijn in de Romeinse periode. De grote hoeveelheid vroegmiddeleeuws materiaal in de inzak en de complete afwezigheid ervan in de opvulling van de afzonderlijke grachtfases doet daarenboven vermoeden dat de grachten bij de aanvang van de vroege middeleeuwen reeds in onbruik waren geraakt.

Figuur 9: Het aardewerk afkomstig uit de oudste fase van gracht 69

Wat de functie van dit spoor is blijft voorlopig nog onduidelijk. Een dergelijke diepe gracht die minstens twee maal werd heruitgegraven moet een belangrijke taak gehad hebben. Waarschijnlijk gaat het om een vorm van begrenzing. Aangezien geen andere sporen met een dergelijke datering bij dit onderzoek werden aangetroffen, blijft het raden naar wat deze gracht precies afbakende. Het intentioneel einde van het spoor in het zuidwesten duidt mogelijk wel op de aanwezigheid van een doorgang. Dergelijke diepe grachten worden over het algemeen enkel aangetroffen als begrenzing van Romeinse legerkampen. In dat geval gaat het meestal over een gracht met V-vormig profiel, een *spitsgracht*. Bij gekende legerkampen bedroeg de zijde van hun rechthoekige verdedigingsgracht ongeveer 150 tot 170m, en de ingang bevond zich er centraal op (persoonlijke mededeling W. DE CLERCQ). Hoewel deze gracht niet meteen het profiel van een *spitsgracht* heeft, behoort een functie als verdedigingsgracht van een kamp -gezien de afmetingen van het spoor- tot een van de mogelijkheden.

Een tweede gracht (121) loopt parallel aan gracht 69, op gemiddeld 1m ten noordwesten ervan (fig. 5). Het spoor heeft een noordnoordoost-zuidzuidwest oriëntatie en kon vanaf het centrum van het noordoostelijk deel van het vlak over 28,5m gevolgd worden alwaar het door de zuidoostelijke sleufwand gesneden werd. In het meer zuidwestelijk gelegen kijkvenster werd het spoor opnieuw aangetroffen, en liep het over een lengte van 17m van de ene naar de andere sleufwand. Op deze manier kan voor dit spoor een lengte van minstens 70m worden verondersteld. Het is duidelijk dat de gracht zijn traject nog verder zette in zuidzuidwestelijke richting. Het noordnoordoostelijk uiteinde van het spoor is slecht bewaard en sterk gebioturbeerd. Het is onzeker of de gracht hier een intentioneel einde kent of gewoon niet meer in het vlak te onderscheiden was. Het spoor heeft een donkergrijze kleur, een komvormig profiel en een breedte die schommelt tussen 30 en 90cm (fig. 10). Ter hoogte van het zuidzuidwestelijk uiteinde van gracht 69 heeft het spoor een uitstulping in zuidoostelijke richting, met andere woorden naar het uiteinde van gracht 69 toe (fig. 6). Mogelijk stonden beide grachten hier met elkaar in verbinding. De absolute diepte van het spoor, ten opzichte van een opgravingsniveau van 9,84m TAW, varieert tussen 20 en 34cm.

Figuur 10: Coupe op gracht 121

De vulling van deze gracht leverde bijzonder weinig vondsten op. In totaal werden zes aardewerk scherven, één dakpanfragment en één vuurstenen spits met retouches uit het spoor gehaald. Het aardewerk omvat één rand- en één wandscherf in handgemaakte waar verschaald met chamotte, één randscherf in reducerend gebakken en gedraaid aardewerk met zandverschraling en drie roodbakken gedraaide wandjes met een grijze kern. Op basis hiervan kan geen datering voor het spoor

worden vastgesteld. Het aardewerk stamt zowel uit de vroege als de volle middeleeuwen (persoonlijke mededeling K. DE GROOTE). De oriëntatie van de gracht, parallel aan spoor 69, doet echter een Romeinse datering vermoeden. Het is evenwel niet uit te sluiten dat dit spoor jonger is en samengaat met de vroeg- of volmiddeleeuwse bewoning.

Een derde gracht (222) die mogelijk tot deze periode mag gerekend worden, bevindt zich in het uiterste westen van het projectgebied en heeft een noordnoordoost-zuidzuidwest verloop, min of meer parallel aan grachten 69 en 121 (fig. 5). Het spoor heeft een donker grijsbruine vulling en een komvormig profiel. Vanaf de westelijke sleufrannd kon het spoor nog 8m in noordnoordoostelijke richting worden gevolgd, waar de gracht een mogelijk intentioneel uiteinde had. In breedte varieert het spoor tussen 30 en 53cm. De diepte, onder een vlak van 9,76m TAW, bedraagt tussen 9 en 16cm. Dit spoor bevatte geen enkele vondst, en kan dus enkel op basis van zijn inplanting, kleur, vorm en aflijning geplaatst worden. Vermoedelijk gaat het qua datering mee met spoor 121, dat evenmin duidelijk in de tijd gesitueerd kon worden.

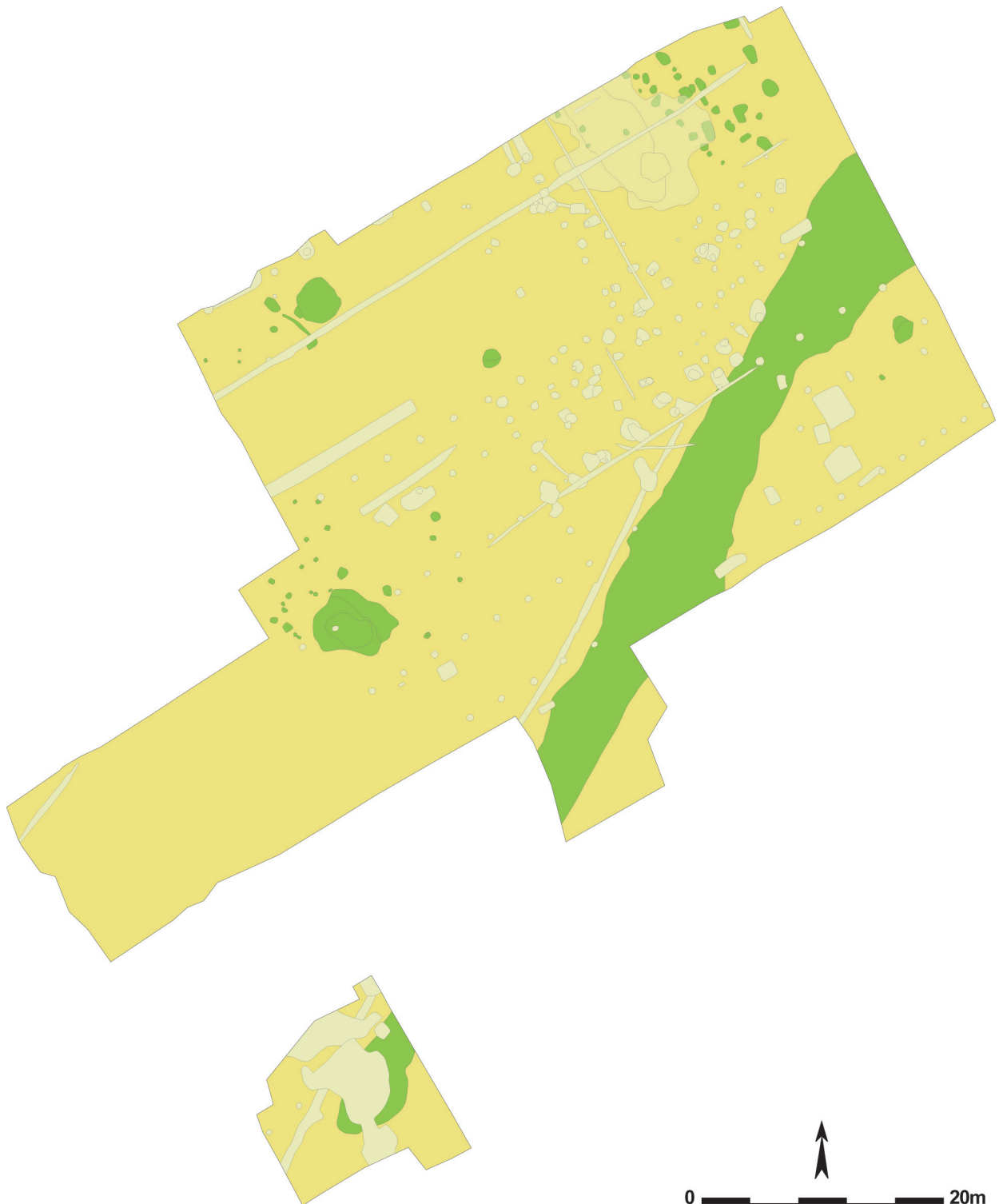

VII. Vroege middeleeuwen

VII.1. INLEIDING

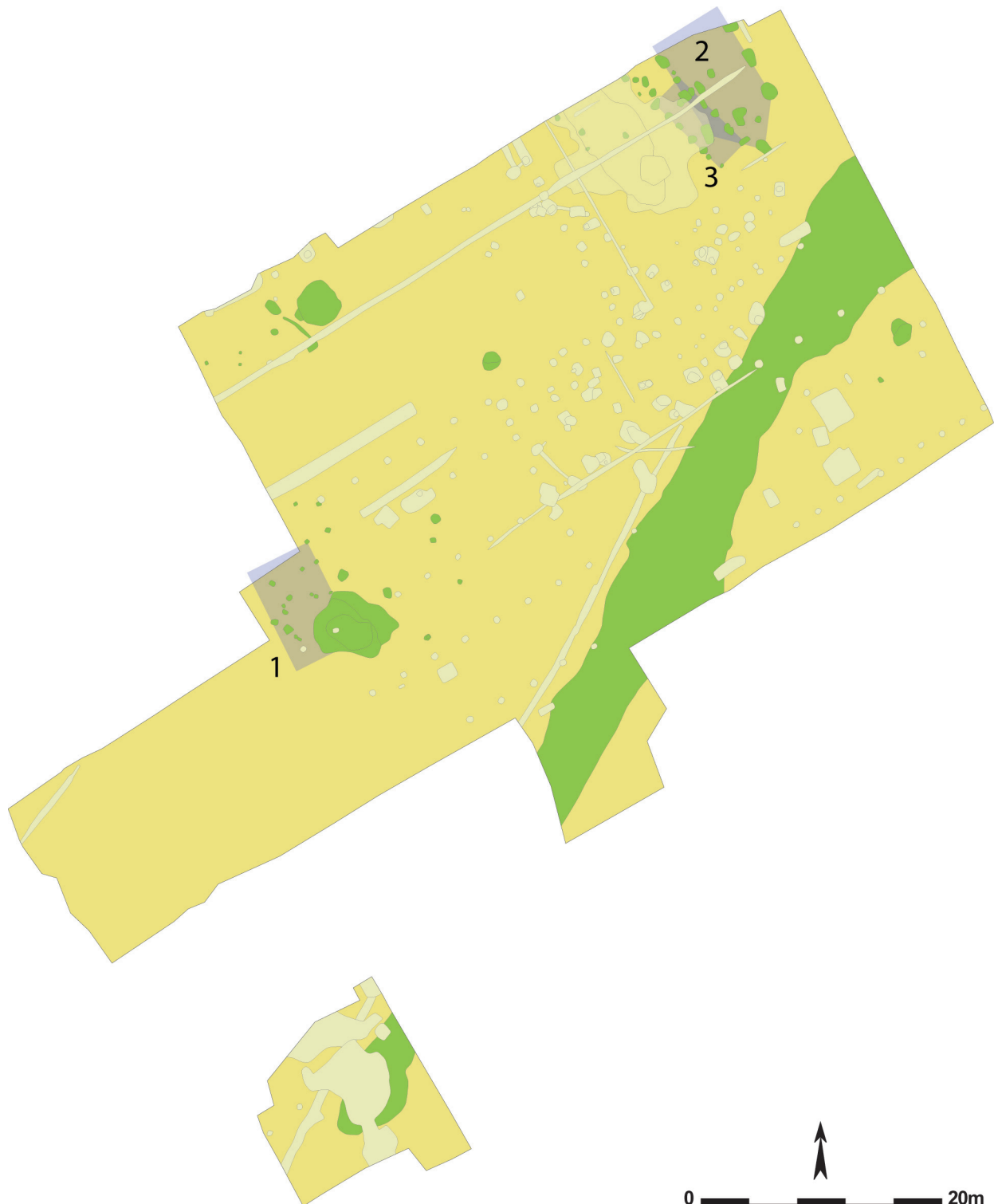
Verspreid over het terrein werden sporen en vondsten uit de vroegmiddeleeuwse periode aangetroffen (fig. 11). Een groot deel van deze sporen leverde vondsten op. Toch moet opgemerkt worden dat deze niet altijd zeer precies te dateren waren. De sporen uit de vroegmiddeleeuwse periode vallen chronologisch en vormelijk uiteen in drie categorieën. De vermoedelijk oudste paalsporen hebben een grijze tot

Figuur 11: Grondplan met alle vroegmiddeleeuwse sporen lichtgroen ingekleurd (schaal 1/500)

lichtgrijze matig uitgeloopte vulling. De sporen uit de 8de en de vroege 9de eeuw manifesteren zich als meer donkerbruine sporen met kleine zwarte spikkels in de opvulling. De 9de eeuwse sporen hebben een homogene donkergrijze vulling waarin regelmatig donkerrode brokjes verbrande leem zichtbaar zijn. In dit hoofdstuk worden de aangesneden sporen, samen met de erin aangetroffen vondsten, per structuur en type besproken. Wanneer mogelijk worden de resultaten vergeleken met de voor deze periode reeds gekende gegevens uit de (ruime) regio. Daarna wordt kort ingegaan op de aangetroffen vroegmiddeleeuwse vondsten. Om het hoofdstuk af te sluiten worden de resultaten nog eens op een rijtje gezet, om vervolgens op het niveau van de site een eerste interpretatie mee te krijgen.

Figuur 12: Grondplan met alle vroegmiddeleeuwse sporen lichtgroen ingekleurd en aanduiding van de herkende structuren (schaal 1/500)

VII.2. SPOREN EN STRUCTUREN

VII.2.1. Inleiding

De sporen die aan de vroegmiddeleeuwse periode worden toegeschreven zijn voornamelijk paalsporen, maar ook een waterput, een greppel en een brede ondiepe kuil of opgevulde uitschuring werden aangesneden. De positionering van de paalsporen onderling liet toe hierin enkele structuren te herkennen (fig. 12). Het gaat om de plattegronden van twee hoofdgebouwen en één smalle structuur, die waarschijnlijk als bijgebouw diende. Daarnaast werden voor deze periode nog een aantal "losse" paalsporen, waarin geen duidelijke samenhang ontwaard kon worden, en een (stand?)greppel aangesneden. Tenslotte dateert het bovenste opvullingspakket van de op dat moment in onbruik geraakte gracht (69, zie supra) ook uit de vroege middeleeuwen.

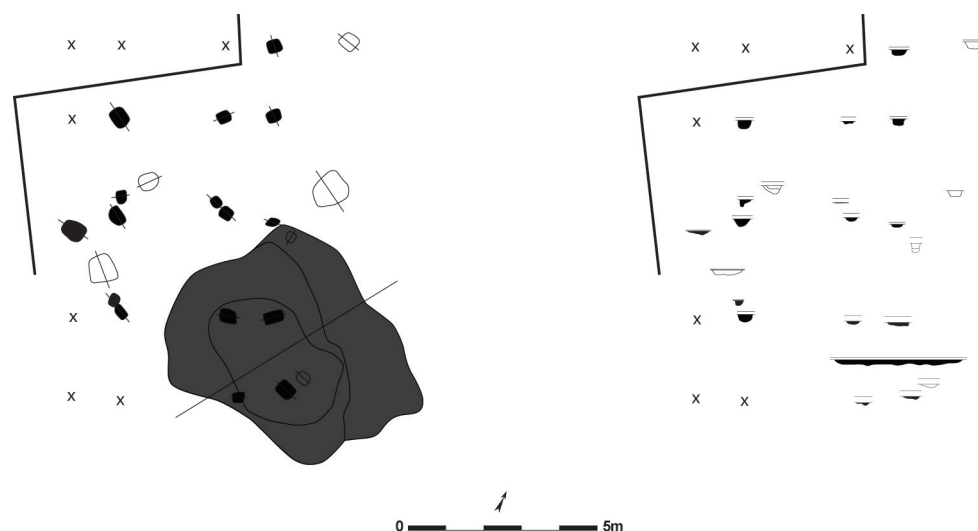
VII.2.2. Hoofdgebouwen

In de paalsporen die een vroegmiddeleeuwse datering meekregen werden twee hoofdgebouwen herkend. Een eerste bevindt zich vrij centraal op het terrein. De tweede structuur werd ter hoogte van de noordoostelijke hoek van het terrein aangesneden. Beide gebouwen worden door de sleuftrand gesneden en konden bijgevolg slechts gedeeltelijk worden onderzocht.

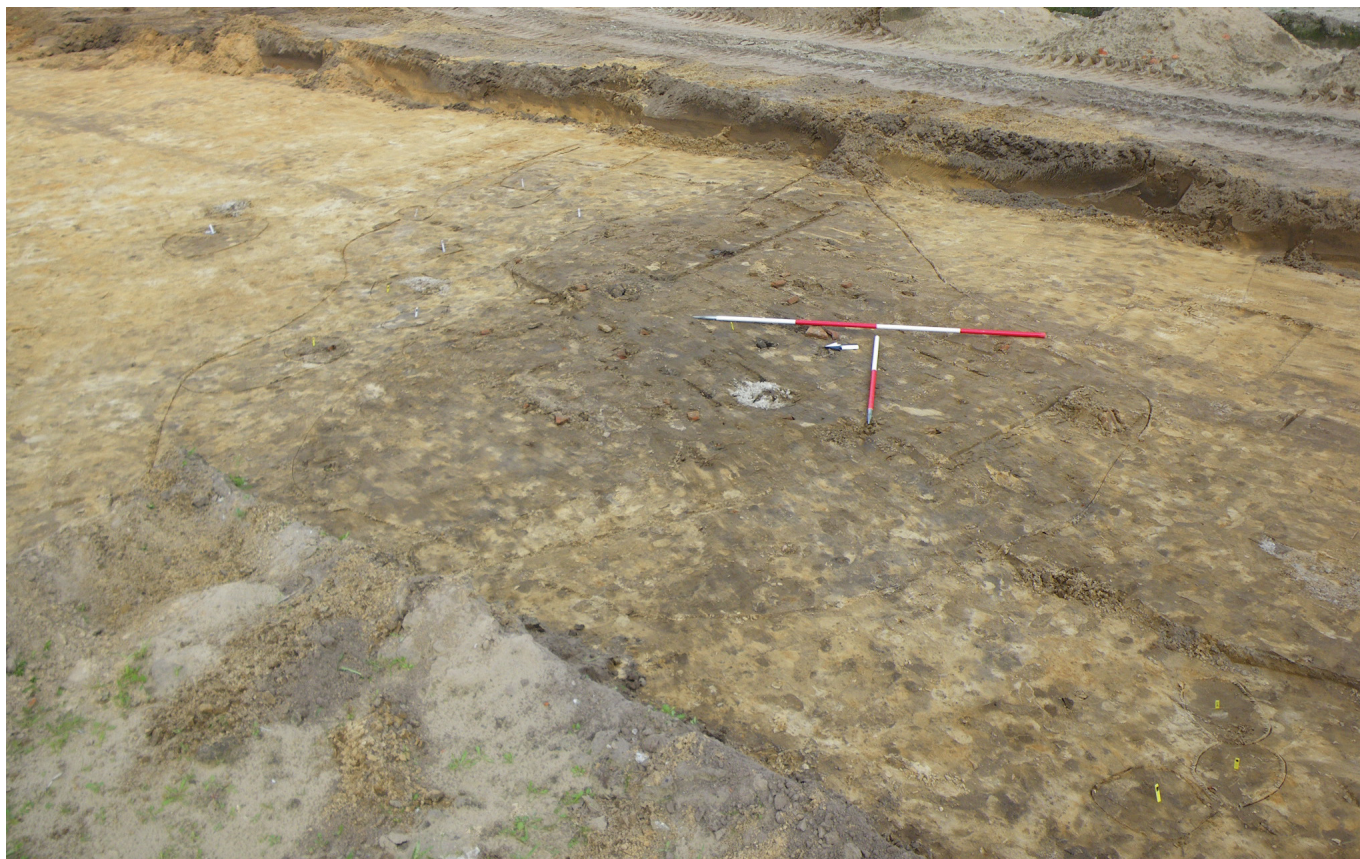
GEBOUW 1

Vrij centraal op en ter hoogte van de westelijke hoek in het terrein werd een aantal paalsporen en een grote onregelmatige vlek (205) aangesneden (fig. 12, 13). Deze laatste was een grijsbruine grillige ovale verkleuring die een opvallend grote hoeveelheid dakpannen en vroegmiddeleeuws aardewerk bevatte (fig. 14). In eerste instantie werd vermoed dat het om een hutkom zou gaan. Het spoor had een lengte van ongeveer 5,7m op een breedte van ca. 4,3m. In coupe bleek het om een vrij ondiepe structuur, maximaal 12cm, met een vlakke bodem te gaan. Bij het verdiepen werden nog enkele paalsporen (261, 262, 263, 265, 266 en 268) zichtbaar onder de vulling van dit spoor. Wanneer deze samen met de omringende paalsporen in beschouwing worden genomen, kan een huisplattegrond onderscheiden worden. Deze structuur bestaat uit een rechthoekige zespalige kern (218, 253, 256, 257, 258a en 268), waarvan drie paalsporen nog eens van een extra paal (219, 254 en 258b) voorzien zijn. De kern heeft een noordnoordwest-zuidzuidoost oriëntatie en meet ca. 5,4 bij 3m. Hoogstwaarschijnlijk bevond zich rondom deze kern een buitenwand gevormd door palen waarvan enkel de noordoostelijke zijde (190, 191, 260, 263, 266 en 265) en één paal op de zuidwestelijke kant (251) werden teruggevonden. Op deze manier wordt een hypothetische

Figuur 13: Grondplan en coupes van gebouw 1 (schaal 1/200)

Figuur 14: Veldopname van spoor 205

Figuur 15: Selectie uit de vondsten afkomstig uit de paalsporen van gebouw 1

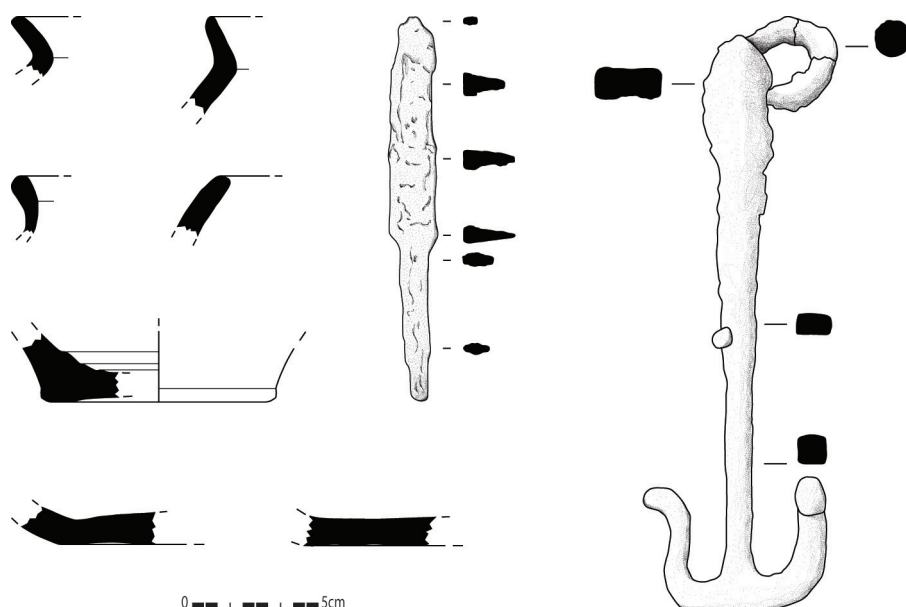

drieschepige structuur met afmetingen van 9,5 op 5,5m bekomen. De sporen die dit gebouw vormen hebben afmetingen van maximaal 73 bij 73cm (221) en minimaal 32 op 26cm (219), en een absolute diepte die varieert tussen 13 en 30cm onder het opgravingsniveau van 10,01m TAW. Hun vulling is lichtgrijs tot grijsbruin van kleur en vertoont een zekere mate van uitloging. Mogelijk maakten ook paalsporen 261 en 262 deel uit van de structuur. Net zoals eerder besproken spoor 205. Misschien dienden beide paalsporen als versteviging van de toegang(en) tot dit gebouw. Hiertussen kan door heen en weer geloop van mens of vee een uitschuring van de bodem zijn ontstaan die na verloop van tijd opgevuld raakte met afval.

Het aardewerk afkomstig uit de paalsporen bestaat een totaal van tien scherven (fig. 15). Het gaat om acht handgevormde scherven, waarvan zes wandscherven verschaald met chamottebrokjes, één randscherf met organische magering en één wand met zowel chamotte als organische verschraling. Hier moet nog één oxiderend gebakken en gedraaide wandscherf en één reducerend gebakken en gedraaide wand aan toegevoegd worden. Behalve keramiek leverden deze paalsporen nog 15 stukken dakpan, één fragment Doornikse kalksteen en twee brokken, mogelijk afkomstig van een maalsteen, op. Een nauwkeurige datering bepalen voor dit gebouw op basis van dit vondstensemble is bijzonder moeilijk. Het overwicht van chamotte- en organisch- op zandverschaalde scherven, doet een datering in de vroege middeleeuwen en vóór de 9de eeuw vermoeden (persoonlijke mededeling K. DE GROOTE).

De vondsten uit spoor 205 zijn iets talrijker (fig. 16). In totaal bevatte het spoor 114 keramiekscherven, waarvan 98 handgemaakte, 15 reducerend gebakken en gedraaide en drie roodbakken en gedraaide scherven. Het handgevormd aardewerk bestaat drie randen, twee bodem- en zes wandscherven met organische magering, één bodem- en 73 wandscherven met een chamotteverschraling, waarvan enkele met gladding, en 13 wandjes verschaald met kwarts. Onder het gedraaid aardewerk lijken slechts twee importen te zitten: één grijs gebakken randscherf met een bleek baksel en een grijze deklaag, en één oxiderend gebakken wand met een fijn baksel, waarschijnlijk afkomstig uit Badorf (Rijnland) of het Maasland. De kleine fractie zandverschaald en gedraaid aardewerk tegenover een grote hoeveelheid handgemaakte keramiek met chamottemagering wijst vermoedelijk op een datering voor de 9de eeuw. (persoonlijke mededeling K. DE GROOTE). In dit spoor werd eveneens een grote hoeveelheid bouw materiaal aangetroffen. Het gaat om honderden fragmenten van dakpannen en een 40-tal stukken Doornikse kalksteen. De

vulling van spoor 205 bevatte verder nog zeven stukken maalsteen, twee silexfragmenten, een stukje Romeins glas, één brokje verbrand bot, verschillende fragmenten en splinters van dierlijk bot en tanden, en zes metalen voorwerpen. In deze laatste categorie konden vermoedelijk vier spijkers, één mes en één sleutel geïdentificeerd worden (fig. 17). De sleutel is ankervormig en voorzien van een draagring. Zonder ring is

Figuur 16: Selectie uit de vondsten afkomstig uit spoor 205 (schaal 1/3)

hij 22,7cm lang, met ring 23,7cm. Hij meet maximaal 7,4cm in de breedte, en weegt 183g (alle maten incl. corrosie). Deze sleutel is van het Keltisch type. Dergelijke sleutels voor houten sloten waren gedurende een lange periode in zwang. Hoewel een precieze datering dus moeilijk te geven is, lijkt dit exemplaar uit de laatromeinse tijd te stammen (persoonlijke mededeling R. DECLERCQ & D. VANLOOKE). Gelijkaardige ankervormige sleutels werden al op vroegmiddeleeuwse sites aangetroffen, zoals bijvoorbeeld te Varsenare - D'Hooghe Noene (HOLLEVOET 2002). Het aangetroffen mes is symmetrisch van opbouw. Het weegt 38g, is 15,3cm lang en meet op het breedste punt 1,9cm (alle maten incl. corrosie).

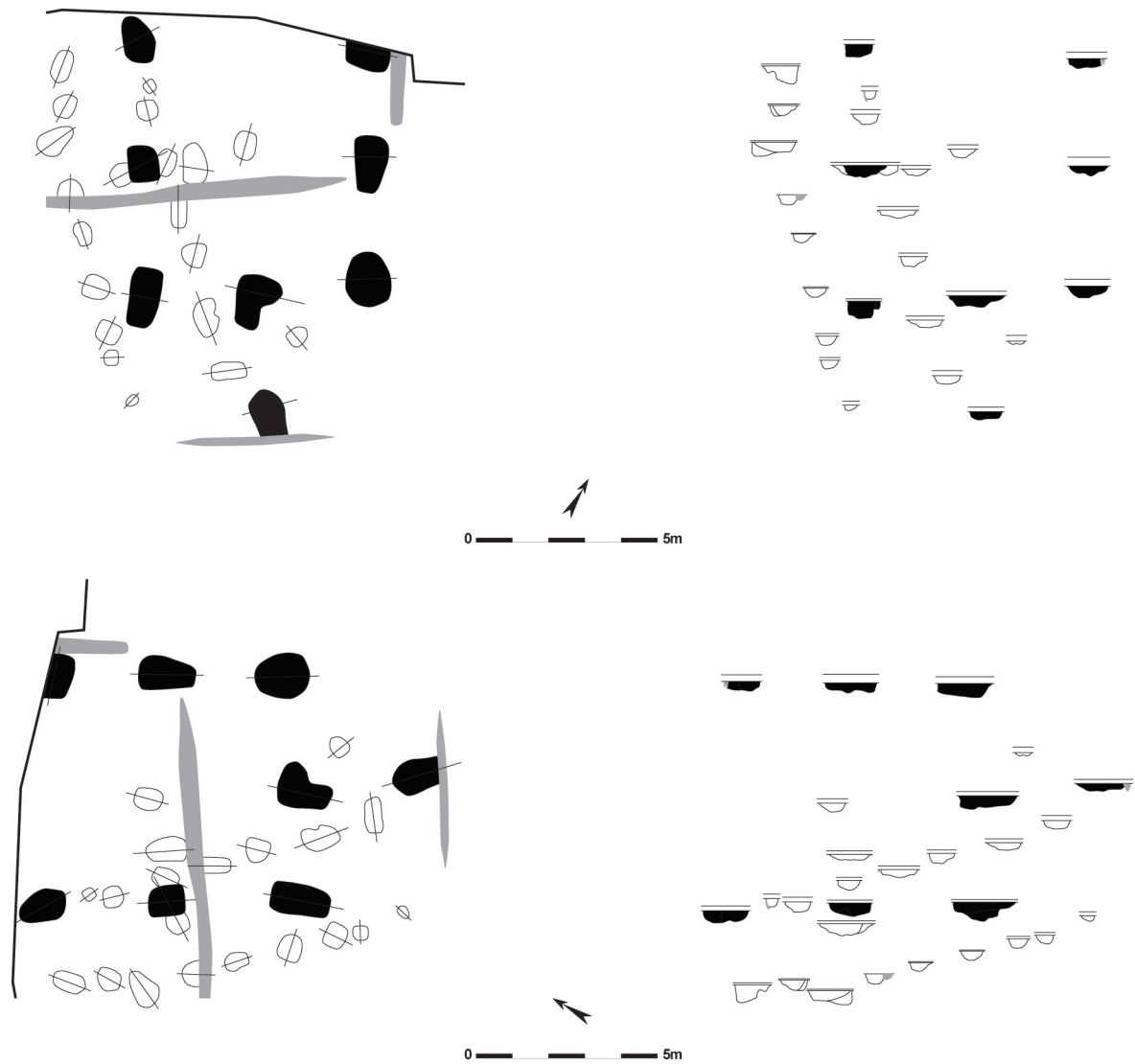
Gebouw 1 vertoont sterke overeenkomsten met vroegmiddeleeuwse gebouwen die werden aangetroffen in Nevele-Hoogstraat (DE LOGI & SCHYNKEL 2010) en te Sint-Denijs-Westrem Flanders Expo Zone 2 Parkeertoren (persoonlijke mededeling J. HOORNE). Deze gebouwen kregen een voorzichtige datering in de 7de-8de eeuw n. Chr. mee. De brede dateringen van de sleutel en van de aardewerkensembles van gebouw 1 en spoor 205 sluiten bij mekaar aan, maar geven geen duidelijk beeld weer. Beide moeten wellicht vóór de 9de eeuw geplaatst worden. Een precieze datering van spoor 205 kan mogelijk bekomen worden met behulp van ¹⁴C-dateringen op het dierlijk bot dat erin werd teruggevonden.

GEBOUW 2

Ter hoogte van de noordoostelijke hoek van het projectgebied werd een noordnoordwest-zuidzuidoost gerichte rij van drie gelijkaardige grote paalsporen (8, 9, 11), met een onderlinge tussenafstand van ca. 1,7m, aangesneden (fig. 12, 18). De meest noordelijke tegenhanger (16) werd 5,3m naar het zuidwesten aangetroffen. De vermoede locatie van de resterende paalsporen werd echter ingenomen door de uitlopers van een grote donkere bruingrijze verkleuring (225). Na het wegschaven van dit spoor (zie infra), werden de gezochte paalsporen (229 en 233) zichtbaar. Centraal tussen de uiterst zuidoostelijke sporen bevond zich een zevende paalspoor (19), en 1,7m ten zuidoosten daarvan een achtste (32). Al deze paalsporen hebben een gelijkaardig uiterlijk. Het zijn ovale tot rechthoekige sporen met een homogene donkergrijze vulling waarin hier en daar rode brokjes verbrande leem zitten. In profiel zijn de sporen komvormig, met soms een vrij vlakke bodem (fig. 19). Het grootste spoor (8) meet in het vlak 1,52 op 1,26m, het kleinste (229) 1,02 op 0,82m. De absolute dieptes variëren tussen 45 en 60cm onder het niveau van 9,80m TAW, maar uitstaande paal 32 is slechts 35cm diep. Spoor 13 bevindt zich tussen sporen 9 en 229, maar net niet in het midden. Het is niet duidelijk of dit paalspoor deel uitmaakt van deze structuur, dan wel van gebouw 3 (zie infra). Noch kleur, noch aflijning of vorm brachten hierin uitsluitsel. De constructie wordt in het noordnoordwesten door de sleufwand gesneden en is dus niet in haar totaliteit kenbaar. Voor zover ze zichtbaar is bestaat ze uit lange wanden van minstens drie zware paalsporen, een paalspoor centraal op de korte zijde en een uitstaande paal in de lijn van dit laatste spoor. Het gebouw meet 6,4m op minstens 12m en heeft een noordnoordwest-zuidzuidoost oriëntatie. De constructie is eenschepig of, met inbegrip van spoor 13, tweeschepig. Het is niet uit te sluiten dat sporen 15 en 227 de westelijke wand verstevigden.

Figuur 17: Het mes en de ankervormige sleutel afkomstig uit spoor 205

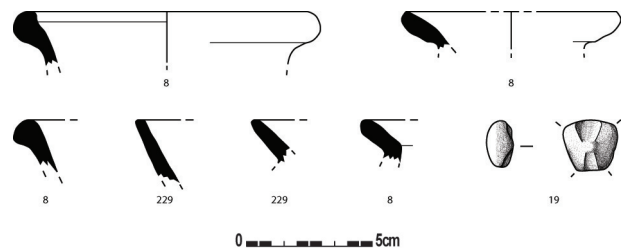

Figuur 18: Grondplannen en coupes op verschillende assen van gebouw 2 (schaal 1/200)

Figuur 19: Veldopname van een coupe op paalspoor 229

Figuur 20: Selectie uit het vondstmateriaal van gebouw 2 (schaal 1/3)

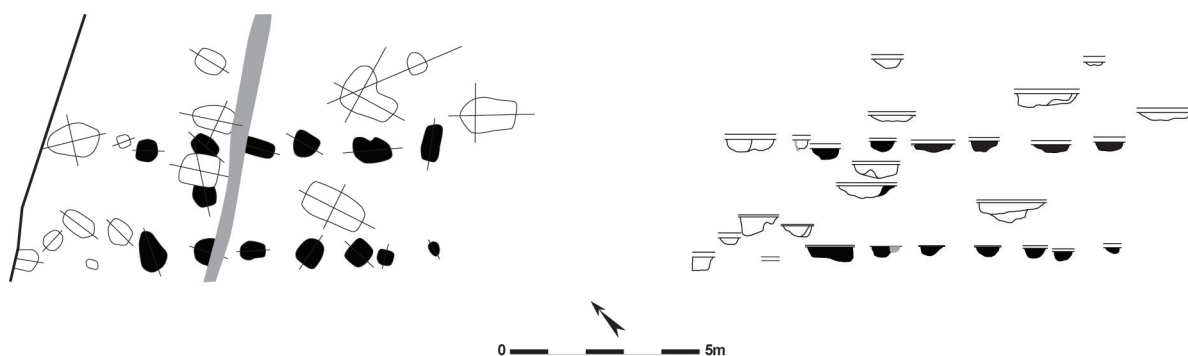
Het vondstmateriaal afkomstig uit de paalsporen van dit gebouw omvat een totaal van 24 scherven (fig. 20). Het gaat om zeven handgevormde exemplaren, waaronder zes wandscherven met chamotteverschraling, en één wand met kwartsmagering. 17 scherven zijn grijsgebakken en gedraaid. Deze omvatten zes randscherven en elf wandjes. Enkele van de gedraaide randscherven zijn typisch Karolingisch: één draagt de aanzet van een oor of tuit en maakte mogelijk onderdeel uit van een pan, één heeft een bolle lip en een derde is sterk uitstaand en vertoont sporen van verticale schraping. Deze Karolingische vondsten, gecombineerd met de beperkte aanwezigheid van materiaal met chamotteverschraling wijzen in de richting van een 9de eeuwse datering. (persoonlijke mededeling K. DE GROOTE). Eveneens uit keramiek is een fragment van een bol spinschijfje, dat met chamotte is verschaald. Ook de sporen van dit gebouw leverden grote hoeveelheden bouwmaterial op: 41 stukken dakpan en zeven brokken natuursteen. Eén stuk maalsteen, één fragment in silex en twee ongeïdentificeerde metalen objecten vervolledigen het beeld.

Gebouwen met een gelijkaardige plattegrond werden eerder al opgegraven, maar de datering ervan is meestal Romeins of volmiddeleeuws. Bij een opgraving te Evergem-Molenhoek werden twee gebouwen aangetroffen met een gelijkaardige opbouw. Een eerste dateert waarschijnlijk uit de 10de eeuw en is een rechthoekige tweeschepige constructie met licht uitstaande nokstaanders. De plattegrond wijkt op minstens twee vlakken af van die van gebouw 2. Eerst en vooral zijn er meer en regelmatig ingeplante nokstaanders. Daarenboven staan de uitstaande palen van gebouw 2 verder uit. De tweede plattegrond aangetroffen te Evergem-Molenhoek is eenschepig en is van opbouw en lengte-breedte verhouding sterk gelijkend op gebouw 2. De datering tot de 11de-12de eeuw is dan weer een pak later. Een ander verschil is de afwezigheid van een centrale paal op de korte zijde bij de plattegrond van Evergem-Molenhoek (SCHYNKEL & URMEL 2009). Bij recent onderzoek te Aalst zou een gelijkaardige plattegrond uit de Merovingische periode onderzocht zijn (persoonlijke mededeling J. MOENS).

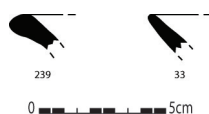
VII.2.3. Bijgebouw (gebouw 3)

Een derde gebouw situeert zich eveneens in de noordoostelijke hoek van het opgravingsvlak, en wordt gedeeltelijk gesneden door gebouw 2 en spoor 225 (zie supra en infra) (fig. 12, 21). De structuur bestaat uit twee parallelle wanden van paalsporen (14, 17, 21, 22, 33, 37, 228, 230, 232, 234, 235, 239 en 304). Eén spoor (236) bevindt zich op de centrale as van en binnen het gebouw. Deze sporen zijn alle ovaal tot rechthoekig van vorm, hebben een donkerbruine vulling met zwarte spikkeltjes, en een komvormig profiel. In het vlak meten ze maximaal (239) 106 bij 73cm, en minimaal (37) 38 op 27cm. De absolute diepte van de paalsporen schommelt tussen 26 en 42cm onder het opgravingsniveau van 9,80m TAW. De plattegrond die aldus zichtbaar wordt, is noordwest-zuidoost gericht en meet ongeveer 7,8 op 3,3m. De noordoostelijke wand telt zes palen. De tegenoverliggende zijde bestaat uit zeven paalsporen, namelijk vijf enkele en één koppel. Twee sporen (13 en 20) bevinden zich ca. 2m ten noordoosten van, en min of meer in lijn met, dit gebouw. Het kan niet uitgesloten worden dat ze ook bij deze constructie horen. De afmetingen van de plattegrond doen vermoeden dat het om een bijgebouw gaat.

Figuur 21: Grondplan en coupes van gebouw 3 (schaal 1/200)

Figuur 22: Twee handgevormde randjes afkomstig uit de paalsporen van gebouw 3 (schaal 1/3)

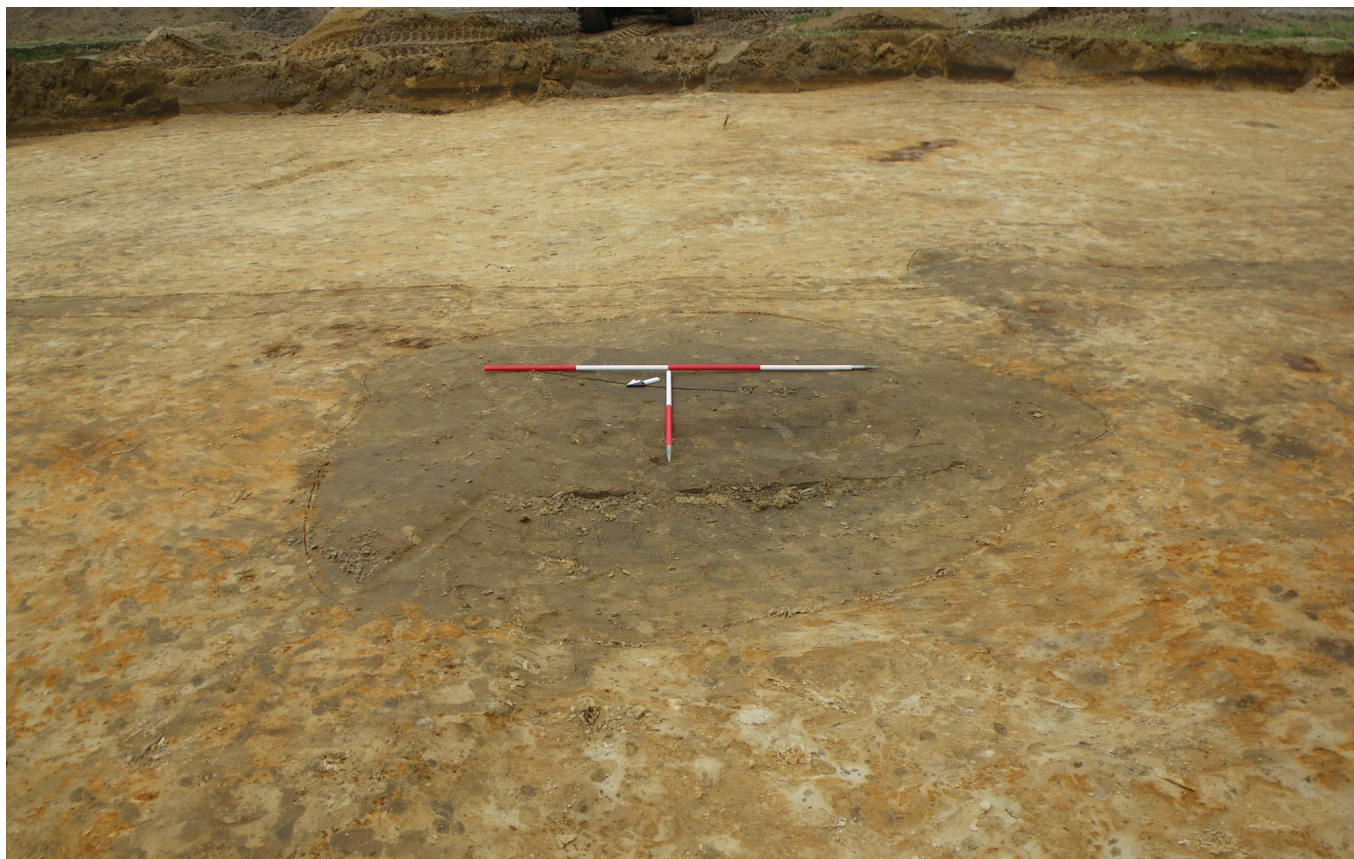
De sporen van gebouw 3 bevatten een totaal van 37 keramiekscherven. Het geheel van 33 handgevormde exemplaren beslaat 21 wand-, waarvan zeven geglad, en twee randscherven met chamotte magering (fig. 22), en tien wanden verschaald met zand. Daarnaast werden nog vier gedraaide grijze scherven uit de paalsporen gehaald. Twee handgevormde wandjes met rood baksel zijn vermoedelijk een import uit Frankrijk. Dit aardewerk krijgt een Karolingische datering. Het vondstensemble vertoont een hoger percentage van handgevormde, en met chamotte verschaalde scherven dan het aardewerk van gebouw 2. Ook de mate van verwerking van de scherven is groter. Deze gegevens suggereren een iets oudere datering voor gebouw 3, namelijk in de loop van de 8ste of de vroege 9de eeuw n. Chr., wat ook overeenstemt met de oversnijding van de grondsporen (persoonlijke mededeling K. DE GROOTE). Behalve aardewerk werden in deze paalsporen 27 fragmenten van dakpannen en vijf stukken natuursteen gevonden.

VII.2.4. Waterput

Op 10m ten oosten van de noordwestelijke hoek van het terrein werd een cirkelvormig bruingrijs spoor (141) met een diameter van ca. 3,4m aangesneden (fig. 12, 23, 29). Een boring op de vulling wees uit dat het spoor een diepte onder het opgravingsvlak had van meer dan 2m, en wellicht een waterput was. Wegens tijdsdruk werd besloten het spoor met behulp van een graafkraan te couperen. Zo werd de helft geleidelijk aan machinaal verdiept. De profielen en het tweede grondvlak werden handmatig afgewerkt (zie supra).

In coupe heeft het spoor een maximale diepte van 3,2m onder het opgravingsvlak, met hier een hoogte van 9,97m TAW (fig. 24, 26, 29). De waterput heeft een trechter- tot U-vormig profiel waarin de verschillende pakketten zichtbaar zijn die de inzak, de opvulling van de bekisting (met eventuele gebruiksfases) en de aanlegtrechter uitmaken. Centraal in het spoor bevindt zich een vierkante houten bekisting (fig. 26-29). De lagen van de inzak van de waterput (lagen 1a, 1b, 3 en 8) hebben een donkerbruine tot donkergrijsbruine kleur en bevatten vrij veel brokjes houtskool. De opvulling van de bekisting bestaat uit formeel verschillende lagen (fig. 27). De bovenste pakketten (lagen 9, 13, 26 en 29-32) bestaan uit heterogene bruine lagen dooraderd met donkergrijze sliblaagjes. Daaronder zitten twee lichtbeige lagen (lagen 33 en 34). De onderliggende pakketten (lagen 35-38) zijn eerder donkergrijs tot bijna zwart van kleur en bevatten veel organisch materiaal, zoals takjes en bladeren. De onderste laag binnen de bekisting (laag 39) is dan weer licht blauwgrijs van kleur en bevat verspoelde grijze laagjes. De oudste fase van de waterput wordt gevormd door de aanlegtrechter. De bovenste lagen hiervan (lagen 2 en 4-6) bestaan uit heterogeen bruin tot bruingrijs zand. De daaronder liggende pakketten worden voornamelijk gevormd door versmeten moederbodem (lagen

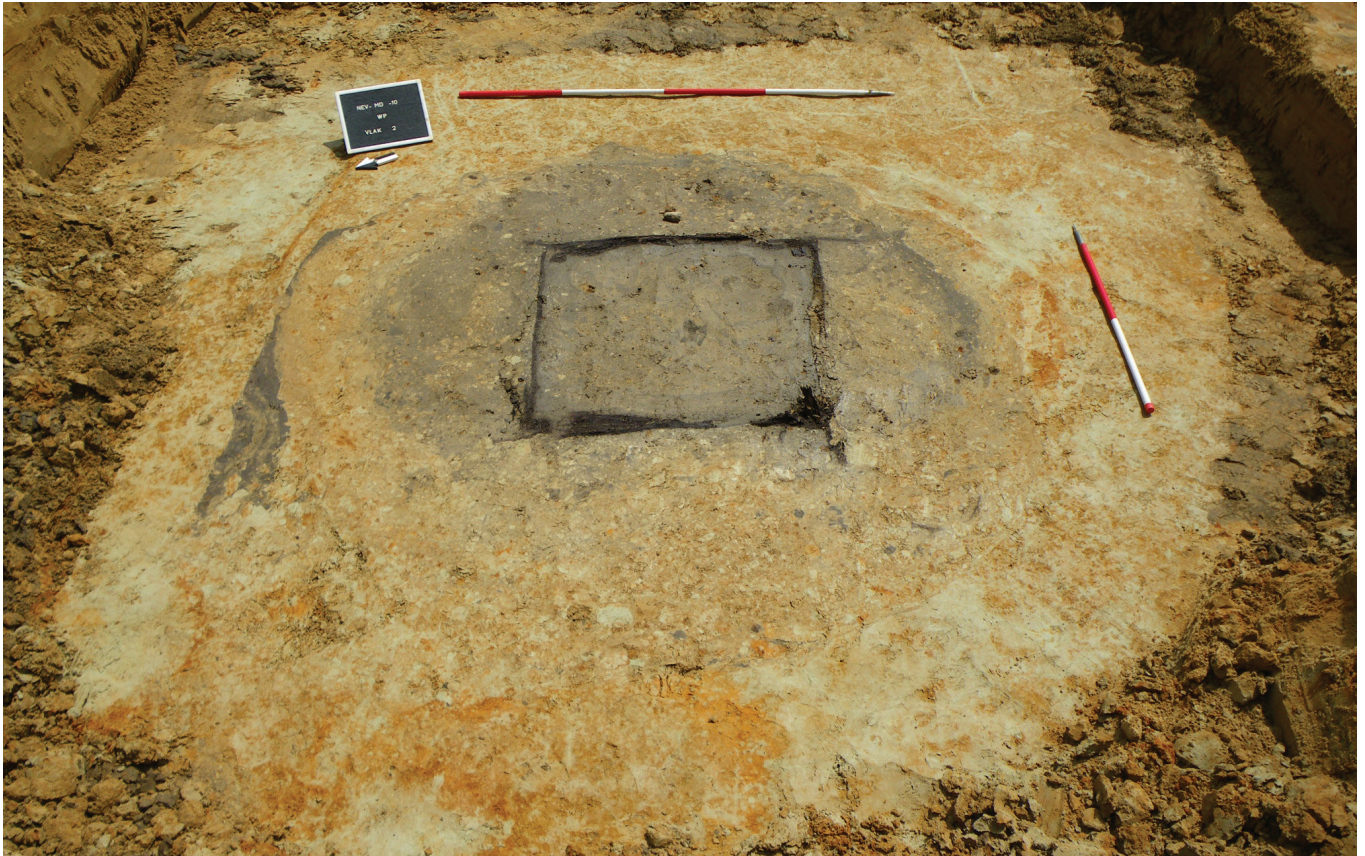

Figuur 23: Veldopname van waterput 141 in het eerste grondvlak

Figuur 24: Het eerste deel van de coupe op waterput 141

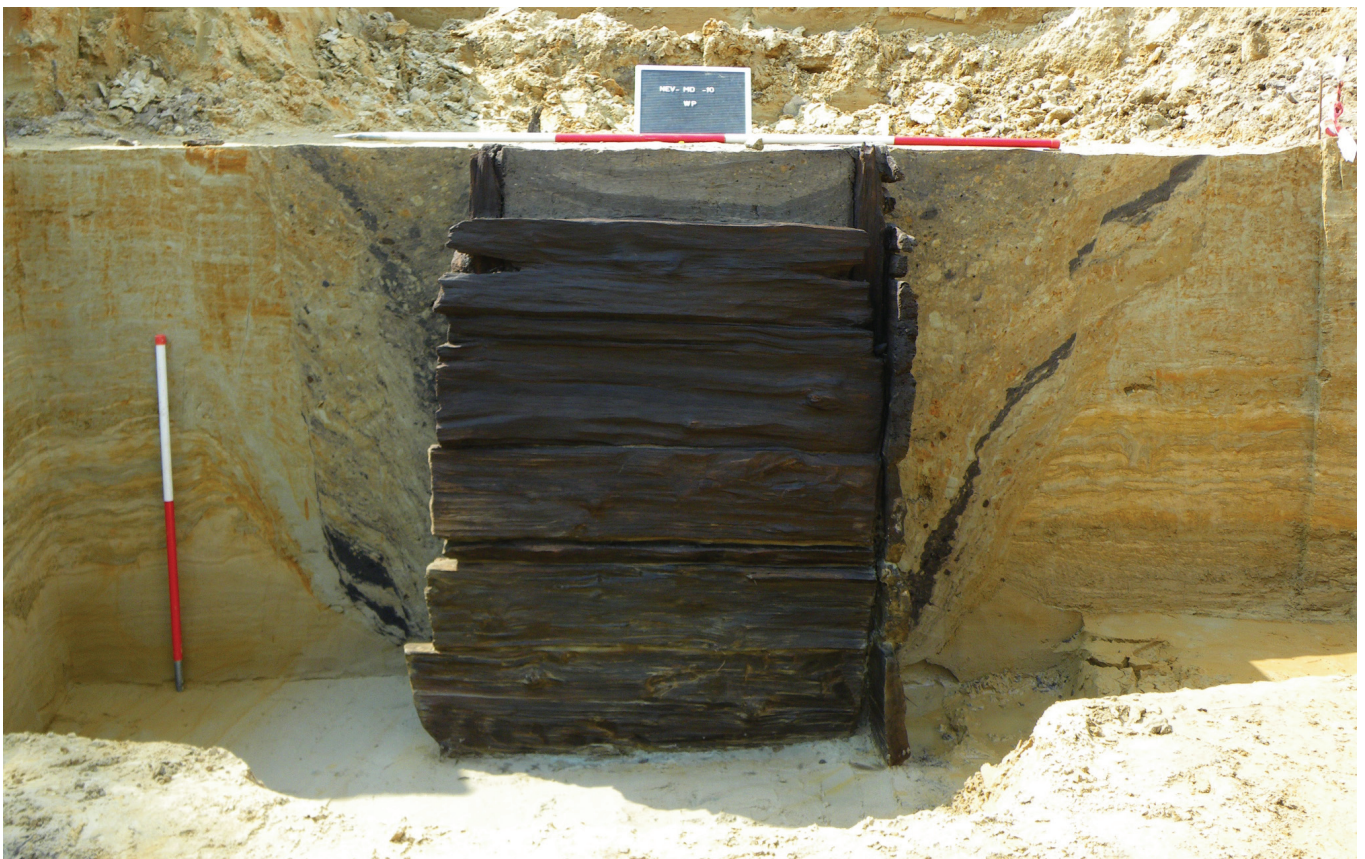

Figuur 25: Opname van waterput 141 in het tweede grondvlak

Figuur 26: Veldopname van het tweede deel van de coupe op waterput 141, met bekisting

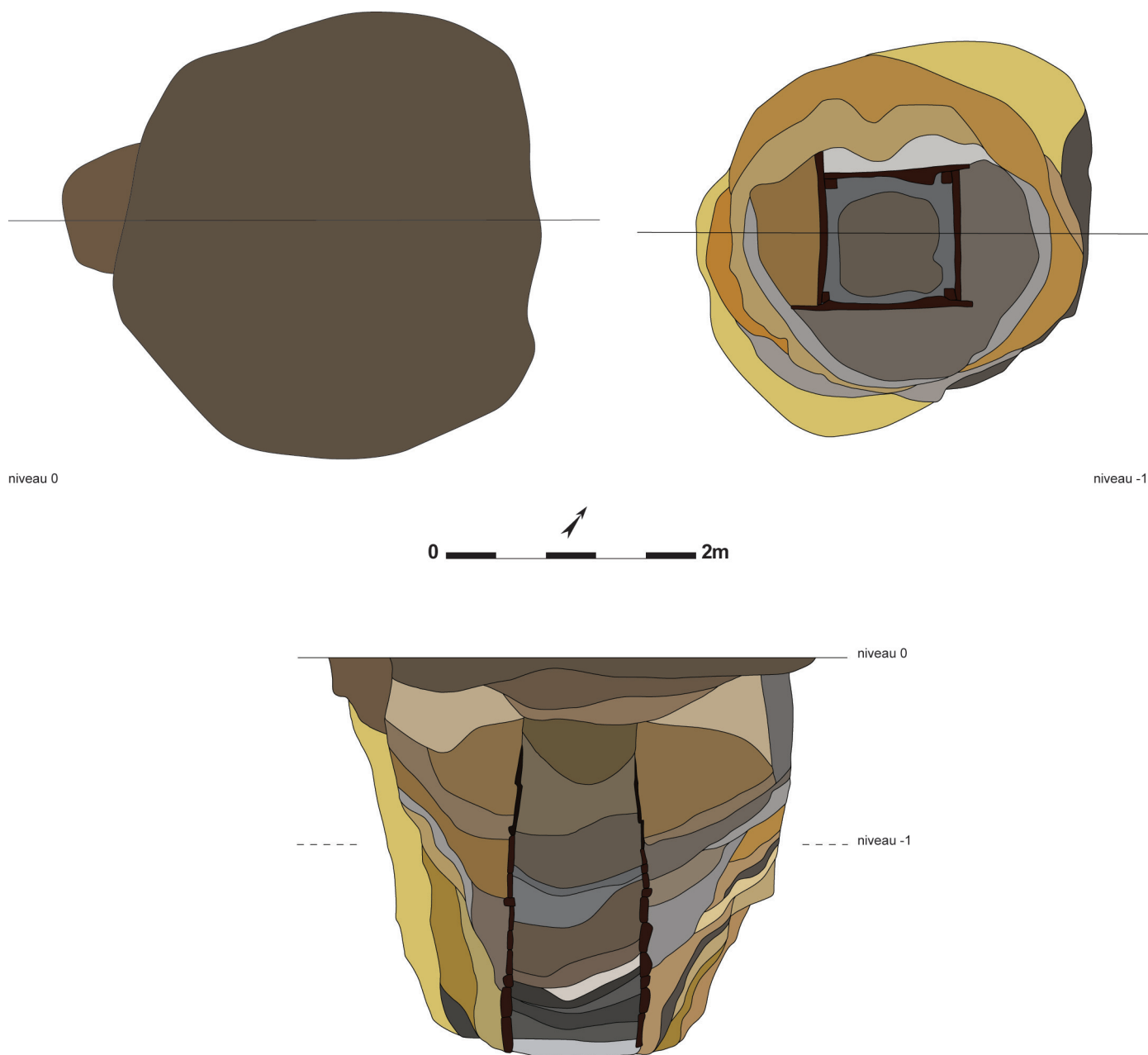

Figuur 27: Veldopname met coupe op de inhoud van de bekisting van waterput 141

Figuur 28: Zicht op de constructie van de bekisting van waterput 141

Figuur 29: Grondplannen en coupe van waterput 141 (schaal 1/50)

7, 10b, 11, 12, 14, 16, 18-25 en 28) en worden afgewisseld met donkergrijze lagen (10, 15, 17a, 17b en 27). Vanaf een diepte van 70cm onder het opgravingsvlak werd een aftekening van vergaan hout zichtbaar. Op 1,45m diepte werd voor het eerst bewaard hout van een bekisting geraakt. Op dit niveau werd een tweede grondvlak aangelegd (fig. 25, 29). Het spoor had hier nog een diameter van ca. 3m. Centraal erbinnen was een vierkante houten bekisting met zijden van 1,1m breed zichtbaar. De beschoeiing had een noordwest-zuidoost oriëntatie. In de vier hoeken zaten verticaal in de bodem geheide hoekbalken. Ze hebben een aangepunte onderzijde en meten ca. 2,3 op 0,1 op 0,1m. Tegen de buitenzijde van deze balken waren planken horizontaal boven elkaar geplaatst (fig. 28). Nergens waren sporen van verbindingen zoals spijkers, pennen of gaatjes aanwezig. De planken staken telkens aan één zijde (van buitenaf gezien de linkerkant) 10 tot 20cm buiten de hoek van de beschoeiing uit. Ze zijn ca. 1,3m lang, 15 tot 28cm breed en 3 tot 8cm dik. Tussen deze planken waren op regelmatige hoogte, ongeveer om de halve meter, horizontale dwarsstijlen geplaatst. Dit zijn balken die, omdat ze concaaf uitgewerkt zijn, aan de binnenzijde

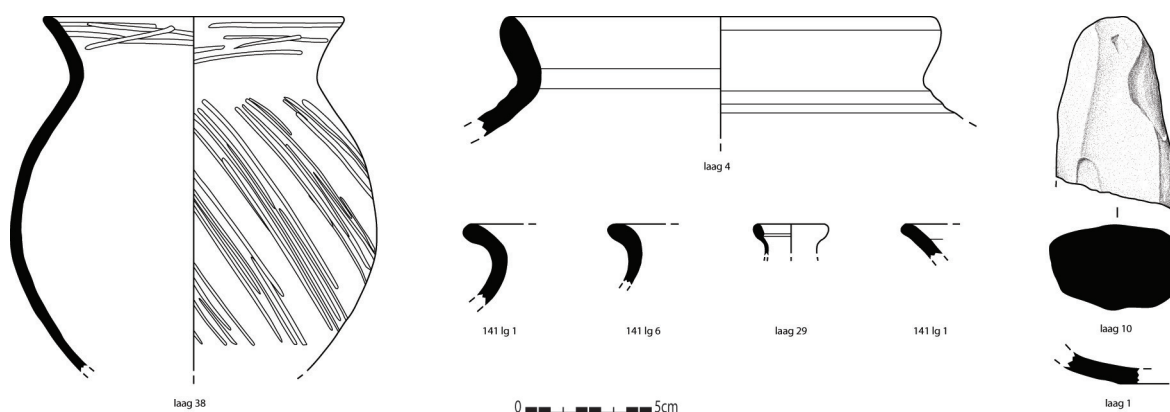

Figuur 30: Een greep uit de vondsten afkomstig uit waterput 141

van de bekisting naar de hoekbalken toe verbreden. Deze stijlen sluiten met een uitsparing van 90° quasi perfect op de hoekbalken aan. Wellicht moesten ze beletten dat de constructie zou inklappen. De bekisting was nog over een hoogte van 1,8m bewaard. Dit komt overeen met zes planken en twee dwarsstijlen per zijde.

De vondsten uit dit spoor worden per fase, van jong naar oud, besproken (fig. 30, 31). De inzak van een waterput is het meest recent. Twee lagen uit deze fase (lagen 1a en 1b) leverden vondsten op. Het aardewerk bestaat een totaal van tien scherven waarvan de meerderheid reducerend gebakken en gedraaid, en met kwarts verschaald is (één rand-, één bodem- en vijf wandscherven). Eén grijsgebakken en gedraaide rand heeft een kalkmagering. Het gaat om een eenvoudig naar buiten geplooid rand met licht verdikte top, onderdeel van een kogelpotvorm. Deze scherv is waarschijnlijk afkomstig uit de pottenbakkersite van Houdain-Lez-Bavay of Douai (Noord-Frankrijk) en komt vanaf de 9de, en vooral in de 10de eeuw, voor (persoonlijke mededeling K. DE GROOTE & DE GROOTE 2008). Daarnaast werden nog één oxiderend gebakken en gedraaide wandscherv, één handgemaakte wand met grove kwartsverschraling, vijf stukken natuursteen, één fragment maalsteen en één dierlijke tand uit de inzak gehaald. Enkele van de lagen binnen de bekisting (lagen 26, 29, 31, 33, 35 en 38) bevatten vondstmateriaal. Het aardewerk uit deze pakketten wordt gevormd door één handgevormde wandscherv met organische verschraling en één handgemaakte quasi halve pot uit een fijn zandig baksel. Dit laatste stuk vertoont op de rand en de buik een versiering met gebundelde diagonale gladdingslijnen. De patronen van de versiering zijn nog vrij

Figuur 31: Een selectie uit de vondsten afkomstig uit waterput 141 (schaal 1/3)

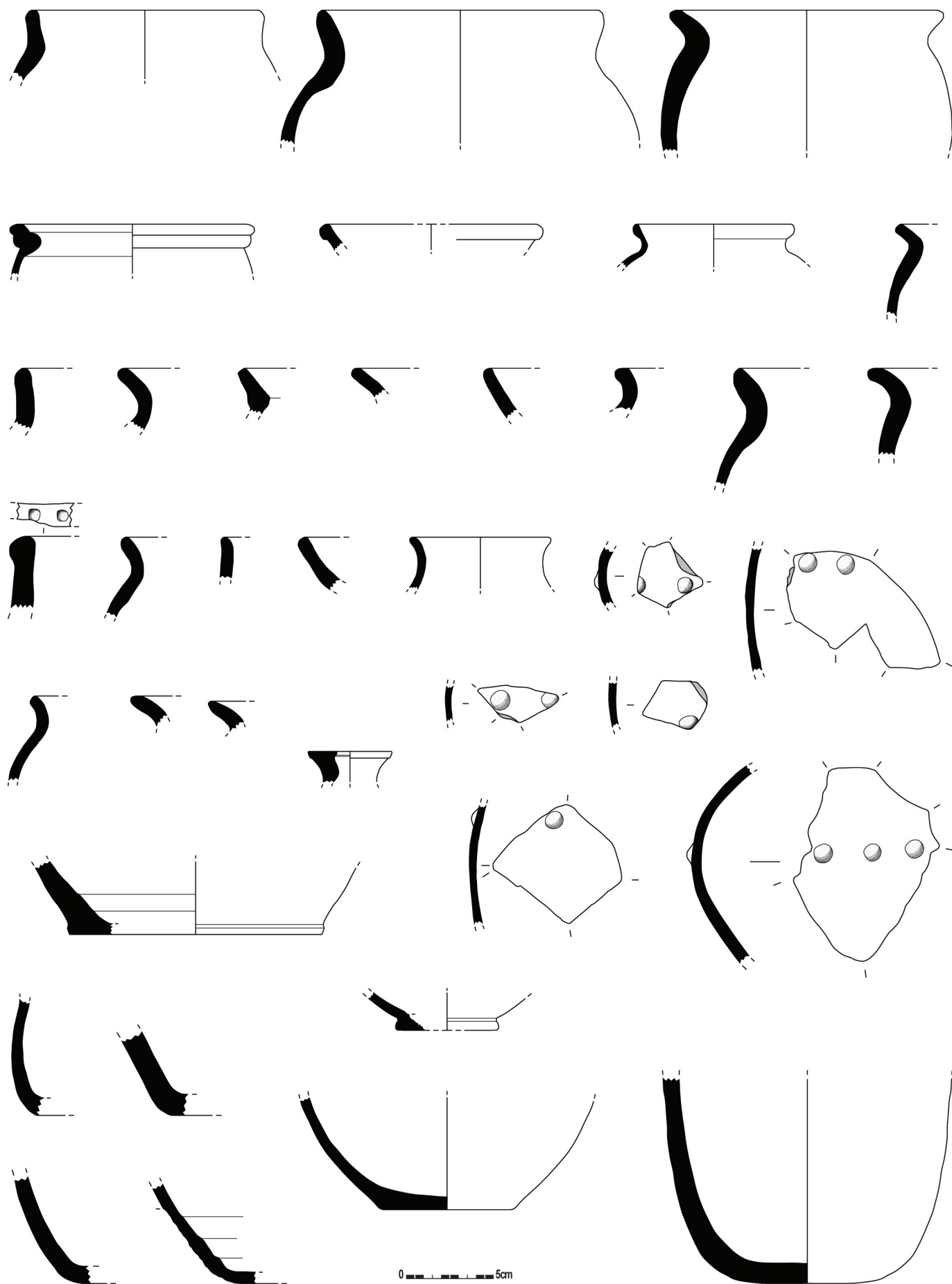
willekeurig aangebracht. Een randje van een klein recipiënt, vermoedelijk een flesje, in groen glas, een stukje verbrand bot, één brok maalsteen, twee stukken natuursteen en negen fragmenten van dakpannen maken de andere vondsten van deze lagen uit. De vondsten uit de aanlegtrechter (lagen 2, 4, 6, 10, 10b, 14, 17a, 17b en 24) tenslotte omvatten 14 keramiekscherven, één brok natuursteen, één stuk van een wetsteen in kwartsiet zandsteen, en vele fragmenten van dakpannen. Elf scherven zijn handgevormd. Het betreft drie randscherven met zandverschraling, waarvan twee waarschijnlijk zijn bijgedraaid en één gladdingsporen vertoont, één bodem- en één wandscherf in *grass tempered ware*, zes wandjes, waarvan drie met zand- en drie met chamotte verschraling. Eén fragment bestaat uit oxiderend gebakken en gedraaide waar. Twee wandscherven werden reducerend gebakken en gedraaid, één ervan heeft een rode kern en is mogelijk een import uit het noorden van Frankrijk. Dit geheel van aardewerk dateert het gebruik van de waterput in de Karolingische periode. De aanwezigheid van vrij veel zandverschraalde waar en een kleine fractie gedraaide scherven suggereert eerder een datering in de 9de eeuw. Op basis van de technische kenmerken lijkt een vroegere datering weinig waarschijnlijk (persoonlijke mededeling K. DE GROOTE).

Dit type vierkante waterput, opgebouwd uit horizontale planken die tegen vier hoekbalken geplaatst werden, waarvan de wanden telkens aan één zijde buiten de kern uitsteken, werd al vaker aangetroffen bij onderzoek van vroegmiddeleeuwse erven. In het nabijgelegen Vosselare werd eenzelfde type bekisting van een waterput, zij het slechts zichtbaar als een aftekening van vergaan hout, uit de 7de-8ste eeuw onderzocht (DE LOGI & SCHYNKEL 2010). En bij recent onderzoek te Sint-Denijs-Westrem Flanders Expo Zone 2 Parkeertoren werden maar liefst negen dergelijke vroegmiddeleeuwse structuren aangesneden (persoonlijke mededeling J. HOORNE).

VII.2.5. Gracht en greppel

Een dampingpakket van een gracht (69) en één greppel (147/176) worden tot de vroegmiddeleeuwse periode gerekend (fig. 12). De gracht (69) werd al eerder besproken in hoofdstuk IV, waar een aanleg en gebruik in de Romeinse periode werd vooropgesteld. De vier à vijf bovenste, en jongste, lagen werden gevormd nadat de gracht reeds in onbruik was geraakt en in het landschap enkel nog een brede depressie, van ca. 80cm diep, restte. Deze jongste opvulling bestaat uit een onderste laag met een homogene donkergrijze kleur, daarboven bevindt zich een grijs tot lichtgrijs pakket. Hier en daar werd deze toegedekt door een tweede donkergrijze laag. Erbovenop ligt een bruine tot lichtbruine opvulling, met tenslotte helemaal bovenaan een homogene bruine tot grijsbruine laag (fig. 7, 8).

Deze jongste opvulling van de gracht was bijzonder rijk aan vondsten (fig. 32, 33). Gezien het volume van dit spoor was het onmogelijk de volledige vulling ervan op vondsten te controleren. Alles dat zichtbaar was aan het oppervlak en bij het couperen aangetroffen werd, is verzameld. In totaal werden 220 aardewerkscherven gevonden, 341 stukken dakpan (zowel *tegulae* als *imbrices*), 44

Figuur 32: Een selectie uit de vondsten gedaan in de vroegmiddeleeuwse opvulling van gracht 69 (schaal 1/3)

Figuur 33: Een greep uit de aardewerkvondsten afkomstig uit de vroegmiddeleeuwse opvulling van gracht 69

stukken Doornikse kalksteen (waarvan drie verbrand), vijf stukken natuursteen, 39 metaalvondsten en heel wat fragmenten dierlijk bot- en tandmateriaal. Het handgevormd aardewerk met chamotte- en/of organische verschraling maakt met 172 scherven de hoofdmoot van de keramiekvondsten uit. Het betreft 23 randen, negen bodemscherven en 115 wandscherven met chamotteverschraling, en tien randscherven, tien bodems en vijf wandjes die organisch werden gemagerd. Op een groot deel van de scherven is een gladdingsversiering zichtbaar. Dit materiaal is grover en dikwandiger dan de in de andere sporen aangetroffen handgemaakte waar. Wat de vorm van de individuen betreft is er een overwicht van buidelvormige potten. Drie handgemaakte scherven zijn besmeten. Waarschijnlijk mogen ze in deze lagen als residueel beschouwd worden. Het grijs gebakken en gedraaid aardewerk is uit vier randen, twee bodemscherven en 16 wandscherven samengesteld. Een tweetal exemplaren zijn vermoedelijk Franse importen en één bodemscherf met grove draairingen kan afkomstig zijn van een zogenaamde *Wölbwandtopf* (persoonlijke mededeling K. DE GROOTE). Tenslotte bevatten deze pakketten nog het Romeins aardewerk dat eerder al werd vermeld in hoofdstuk IV en vermoedelijk als residueel mag aanzien worden. Zoals wel vaker het geval is in vroegmiddeleeuwse sporen wordt een groot deel van het vondstensemble ingenomen door bouwmaterial (zie supra). De metaalvondsten omvatten 21 metaalslakken, twaalf spijkers, een ringvormig object, een fragment van een mes, één mogelijke fibula, een stukje lood en twee onbepaalbare voorwerpen. De aanwezigheid van slakkelig materiaal kan een aanwijzing zijn van metaalbewerking in de omgeving. Dit geheel aan vondsten dateert hoogstwaarschijnlijk in de Merovingische periode (persoonlijke mededeling K. DE GROOTE & W. DE CLERCQ). In principe sluit deze laatste fase van opvulling mooi aan bij de voorgaande. Een

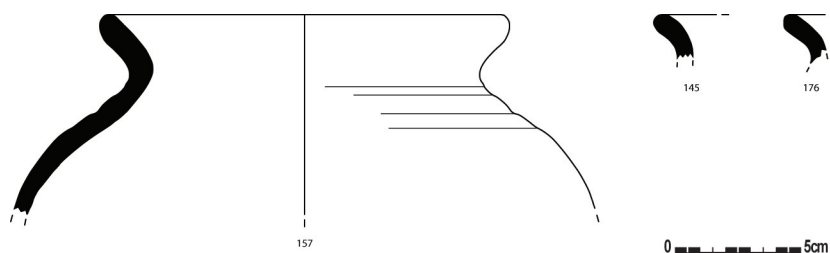

Figuur 34: Veldopname van paalsporen 145 en 176, die door greppel 147/176 met elkaar verbonden worden

eerste aanleg moet plaats gehad hebben in de Romeinse tijd (zie supra). De gracht werd vermoedelijk in diezelfde periode tot twee maal heruitgegraven. In de Merovingische tijd was het spoor niet meer functioneel, en raakte de overgebleven depressie opgevuld met grote hoeveelheden nederzettingsafval. De vraag blijft echter waar al dit nederzettingsafval vandaan kwam. De grote hoeveelheden aardewerk suggereren toch een uitgebreide bewoning. Het is in principe mogelijk dat gebouw 1 deel uitmaakte van deze nederzetting.

Zoals gezegd werd ook één greppel (147/176) aangesneden die in deze periode thuis hoort. Dit spoor bevindt zich 0,5m ten zuidwesten van de waterput (141) en verbindt twee paalsporen (145 en 179, zie infra) die een 9de eeuwse datering meekregen (fig. 12, 34). Deze greppel heeft een noordwest-zuidoost oriëntatie en kon vanaf spoor 174 ca. 3m naar het noordwesten worden gevolgd. Het noordwestelijk uiteinde is ondiep bewaard, maar vermoedelijk overbrugde het spoor de volledige afstand, van 3,4m, tussen beide paalsporen. De greppel heeft een donkergrijze vulling en een smal komvormig profiel, hij schommelt qua breedte rond 27cm en heeft een maximale diepte van 22cm. Aangezien het spoor twee paalsporen van een mogelijke constructie (zie infra) verbindt, kan het om een standgreppel gaan. Een drainerende functie blijft echter ook een mogelijkheid.

Uit dit spoor werden een aantal vondsten gehaald (fig. 35): één mogelijk geïmporteerde randscherf en drie wandscherven in grijsgebakken gedraaide waar verschaald met zand, twee stukken dakpan, één fragment in natuursteen en één metalen object. Dit weinige materiaal gaat goed samen met de vondsten uit waterput 141 en uit paalsporen 145 en 179 (zie infra). Het spoor krijgt zo eveneens een datering in de 9de eeuw (persoonlijke mededeling K. DE GROOTE).

Figuur 35: Randscherven afkomstig uit de paalsporen en greppel in de nabijheid van waterput 141 (schaal 1/3)

VII.2.6. Losse paalsporen

Verspreid over het terrein werden zwermen met paalsporen aangesneden waaruit geen duidelijke samenhang naar voor sprong (fig. 12). Het gegroepeerd voorkomen van deze "losse" paalsporen wijst misschien toch op de vroegere aanwezigheid van meer constructies dan momenteel kunnen onderscheiden worden. Mogelijk zijn een aantal ondiepe paalsporen niet meer zichtbaar op het niveau van het opgravingsvlak, zodat eventuele plattegronden niet meer herkenbaar zijn. Anderzijds is het niet ondenkbaar dat bepaalde palenconfiguraties eenvoudigweg nog niet gekend zijn.

Een eerste groep van zes paalsporen situeert zich in de noordwestelijke hoek van het projectgebied, net ten zuidwesten van de waterput (141) (fig. 12). Het gaat om drie kleine rechthoekige paalsporen (155, 171 en 186) die zich nabij de zuidwestelijke sleufwand ophouden. Deze sporen zijn donkergrijs tot grijsbruin van kleur, meten in het vlak gemiddeld 27 bij 24cm en hebben een diepte die schommelt rond 24cm onder het opgraafniveau. Geen enkele van deze drie bevatte vondsten. Hun datering tot de vroege middeleeuwen is dus enkel gebaseerd op hun vorm, kleur en vulling. De drie resterende sporen (145, 157 en 179) zijn iets groter en bevinden zich meer naar het noordoosten, in de directe nabijheid van waterput 141 (fig. 34). Het zijn donkergrijze sporen met rode brokjes verbrande leem in de vulling. Hun profiel heeft schuin oplopende wanden en een schuin lopende vlakke bodem. Sporen 145 en 179 zijn ovaal van vorm en meten respectievelijk 148 bij 86cm en 99 op 77cm in het vlak, en 43 en 10cm in de diepte. Deze sporen bevinden zich op een noordwest-zuidoost georiënteerde as op 3,4m van elkaar, en werden met elkaar verbonden door greppel 147/176 (zie supra). Spoor 157 ligt 1,2m ten zuiden van 145, is rond van vorm, heeft een doorsnede van ca. 56cm en is nog 22cm diep bewaard. Enkel sporen 145 en 157 leverden vondsten op (fig. 35). In totaal werden negen aardewerkscherven, één stuk maalsteen, één verbrande Doornikse kalksteen, elf fragmenten natuursteen en 22 dakpanfragmenten verzameld. Het aardewerk is in hoofdzaak handgevormd. Dit behelst twee randscherven: één is *grass tempered* en geglad, de tweede is met zand verschaald en nagedraaid op een trage schijf. Dit laatste stuk is afkomstig van hetzelfde individu als een rand afkomstig uit laag 4 van de waterput. Onder het handgemaakt aardewerk zitten ook nog vijf wandscherven met zandverschraling, waarvan twee geglad, en één fragment met chamottemagering. Een wandscherf in reducerend gebakken en gedraaide waar heeft mogelijk een Franse herkomst. Deze vondsten zijn hoogstwaarschijnlijk te plaatsen in de 9de eeuw (persoonlijke mededeling K. DE GROOTE). Dit alles gaat samen met de datering van de nabijgelegen waterput. De aanwezigheid van scherven van eenzelfde individu in waterput en paalsporen suggereren eveneens een gelijktijdig gebruik. Mogelijk maken de paalsporen, en greppel, deel uit van een constructie die in relatie stond met de waterput.

Een tweede zwerm paalsporen bevindt zich binnen en ten noordoosten van de afbakening van gebouw 1 (fig. 12). Deze sporen (183, 185, 188, 194-196, 201, 206, 217, 221 en 255) zijn grijsbruin tot donker grijsbruin van kleur. Het grootste spoor (196) meet 96 op 83cm in het vlak, het kleinste (188) 35 bij 28cm. De absolute diepte van de sporen varieert tussen 8 en 33cm onder het niveau

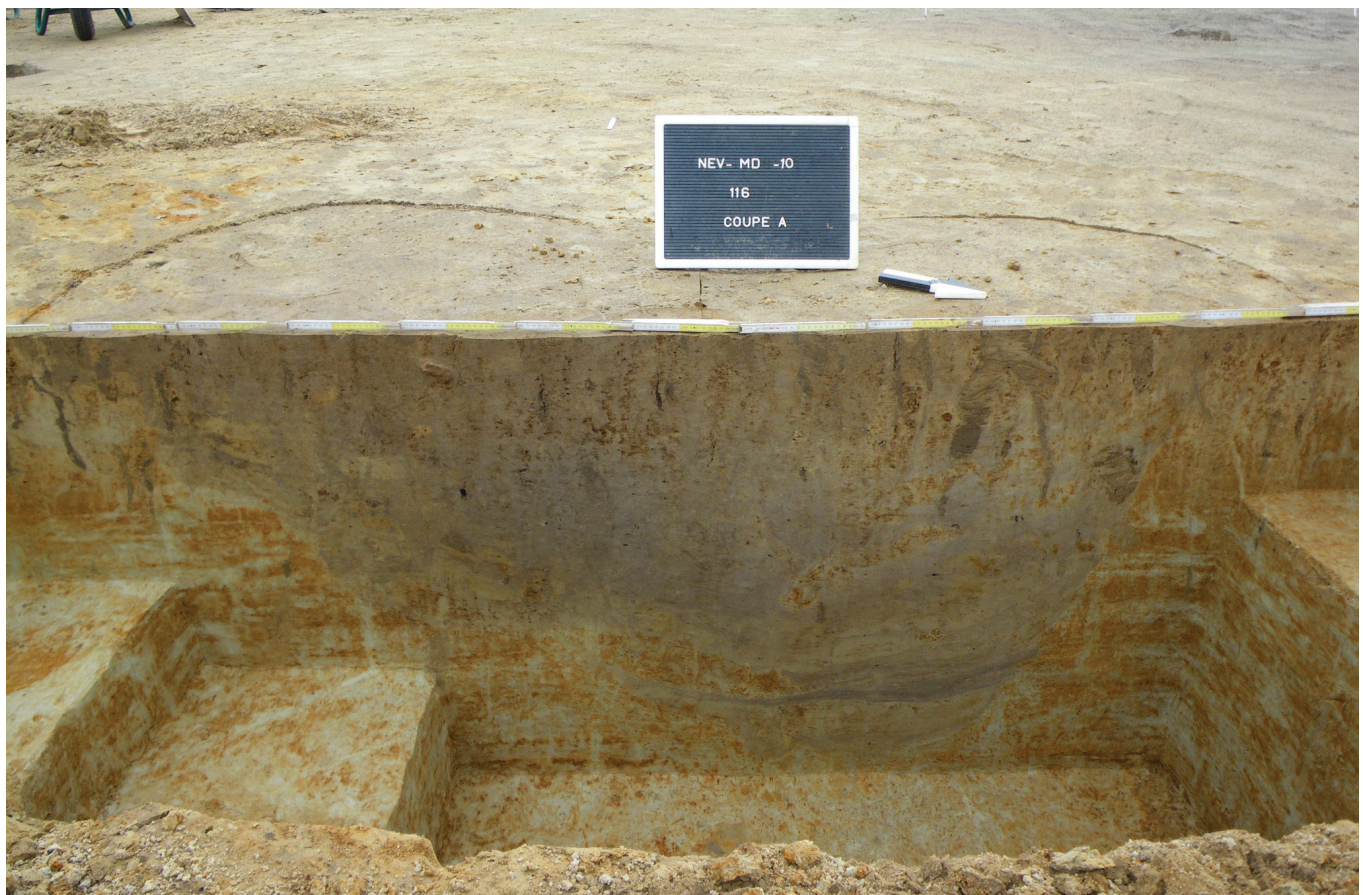

van 10,02m TAW. In de vulling van een aantal van deze paalsporen (185, 194, 195, 201, 221 en 255) werden vondsten gedaan. Het aardewerk omvat één eenvoudige uitstaande handgevormde rand met chamotteverschraling, acht handgemaakte wandscherven, waarvan zes met chamotte-, één met organische- en één met zandverschraling, één reducerend gebakken en gedraaide en één roodbakken en gedraaide wandscherf. Daarnaast werden acht stukken dakpan en één fragment Doornikse kalksteen uit de sporen gehaald. Dit aardewerk, alsook de kleur en vulling van de sporen, wijst in de richting van een vroegmiddeleeuwse oorsprong. Een meer precieze datering is op basis van de vondsten niet mogelijk.

Nabij gebouwen 2 en 3 werden een aantal "losse" paalsporen (238, 243, 244, 306-308, 313, 322 en 324) aangetroffen (fig. 12). Enkele van hen werden, net zoals een aantal paalsporen van beide gebouwen, afgedekt door de 10de eeuwse vulling van spoor 225 (zie infra). Deze paalsporen zijn grijs tot donkergrijs van kleur en variëren in bewaarde diepte tussen 9 en 49cm. De afmetingen van het grootste spoor (243) zijn 92 op 53cm in het vlak, die van het kleinste (308) bedragen 39 bij 32cm. De vondsten uit de sporen beslaan drie handgevormde wandscherven met chamottemagering, waarvan één met gladding, twee handgemaakte wanden verschaald met zand, twee grijsgebakken en gedraaide wandscherven met zandverschraling, 13 stukken van dakpannen, twee brokken maalsteen, één boffragment en één metaalslak. Het aardewerk, de oversnijding door spoor 225, en de kleur en vulling van deze sporen doen een vroegmiddeleeuwse datering vermoeden.

In de oostelijke hoek van het projectgebied bevinden zich, op 3m van elkaar, twee grijze tot grijsbruine sporen (116 en 117) (fig. 12). Het meest noordelijke spoor (116) is het grootste, 2,1 op 1,7m in het vlak en ca. 1m diep bewaard, en heeft een trechtervormig profiel (fig. 36). De functie is onbekend, mogelijk is het een groot paalspoor of een kuil. Het kleinste spoor (117) meet 50 op 40cm in het vlak en heeft nog een diepte van

Figuur 36: Doorsnede op spoor 116

20cm. In profiel is het komvormig. Beide sporen bevatten vondsten. In spoor 116 werden één randscherf in handgevormd aardewerk met chamotteverschraling, twee handgevormde wanden met organische magering, één fijne scherp geknikte rand in reducerend gebakken en gedraaide waar afkomstig uit Noord-Frankrijk, één grijsgebakken en gedraaide wand, één wandscherf in Romeinse kruikwaar, zes stukken dakpan en één fragment in natuursteen gevonden (persoonlijke mededeling K. DE GROOTE). Spoor 117 bevatte enkel een dakpanfragment. Het aardewerk uit en de kleur en aflijning van de vulling van de sporen suggereert dat ze vroegmiddeleeuws zijn. Een preciezere datering van deze sporen op basis van de vondsten is niet mogelijk.

VII.3. VONDSTEN¹

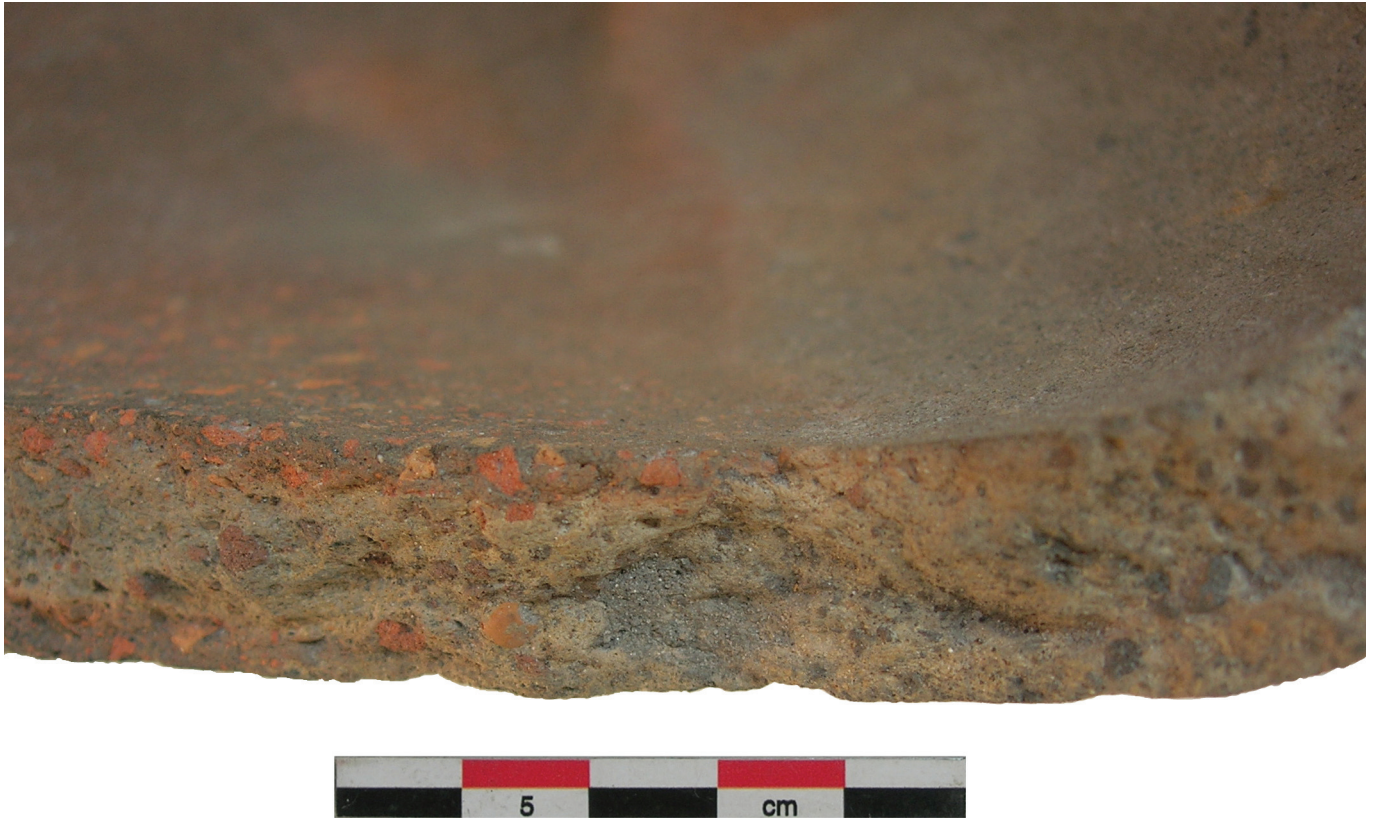
Zoals bij wel meer vroegmiddeleeuwse opgravingen het geval is, maakt het bouwmetaal de hoofdmoot onder het vondstmateriaal uit. Het gaat dan voornamelijk om stukken van dakpannen, zowel *imbrices* als *tegulae*, maar ook stukken Doornikse kalksteen, al dan niet verbrand, werden veelvuldig aangetroffen. Vaak wordt aangenomen dat dit materiaal afkomstig is van nabijgelegen Romeinse nederzettingen, en misschien door de vroegmiddeleeuwse mens hergebruikt werd (HOLLEVOET 2003).

Naast dit bouwafval maakt aardewerk de grootste vondstcategorie uit. Een, wellicht verspit, deel hiervan is van Romeinse datering. Onder het vroegmiddeleeuws aardewerk maakt het handgevormd materiaal met 81% de grootste groep uit. Het merendeel hiervan (76%) is met chamotte verschaald. Maar ook organisch gemagerde scherven (12%) en zandverschaalde waar (11%) komen voor. Slechts 1% is met chamotte én organisch materiaal verschaald. Het reducerend en oxiderend gebakken en gedraaid aardewerk maken respectievelijk 17,5 en 1,5% van het aardewerkensemble uit. In de oudste context (de jongste opvulling van gracht 69) is de verhouding, met 87% handgemaakte tegen 13% gedraaide waar, nog meer uitgesproken. Dit vermoedelijk Merovingisch aardewerk is dikwandiger, en grover verschaald dan het Karolingisch materiaal, en zuivere zandverschraling is zeldzaam. Een groot deel van de scherven vertoont gladding op de buitenzijde, maar ook vaak op de binnenkant of op beide. De aangetroffen vormen zijn vooral potten met schuin opstaande en strakke rand (Kerkhove type 20) en potten met eenvoudige naar buiten gebogen rand (Kerkhove type 21), beide met een buidelvormig lichaam (Rogge 1981). Het weinig gedraaid materiaal bevat onder andere enkele mogelijke importen uit Frankrijk waaronder de bodem van een zogenaamde *Wölbwandtopf*. Bij de latere, Karolingische, contexten (zoals waterput 141 en gebouw 2) zijn de verhoudingen licht gewijzigd. Het handgemaakt materiaal neemt nu gemiddeld 42% in ten opzichte van 58% gedraaide waar. Het aandeel van de zandverschaalde scherven is groter, met 74% tegen 26% scherven met chamotte-, organisch-, en/of kalkmagering. De vorm van de individuen is boller, meer naar de kogelpotvorm toe. Onder de aangetroffen exemplaren komen de pot met schuin opstaande strakke rand (Kerkhove type 6) voor, maar potten Kerkhove type 21 zijn ook nog aanwezig (Rogge 1981). Typisch Karolingische randen met sporen van verticale schraping van het aanzetten van de rand op het lichaam behoren tot deze contexten. Op enkele scherven werd versiering met gladdingslijnen aangetroffen. Deze versiering is nog vrij willekeurig aangebracht en vertoont nog niet de typische ruitvormige patronen die later voorkomen. Een aantal exemplaren werden nagedraaid op de trage schijf (persoonlijke mededeling K. DE GROOTE). Hieraan kan ook nog de vondst van één spinschijfje uit aardewerk, verschaald met chamotte, toegevoegd worden. Samenvattend kan voor de vroege middeleeuwen gesteld worden dat het handgemaakt aardewerk met chamotte en/of organische magering gedurende deze hele periode aanwezig is, maar met een duidelijk overwicht in de Merovingische fase. In deze laatste periode is deze waar ook grover van aard. Vanaf de Karolingische periode komen meer (na)gedraaide exemplaren voor, en hebben de zandverschaalde baksels een groter aandeel in de aardewerkensembles. Het is tot op heden niet duidelijk tot wanneer het chamotte- en/of organisch verschaald handgevormd aardewerk gebruikt werd. Vermoedelijk was dit al niet meer het geval in de 9de eeuw, en zijn dergelijke scherven uit 9de eeuwse contexten residueel van aard (persoonlijke mededeling K. DE GROOTE & DE GROOTE 2008). Qua vorm is een

¹

Alle waarden zijn gebaseerd op tellingen van het aantal scherven of fragmenten binnen een bepaalde categorie.

Figuur 37: Macro-opname van het baksel van een vroegmiddeleeuwse bodemscherf

evolutie van buidel- of eivormig potten naar de bollere kogelpot waar te nemen. Aan dit onderdeel over het vroegmiddeleeuws aardewerk op dit terrein moet nog een waarneming worden toegevoegd. Een dikwandige met chamotte verschaalde bodemscherf afkomstig uit de Merovingische opvulling van gracht 69 was gebakken met een lokaal ongelijkmatige zuurstoftoevoer (fig. 37). Bepaalde plaatsen op de oranjekeurige pot waren met andere woorden grijs, hier kon tijdens het bakproces dus om een of andere reden geen zuurstof bij. Het baksel vertoonde overal een verschraling met rode brokjes chamotte, behalve op deze grijze plaatsen. Daar waren nochtans dezelfde inclusies van verschraling zichtbaar, maar grijs gekleurd. Dit zou betekenen dat deze chamottebrokjes niet op voorhand gebakken werden, noch afkomstig zijn van vergruisde dakpannen, maar meegebakken werden met de pot zelf (persoonlijke mededeling K. DE GROOTE).

Behalve Doornikse kalksteen, werden veel stukken natuursteen aangetroffen in de vroegmiddeleeuwse sporen. Het zijn voornamelijk brokken waarvan niet achterhaald kan worden waartoe ze gediend hebben. Mogelijk zijn het grotendeels stukken bouw materiaal. Wel te identificeren waren een fragment van een wetsteen, vermoedelijk in kwartsiet zandsteen, en vele kleine en grote stukken van maalstenen. Deze laatste waren voornamelijk vervaardigd uit tefriet, maar enkele grote stukken bestonden uit een zeer poreus geelbeige gesteente met kiezels in, mogelijk een tufsteen. Metaalvondsten werden regelmatig gevonden. Het merendeel van de objecten kon, door de aanwezige corrosiekorst, nog niet geïdentificeerd worden. De herkende voorwerpen zijn voornamelijk spijkers, maar ook twee messen en één ankersleutel behoren tot de vondsten. Slakkig materiaal, dat vermoedelijk aan metaalbewerking moet gelinkt worden, werd ook regelmatig gevonden. Het weinige glas dat werd aangetroffen behelst voornamelijk enkele groenblauwe scherfjes, die mogelijk zelfs Romeins, en dus verspit van aard zijn. Eén rand van een klein en smal flesje werd in de waterput gevonden. Een aantal van de sporen leverde botmateriaal, soms verbrand, en tanden op. Het gaat in alle gevallen om dierlijk bot. Zo werd bot gevonden van varken en rund (persoonlijke mededeling N. VANHOUME). Dit geeft informatie over het aanwezig vee in de vroege middeleeuwen, maar kan ook gebruikt worden voor koolstofdatering van de contexten.

VII.4. SYNTHESE EN INTERPRETATIE

De vroegmiddeleeuwse periode werd bij dit onderzoek vertegenwoordigd door paalsporen, waaruit alvast drie gebouwen konden gedistilleerd worden, een waterput, een greppel en de jongste opvulling van een eerder besproken oudere gracht. In totaal werden twee hoofdgebouwen en één bijgebouw herkend. Wellicht het oudst is een 9,5 op 5,5m groot noordnoordwest-zuidzuidoost georiënteerd drieschepig rechthoekig gebouw met zespalige kern waarvan de noordnoordwestelijke zijde door de sleufwand gesneden werd. In de zuidoostelijke hoek van deze structuur bevond zich een ondiep uitgebreid spoor met vroegmiddeleeuwse en Romeinse vondsten erin. Het tweede hoofdgebouw heeft eveneens een noordnoordwest-zuidzuidoost oriëntatie, meet 6,4 op minstens 12m en is mogelijk eenschepig. Deze rechthoekige constructie kon slechts gedeeltelijk worden onderzocht. Het gebouw is opgebouwd uit minstens drie zware paalsporen op elke lange zijde, één paal centraal op de korte zijde en een uitstaande paal op deze centrale as. Mogelijk maakt een paalspoor, min of meer centraal in dit gebouw gelegen, er een tweeschepige constructie van. Het materiaal dat in deze sporen werd aangetroffen plaatst het gebouw in de 9de eeuw. Eén bijgebouw werd aangetroffen. Enkele sporen van deze structuur werden door laatstvermeld hoofdgebouw gesneden. Het betreft een rechthoekig eenschepig gebouwtje van 7,8 bij 3,3m met een noordwest-zuidoost richting dat ergens in de 8ste of vroege 9de eeuw moet gedateerd worden. Uit de vroege middeleeuwen stamt ook de enige waterput die bij dit onderzoek werd aangesneden. Het spoor heeft een trechtervormig profiel met duidelijke inzak, een houten bekisting en een aanlegtrechter. De beschoeiing is noordwest-zuidoost georiënteerd en is vierkant van vorm. Hij is opgebouwd uit vier staande hoekbalken waartegen horizontaal planken en dwarsstijlen waren aangebracht. Het aardewerk plaatst dit spoor in de 9de eeuw. Net ten westen ervan werden drie paalsporen, waarvan twee verbonden door een greppel, aangetroffen. Deze sporen dateren gelijktijdig aan de waterput en vormen mogelijk een structuur die ermee in verband stond. Verspreid over het terrein bevonden zich nog zwermen "losse" paalsporen. Ze wijzen op de mogelijke aanwezigheid van bijkomende constructies. Tenslotte moet nog de jongste opvulling van de Romeinse gracht, die zich in het zuiden van het terrein ophoudt, vermeld worden. Een pakket dat bijzonder veel Merovingisch materiaal bevatte, dekte de oudere opvullingslagen van deze gracht toe.

Wanneer deze gegevens in hun totaliteit bekeken worden, kunnen voor de vroegmiddeleeuwse periode minstens drie occupatiefases op dit terrein onderscheiden worden. In een eerste fase, die zich in de Merovingische periode afspeelt, werd de depressie, die een oudere gracht in het landschap achterliet, opgevuld met nederzettingsafval. De vraag is waar al dit materiaal vandaan kwam. Mogelijk bevindt zich een nederzetting buiten de onderzochte percelen. De zeer algemene, maar vroege, datering van gebouw 1 sluit echter niet uit dat de structuur bij deze fase, en bij de gezochte nederzetting, hoort. In de loop van de 8ste en de vroege 9de eeuw bevond zich in het noordoostelijk deel van het terrein een smal bijgebouw. Een eventueel hoofdgebouw valt wellicht buiten het onderzoeksgebied. Eens dit gebouwtje was verdwenen of afgebroken, werd hier in de 9de eeuw, min of meer op dezelfde plaats, een hoofdgebouw opgetrokken. Bij dit erf hoort ook een waterput die zich 33m naar het zuidwesten bevindt en waarrond mogelijk een of andere palenconstructie stond. Met dit laatkarolingisch erf werd de overgang naar de volle middeleeuwen bereikt.

VIII. Volle middeleeuwen

VIII.1. INLEIDING

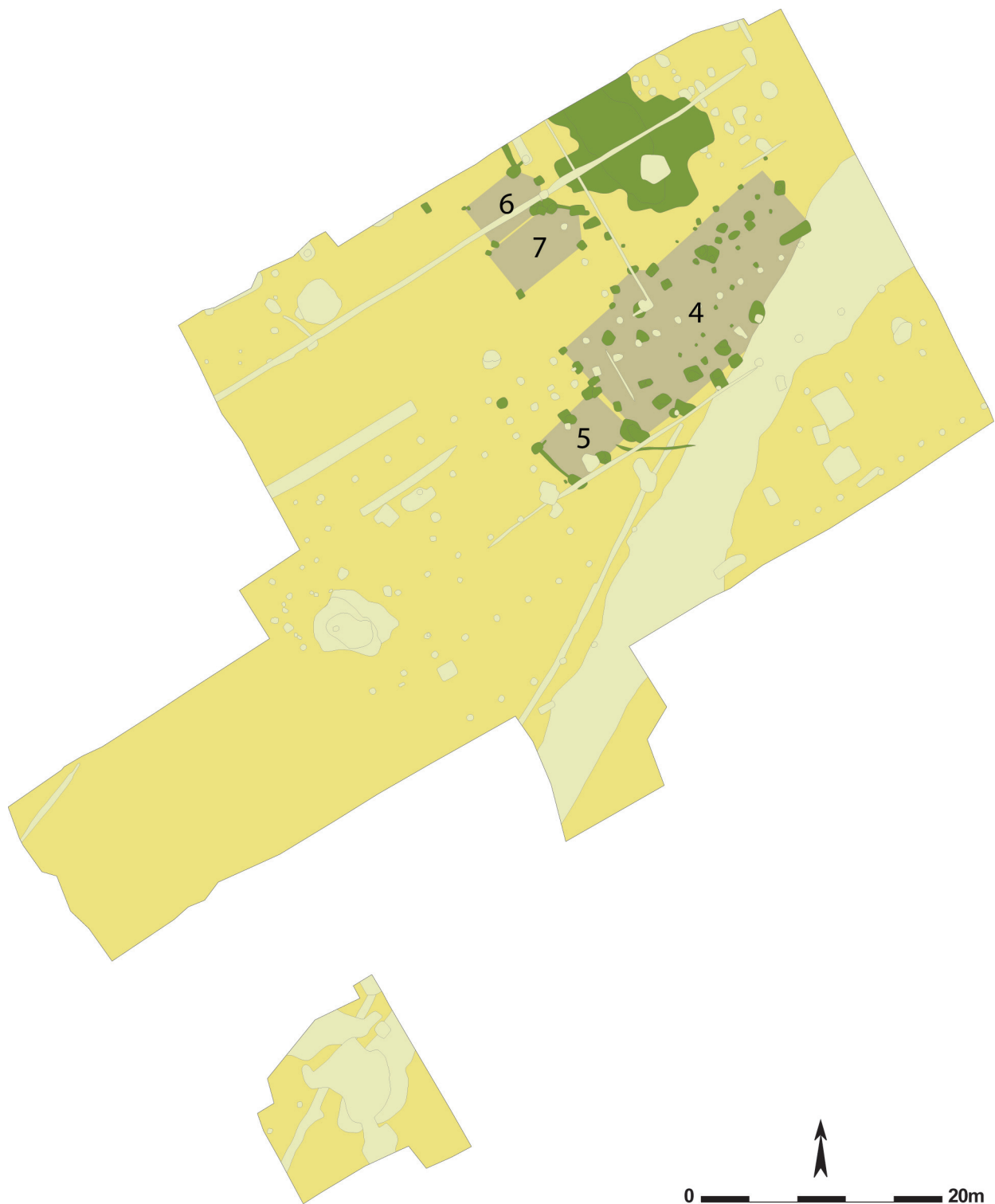
Bij het onderzoek te Merendreedorp werden paalsporen, greppels en een opvulling van een depressie uit de volle middeleeuwen, meer bepaald de 10de eeuw, aangetroffen (fig. 38). De sporen hebben een vulling die zich duidelijk donker grijsbruin aftekent op de beigegele tot oranje moederbodem. In profiel is de vulling veel heterogener samengesteld dan die van de

Figuur 38: Grondplan met alle volmiddeleeuwse sporen donkergroen ingekleurd (schaal 1/500)

oudere sporen. De sporen bevatten vrij veel vondsten en konden op basis ervan goed gedateerd worden. Eerst worden de sporen en het bijhorend vondstmateriaal per type en structuur besproken. Daarna volgt een summier overzicht op de verzamelde volmiddeleeuwse vondsten. Tenslotte worden de resultaten nog eens samengevat en geïnterpreteerd op het niveau van de site.

Figuur 39: Grondplan met alle volmiddeleeuwse sporen donkergroen ingekleurd en aanduiding van de herkende structuren (schaal 1/500)

VIII.2. SPOREN EN STRUCTUREN

VIII.2.1. Inleiding

De volmiddeleeuwse sporen aangetroffen op deze percelen zijn in hoofdzaak paalsporen. Hierin konden een aantal plattegronden ontwaard worden (fig. 39). Eén hoofdgebouw en drie bijgebouwen werden herkend. Enkele greppels maakten wellicht deel uit van deze constructies. Tenslotte werd een opvullingpakket uit de volle middeleeuwen onderzocht dat samengaat met deze fase, en de oudere, vroegmiddeleeuwse gebouwen gedeeltelijk afdekt. De datering van deze sporen gebeurde op basis van het erin aanwezig aardewerk. Wanneer dit geen uitkomst bood, werden hun vulling, kleur, aflijning en positionering tegenover de gedateerde sporen in acht genomen.

VIII.2.2. Hoofdgebouw

De grootste concentratie volmiddeleeuwse paalsporen bevond zich centraal in het noordoostelijk deel van het terrein (fig. 39). Hierin kon een plattegrond van een hoofdgebouw (gebouw 4) herkend worden. Waarschijnlijk was echter eerst sprake van een zespalig bijgebouw (gebouw 5), waartegen het hoofdgebouw werd aangebouwd.

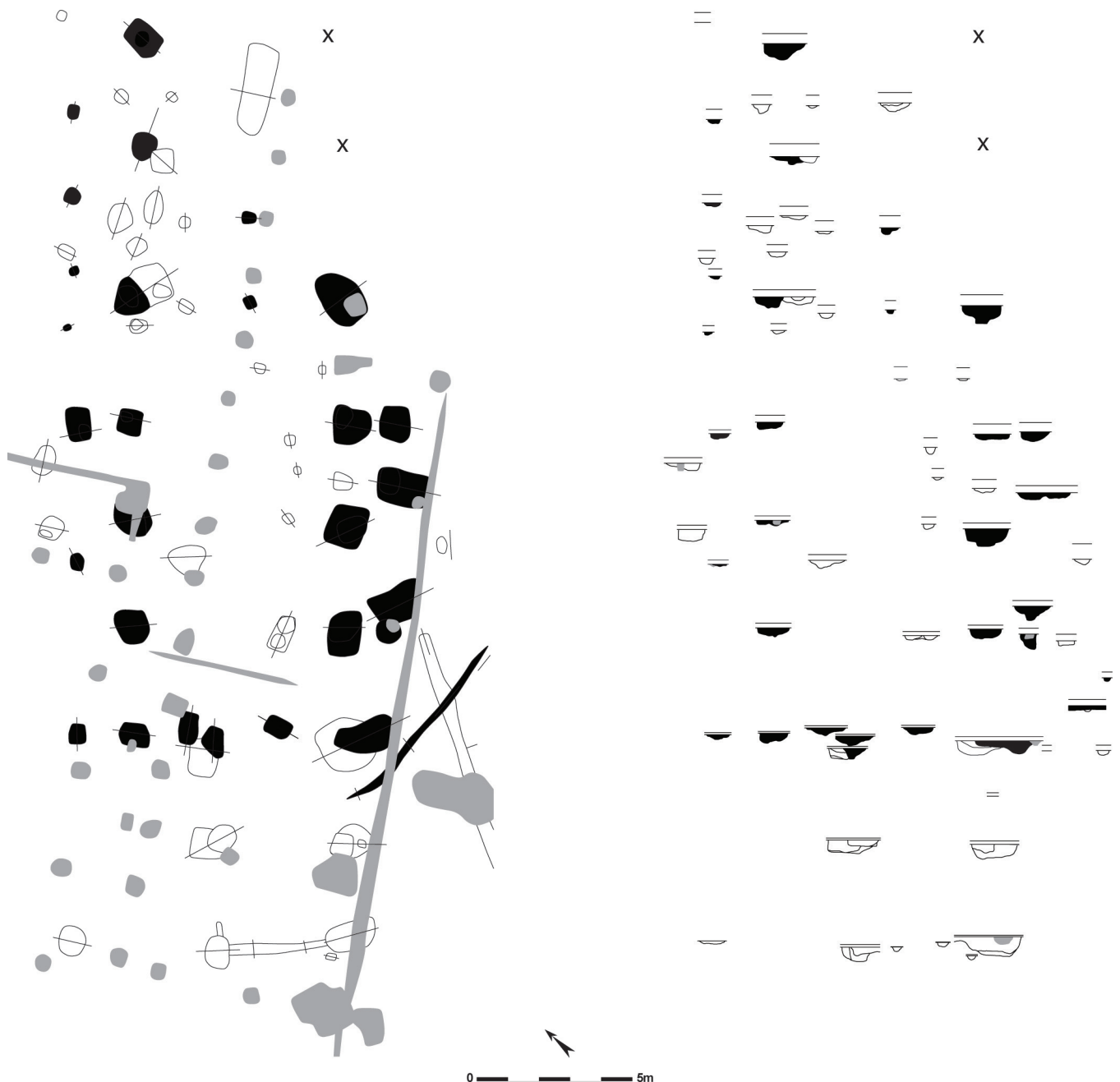
GEBOUW 4

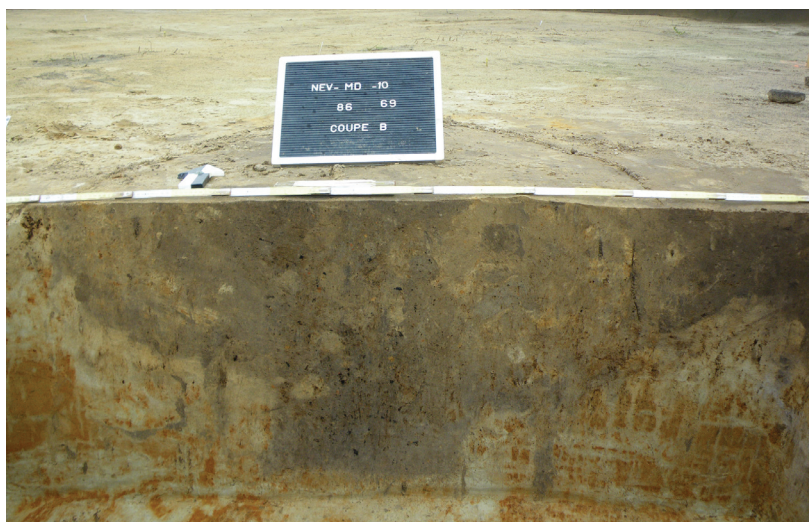
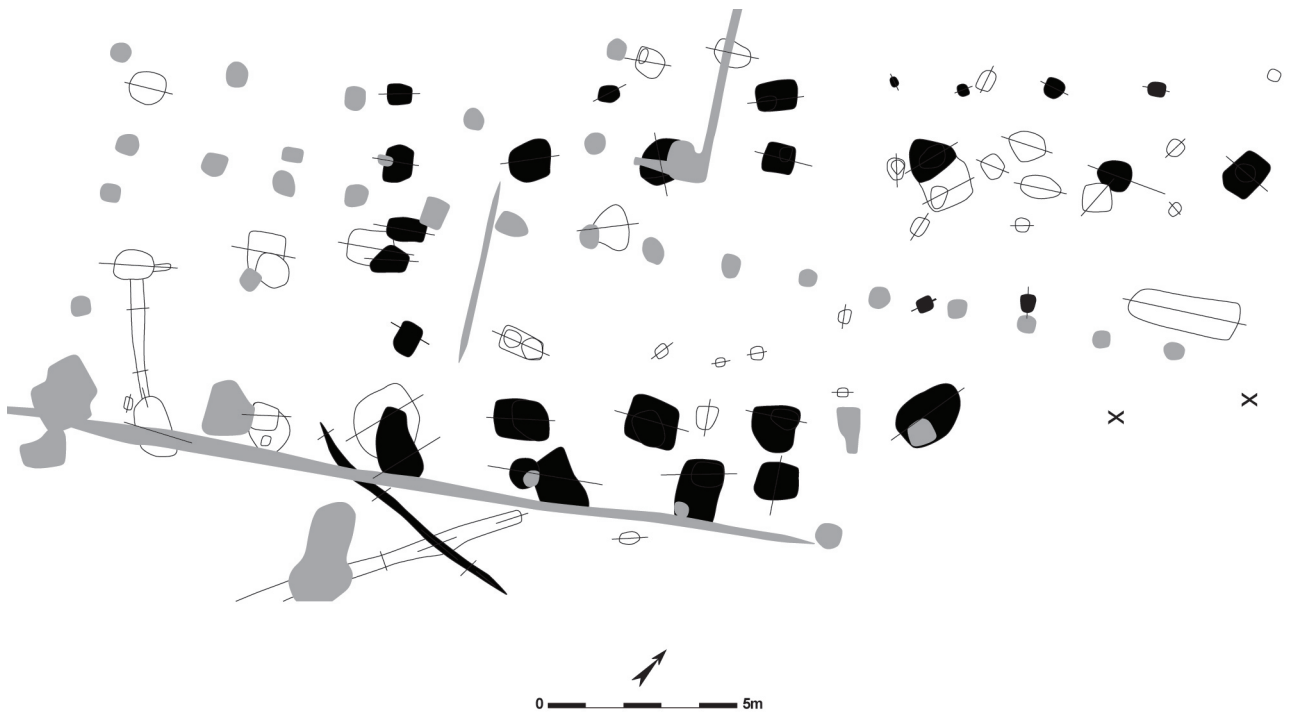
In de paalsporen centraal in het noordoostelijk deel van het terrein werd een noordoost-zuidwest georiënteerd gebouw herkend, waarvan de oostelijke hoek niet werd teruggevonden (fig. 39, 40, 41). Op deze plaats oversneed het gebouw immers gracht 69, waardoor enkele paalsporen bij het terreinwerk niet in de grachtvulling opgemerkt werden. Het gebouw heeft een vrij regelmatig opgebouwde kern, bestaande uit twee parallelle licht gebogen palenrijen (58a, 61, 67, 75, 76, 78, 86, 88/89, 105, 113, 114 en 120a) met een tussenafstand van gemiddeld 7m. De rijen telden vermoedelijk elk zeven palen die op ca. 3,4m van elkaar ingeplant stonden. Op de zuidwestelijke, korte, zijde waren nog twee palen (104 en 106/115) op regelmatige tussenafstand ingeplant. Op deze manier werd een kern van 23,5 bij maximaal 7m, en minimaal 6m, gevormd. Op de centrale as en in het noordoostelijk deel ervan bevonden zich twee kleine paalsporen (82 en 84), mogelijk als extra ondersteuning van de nok of ter interne opdeling van de ruimte. Langs de buitenzijde van de lange wanden, gemiddeld 2m van de noordelijke (39, 41, 45, 55, 57, 77 en 103) en 1,6m van de zuidelijke (110, 119, 120b, 125 en 126), werden onregelmatiger ingeplante paalsporen aangetroffen, die mogelijk de buitenste wand van het gebouw uitmaakten. Tegen de zuidelijke helft van de zuidwestelijke wand van de constructie bevindt zich een eerder aangelegd, licht afwijkend georiënteerd, zespalig bijgebouw (gebouw 5, zie infra). De noordoostelijke hoekpaal (108) van dit gebouw wordt door het hoofdgebouw oversneden. De oostelijke hoekpaal (120a) lijkt er echter in hergebruikt te worden. Vermoedelijk werd tegen dit eerder opgetrokken bijgebouw de constructie van gebouw 4 aangebouwd. De zuidoostelijke wand van het hoofdgebouw bevindt zich ook perfect in lijn met die van het bijgebouw. Het is mogelijk dat dit bijgebouwtje als een soort annex bij het groot gebouw werd behouden. De inplanting van paalspoor 182 versterkt deze hypothese. Dit spoor bevindt zich immers op het kruispunt van de lijn van de noordelijke lange zijde van het hoofdgebouw en de lijn van de zuidwestelijke korte zijde van het bijgebouw. Een dakdragende functie is, gezien de geringe diepte van het spoor, niet aannemelijk. Maar dit spoor kan het geheel wel vervollledigen als ondersteuning van een afdak of afrastering. Het hoofdgebouw is drieschepig van opbouw en krijgt met inbegrip van de annex afmetingen van 30 op 10m, zonder aanbouw meet het 23,5 op 10m. Paalsporen 55 en 77 bevinden zich op de noordwestelijke lange zijde, respectievelijk op 12,7m van de noordoostelijke en 5,5m van de zuidwestelijke hoek. Ongeveer 1m ten noordwesten van beide sporen liggen paalsporen 53 en 54. Deze lijken een versmalde toegang, met een breedte van 2m, tot het gebouw te vormen. Een aantal paalsporen in en rond

dit gebouw (38, 44, 58b, 59, 60, 62, 64, 65, 68, 70, 71, 72, 73, 79, 80, 87, 90, 91, 92/111, 93 en 94) hebben geen regelmatige inplanting. Ze kunnen deel uitmaken van andere, niet herkende, plattegronden of constructies, maar kunnen ook duiden op herstellingen aan de oorspronkelijke plattegrond. Een greppelfragment (122/123) staat hoogstwaarschijnlijk in verband met dit hoofdgebouw (zie infra).

De paalsporen van de kern van het gebouw zijn grote donker grijsbruine, min of meer rechthoekige sporen. Het grootste spoor (120a) meet 177 bij 173cm in het vlak, het kleinste (106/115) 86 op 62cm. Ten opzichte van een opgravingsniveau van 9,98m TAW hebben ze een absolute diepte van minimaal 32cm (76 en 104) tot maximaal 95cm (86) (fig. 42). De sporen die de buitenwanden van de structuur uitmaken zijn grijsbruin tot donker grijsbruin van kleur. De absolute diepte van de paalsporen van de noordelijke zijde schommelt rond 30cm, die van de paalsporen van de zuidelijke zijde bedraagt gemiddeld 60cm. De paalsporen van de noordelijke wand meten in het vlak minimum 27 op 19cm (57) en maximum 112

Figuur 40: Grondplan en coupes van gebouw 4 (schaal 1/200)

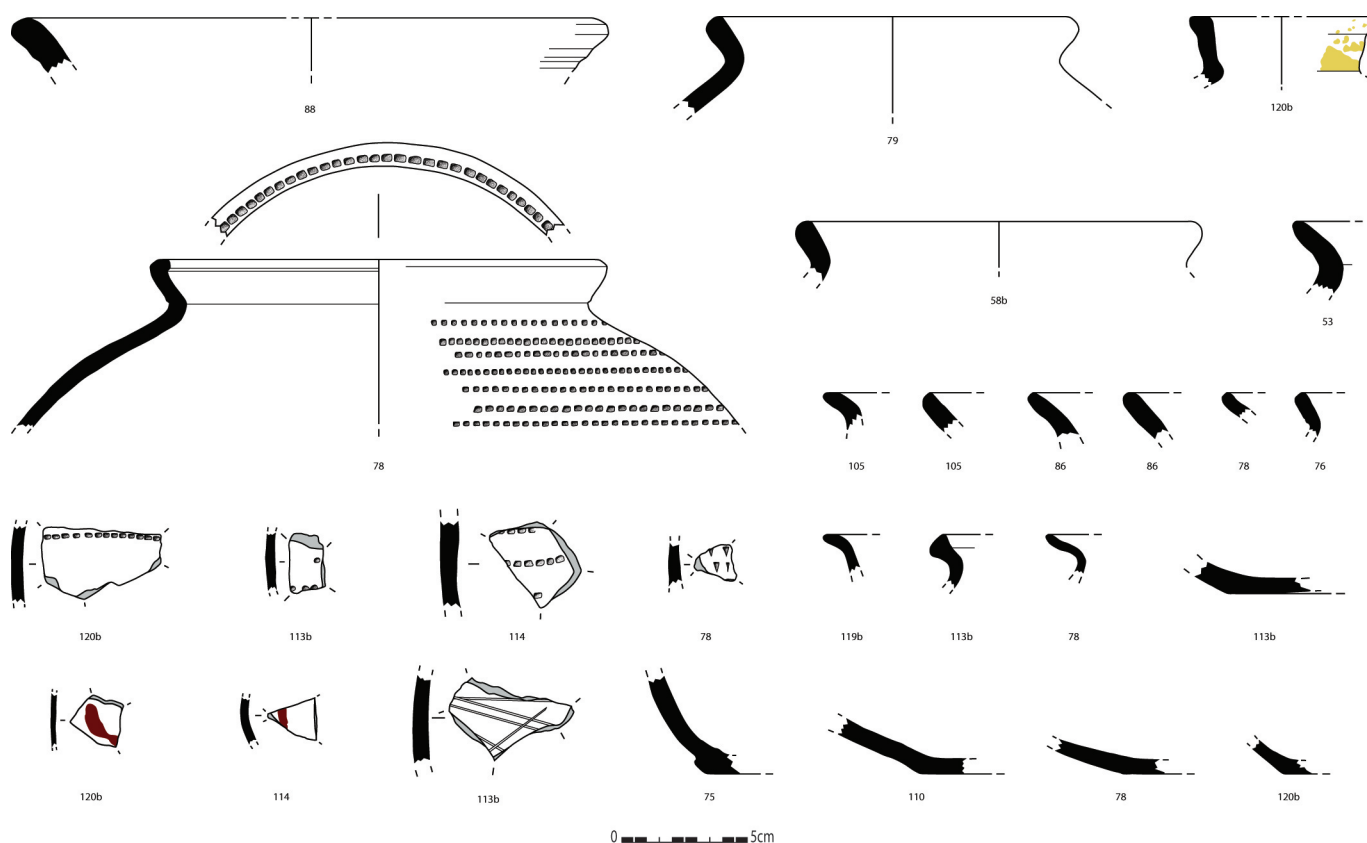
Figuur 41: Grondplan en coupes van gebouw 4 (schaal 1/200)

Figuur 42: Terreinopname van een coupe op paalspoor 86

op 81cm (55). Het grootste onder de sporen van de zuidelijke zijde meet 136 bij 117cm (119), het kleinste 80 op 80cm (125). De paalsporen van de zuidelijke wand zijn duidelijk groter en dieper. Het feit dat zij in de (mullere) vulling van gracht 69 werden aangelegd is hier mogelijk een verklaring voor. De twee paalsporen die zich in het noordoostelijk deel op de centrale as van het gebouw ophouden, zijn beide grijsbruin van kleur, ongeveer even groot (ca. 45 op 40cm) en hebben absolute dieptes van 42 en 61cm onder het niveau van 9,98m TAW. De sporen die mogelijk de ingang tot het gebouw vormen, zijn donker grijsbruin en meten in het vlak 76 op 72cm en 98 bij 67cm. Hun absolute dieptes bedragen 52 en 41cm.

Met uitzondering van sporen 39, 45, 57, 84 en 125 leverden alle paalsporen van deze structuur vondsten op (fig. 43). In totaal werden 32 handgevormde scherven uit de sporen gehaald. Het betreft 24 exemplaren met chamotteverschraling, waaronder drie randen en 21 wandscherven, en twee wandscherven met een organische magering. Ook handgevormd zijn zes scherven met zandverschraling, meer bepaald twee randjes en vier wandscherven, waarvan één met radstempelversiering. Enkele handgemaakte scherven vertoonden gladdingsstrepen parallel en kruisend in ruitvormig patroon. Het grijsgebakken en gedraaid aardewerk maakt met 70 scherven de hoofdmoot van het aardewerk uit. Het is grotendeels zandverschraald en omvat drie randen, waarvan één met radstempelversiering, drie bodemscherven en 59 wanden, waarvan één met radstempelversiering. De oxiderend gebakken en gedraaide waar bestaat uit één randscherf, één bodem en twaalf wandscherven, waarvan twee voorzien van een radstempelversiering. De sporen leverden ook nog dertien wandscherven in roodbeschilderde waar op. Een bodemscherf in *terra sigillata* en een manchetrand met loodglazuur waren wellicht respectievelijk verspit en intrusief in deze sporen aanwezig. Het vondstmateriaal bevat ook hier een grote hoeveelheid bouwmaterial: 41 stukken dakpan, 24 fragmenten in natuursteen en twee stukken maalsteen. De rest van de vondsten tenslotte zijn vier onbepaalde objecten in metaal, één metaalslak, één vermoedelijke smeltkroes, één stukje beschilderd glas en zeven fragmenten verbrand bot. Dit materiaal dateert iets later dan de jongste gebouwen uit de vroegmiddeleeuwse fase. Eén van de redenen hiervoor is het groter aandeel van zandverschraalde en gedraaide waar. De aangetroffen

Figuur 43: Selectie uit de aardewerkvondsten afkomstig uit de paalsporen van gebouw 4 (schaal 1/3)

radstempelsiering en het roodbeschilderd materiaal komen voor vanaf de 10de eeuw. Enkele scherven met gladdingsstrepen aangebracht in ruitvormig patroon, alsook een rand met verticale schraapsporen, gevormd bij het bevestigen van de rand op het lichaam van de pot, duiden eerder op een vroege 10de eeuwse datering. Op deze manier wordt dit hoofdgebouw in de 10de eeuw, en vermoedelijk in de eerste helft van de 10de eeuw, gesitueerd. De handgevormde waar met chamotte en/of organische verschralling is in dat geval residueel aanwezig (persoonlijke mededeling K. DE GROOTE & DE GROOTE 2008).

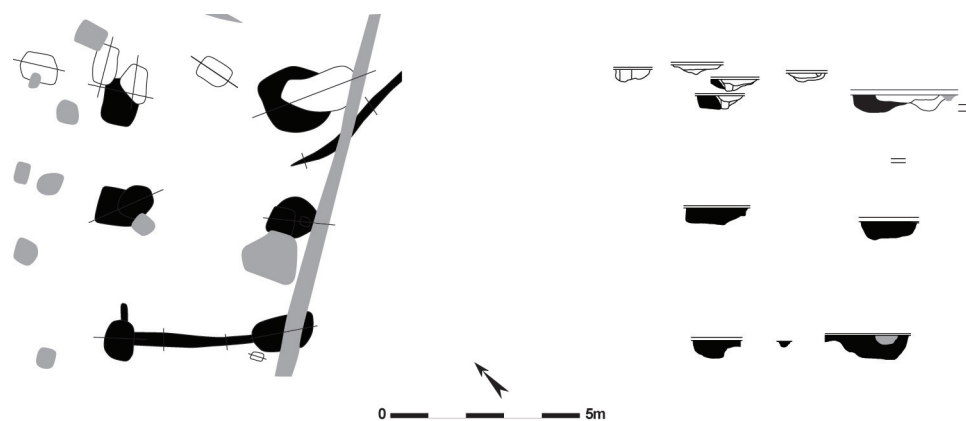
Vergelijkbare gebouwplattegronden werden reeds aangetroffen in Oost-Souburg (NL). Voornamelijk gebouwtype IVa vertoont gelijkenissen met gebouw 4 wat betreft de constructie en de verhouding in afmetingen. Dit type wordt daar echter pas vanaf de 11de eeuw gedateerd (VAN HEERINGEN *et al.* 1995). Maar ook in de regio werd dit type gebouw al meermaals aangetroffen. Zo werd een dergelijk gebouw uit de 10de-11de eeuw opgegraven te Merendree-Molenkouter (VANHEE & HOORNE 2005), en op verschillende opgravingen in Evergem Belzele werden gelijkaardige gebouwen uit de 11de-12de eeuw opgegraven (DE LOGI & SCHYNKEL 2008, DE LOGI *et al.* 2009, SCHYNKEL & URMEL 2009, VAN DE VIJVER *et al.* 2009).

VIII.2.3. Bijgebouwen

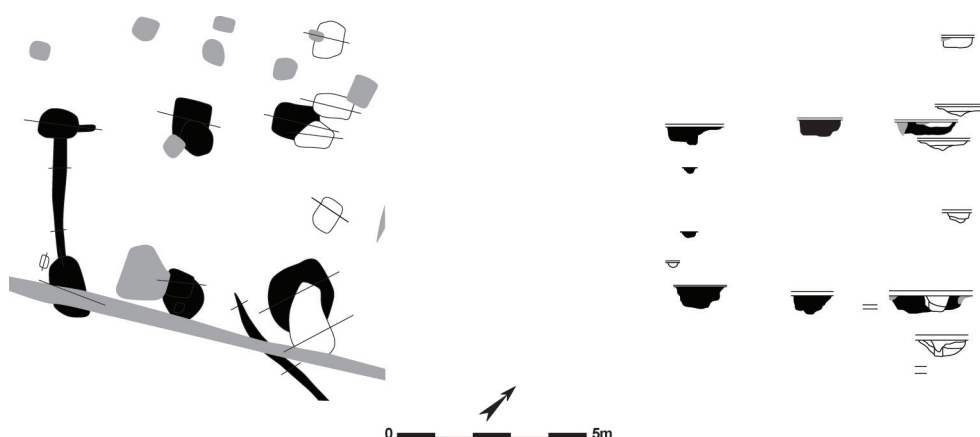
In totaal werden drie bijgebouwen herkend, waarvan één met zekerheid en twee hoogstwaarschijnlijk tot de volmiddeleeuwse periode moeten gerekend worden (fig. 39).

GEBOUW 5

Een eerste bijgebouw bevindt zich net ten zuidwesten van gebouw 4 (zie supra), dat één paalspoor ervan oversnijdt (fig. 39). Het is een noordoost-zuidwest gericht gebouw van 6,4 bij 4,8m groot. De constructie bestaat uit zes ovale tot rechthoekige paalsporen (108, 109/134, 120a, 129/130, 131 en 192) met een heterogene donker grijsbruine vulling (fig. 44, 45). Het grootste spoor (120a) meet 177 op 173cm in

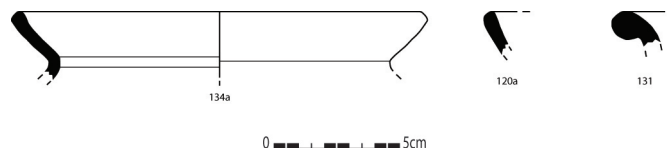

Figuur 44 & 45: Grondplan en coupes van gebouw 5 (schaal 1/200)

Figuur 46: Enkele randscherven afkomstig uit de paalsporen van gebouw 5 (schaal 1/3)

het vlak, het kleinste (192) 106 bij 78cm. De absolute diepte van de sporen bedraagt tussen 41 en 61cm onder een opgravingsniveau van 9,97m TAW. Een greppel (138) verbindt sporen 131 en 192, en bakent zo de zuidwestelijke korte zijde van het gebouwtje af (zie infra). Dit spoor kan als standgreppel gefungeerd hebben. Tussen sporen 120a en 129/130 vangt het traject van een tweede greppelspoor (122/123) aan, dat verder in oostelijke richting loopt (zie infra). Mogelijk stonden beide greppels met elkaar in verband en verzorgden ze de drainage van dit gebouw. Zoals hierboven reeds werd vermeld, wordt de noordoostelijke hoekpaal (108) van dit bijgebouw oversneden door een paalspoor van gebouw 4 (107).

Alle paalsporen van dit bijgebouw bevatten vondsten (fig. 46). De handgemaakte waar bestaat uit 16 wandscherven met chamotte magering. In reducerend gebakken gedraaid aardewerk werden drie randscherven, waarvan één duidelijk Karolingisch, en 22 wandjes gevonden. Vier wandscherven in roodbeschilderde waar en één roodbakken gedraaide wandscherf vervulden de aardewerkvondsten. Daarnaast bevatten de sporen ook nog tien dakpanfragmenten, negen stukken natuursteen, één stuk maalsteen en een fragmentje verbrand bot. De aanwezigheid van een Karolingische randscherf die tot de eerste helft van de 10de eeuw voorkomt, in combinatie met het voorkomen van roodbeschilderd aardewerk, brengt de datering van dit bijgebouw in de eerste helft van de 10de eeuw. Het materiaal is sterk gelijkend op het aardewerk dat in het hoofdgebouw van deze periode werd aangetroffen (persoonlijke mededeling K. DE GROOTE & DE GROOTE 2008). Gezien de oversnijding, moet dit bijgebouw eerder opgetrokken zijn dan hoofdgebouw 4.

GEBOUW 6

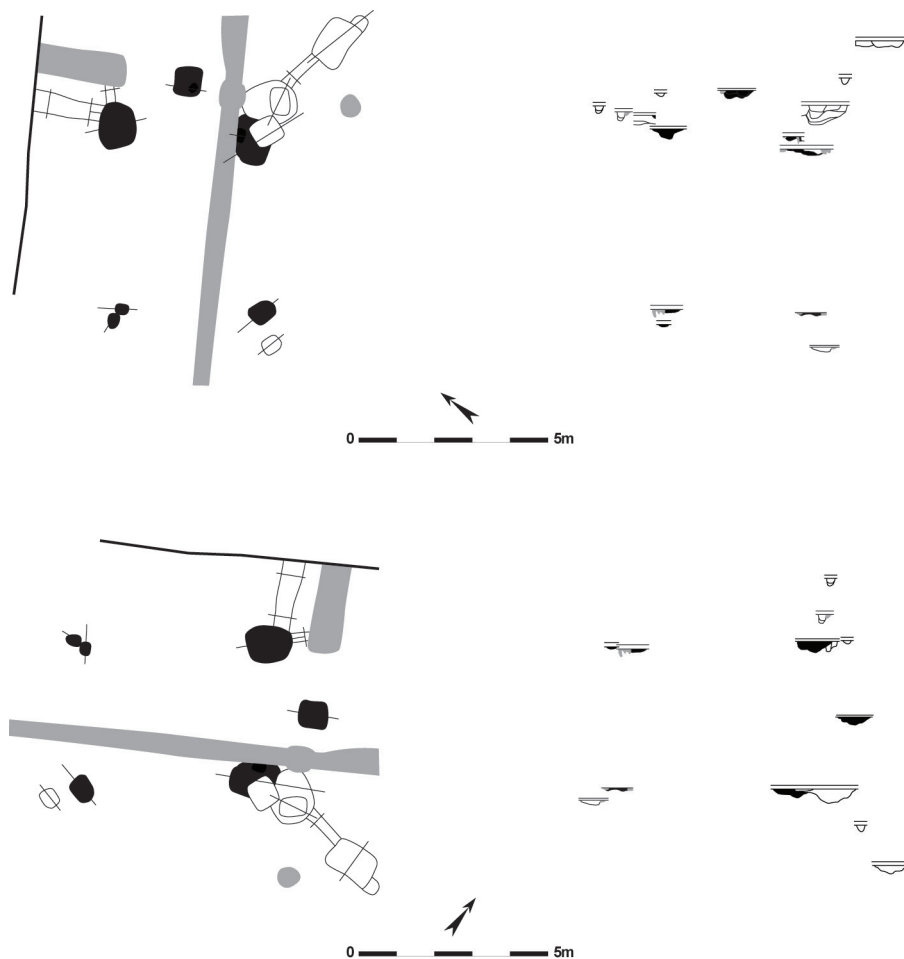
Ongeveer 10m ten noordwesten van hoofdgebouw 4 werd een tweede mogelijk bijgebouw aangesneden (fig. 39, 47, 48). Het heeft een noordoost-zuidwest oriëntatie en wordt gevormd door palen op de vier hoeken (27, 96a en 96b, 98 en 224a/b/d) en een uitstaande paal (26) centraal op de noordoostelijke zijde. De structuur meet 6,3 op 4m. De sporen zijn grijsbruin van kleur en vierkant tot ovaal van vorm. De noordoostelijke paalsporen zijn duidelijk groter, gemiddeld 110 op 90cm, dan de zuidwestelijke tegenhangers, ca. 77 op 55cm. Dit wordt ook weerspiegeld in hun absolute diepte: de noordoostelijke sporen zijn gemiddeld 33cm diep, de zuidwestelijke 15cm. De noordelijke hoekpaal (27) oversnijdt een greppelspoor (28/28b, zie infra). Het is niet helemaal duidelijk of deze greppel in relatie staat tot dit bijgebouw.

In vier van de vijf paalsporen werden vondsten gedaan. In totaal werden 30 keramiëscherven aangetroffen. Het gaat om negen handgevormde, met chamotte verschaalde wandscherven, waarvan één met gladding, één zandverschaalde handgemaakte wand, twee reducerend gebakken en gedraaide randscherven en 18 grijsgebakken gedraaide wanden (fig. 49). Daarnaast werden nog negen dakpanfragmenten, negen stukken natuursteen, twee stukjes metaal en één metaalslak uit de sporen gerecupereerd. Algemeen gezien is er een overwicht van zandverschaalde en gedraaide waar. Een precieze datering is op basis van deze vondsten niet mogelijk. Het gevonden materiaal sluit zowel bij de vondsten van gebouw 2 als bij die van gebouw 4 aan, met andere woorden Karolingisch of (vroeg) 10de eeuw (persoonlijke mededeling K. DE GROOTE & DE GROOTE 2008). Ook de inplanting van het gebouw geeft hieromtrent geen uitsluitsel. Het bouwtype is anderzijds wel identiek aan dat van gebouw 7 (zie infra), dat qua locatie, oriëntatie en aardewerk beter bij het volmiddeleeuws gebouw aansluit. Vergelijkbare, gedateerde, plattegronden uit ander onderzoek zijn voorlopig niet gekend.

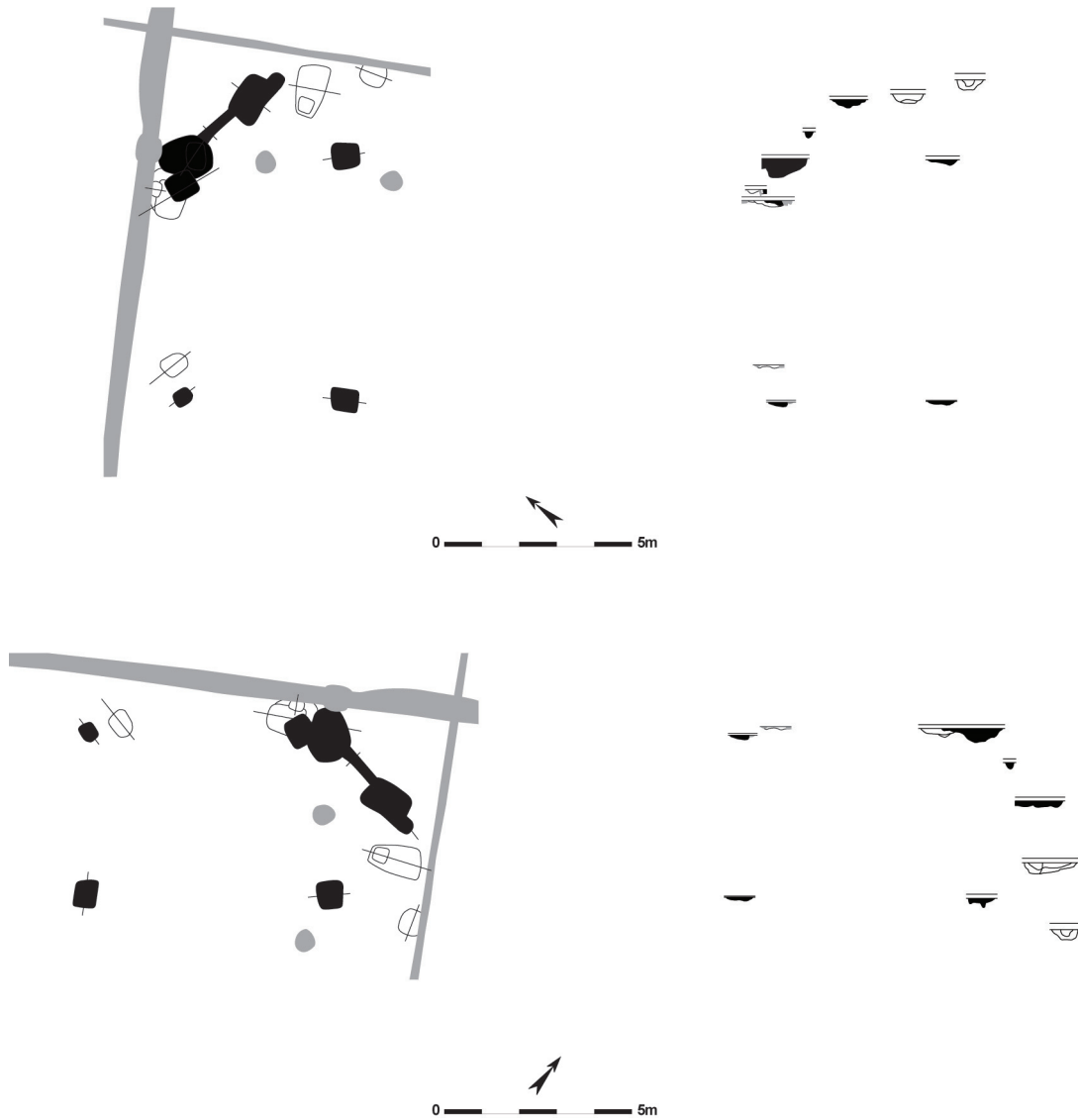
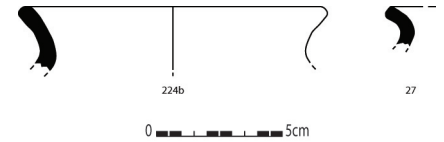

Figuur 47: Veldopname van gebouw 6

Figuur 48: Grondplannen en coupes van gebouw 6 (schaal 1/200)

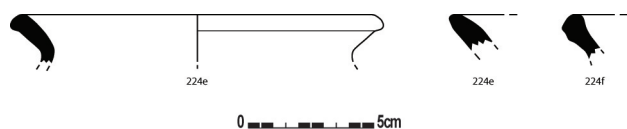
Figuur 49: Twee randscherven afkomstig uit de paalsporen van gebouw 6 (schaal 1/3)

Figuur 50: Grondplannen en coupes van gebouw 7 (schaal 1/200)

GEBOUW 7

Net ten zuidoosten tegen, en parallel aan, gebouw 6 bevindt zich een laatste mogelijk bijgebouw (fig. 39, 50). Qua opbouw is het identiek aan voorgaand bijgebouw: rechthoekig met op elke hoek een paal en een uitstaande paal centraal op de noordoostelijke zijde. Ook de oriëntatie van dit gebouw is noordoost-zuidwest. Deze constructie is wel iets groter dan de vorige, namelijk 8,2 op 4,4m. De paalsporen (52, 100, 101, 224e/f en 247) die dit gebouw vormen zijn donkergrijsbruine vierkante tot rechthoekige verkleuringen. Zoals bij gebouw 6 zijn de meest noordoostelijke sporen groter en dieper gefundeerd, gemiddeld 125 op 90 cm groot en 38cm diep, dan de zuidwestelijke, gemiddeld 63 bij 50cm groot en 12cm diep. Sporen 247 en 224e/f worden met elkaar verbonden door greppel 248 (zie infra), die vermoedelijk wel in relatie staat tot dit bijgebouw.

Figuur 51: Selectie uit het aardewerk afkomstig uit de sporen van gebouw 7 (schaal 1/3)

Alle sporen van dit bijgebouw bevatten vondsten (fig. 51). Er werden 33 scherven gevonden, waarvan zes handgemaakte en 27 grijs gebakken en gedraaide scherven. Het handgevormd materiaal omvat drie wandscherven met chamotte verschraling en drie wandjes met zandverschraling. De grijze gedraaide waar bestaat uit drie randen en 24 wandscherven verschaald met zand. Daarnaast konden nog vijf dakpanfragmenten, vijf stukken natuursteen en twee brokken maalsteen in de sporen gevonden worden. Het groot aandeel van het zandverschaald aardewerk, en de aanwezigheid van een volmiddeleeuws aandoende randscherf, geven de indruk dat deze structuur in de vroege 10de eeuw gesitueerd moet worden (persoonlijke mededeling K. DE GROOTE & DE GROOTE 2008). De oriëntatie van deze structuur, alsook de inplanting, waarbij de zuidwestelijke zijde in het verlengde ligt van de zuidwestelijke wand van het 10de eeuwse hoofdgebouw, lijken dit vermoeden te bevestigen. Gebouw 6, dat een identieke opbouw en oriëntatie heeft, zal vermoedelijk uit dezelfde periode stammen.

VIII.2.4. Greppels

Enkele greppels worden op basis van het vondstmateriaal erin aanwezig, de kleur, vorm en aflijning van hun vulling of hun positionering in het vlak in de volle middeleeuwen, en meer bepaald in de 10de eeuw gesitueerd. Een eerste spoor is een bruine tot donkerbruine greppel (28) die zich in het noorden van het terrein bevindt (fig. 39, 47, 48). Het spoor heeft een noordnoordwest-zuidzuidoost oriëntatie en kon vanaf de noordwestelijke sleufwand 1,8m gevolgd worden waar het door spoor 27, gebouw 6 (zie supra), wordt oversneden. Mogelijk zet de greppel zich dan minstens 1m in noordoostelijke richting verder (28b). 5,5m meer naar het noordoosten werd een eventueel vervolg (320) van dit spoor aangetroffen. Dit laatste fragment was nog over een afstand van 2,5m bewaard en werd pas zichtbaar na het weghalen van het 10de eeuwse opvullingpakket van spoor 225. De breedte van dit spoor bedraagt minimum 21 en maximaal 57cm, de diepte varieert van 9 tot 25cm onder het opgravingsniveau van 9,93m TAW. Geen enkel van deze greppelfragmenten bevatte vondsten. De datering is gebaseerd op de kleur en vorm van de vulling van de sporen. Ook de mogelijke relatie tot gebouw 6 doet een volmiddeleeuwse plaats vermoeden.

Ongeveer 4m ten zuidoosten van spoor 28 werd een ander greppelfragment (248) aangesneden (fig. 39, 50). Deze greppel wordt net zoals bovenstaande oversneden door de paalsporen van een bijgebouw (gebouw 7, zie supra). Het spoor lijkt deze twee sporen (224e/f en 247) dan ook te verbinden en loopt op die manier 1m in oostzuidoostelijke richting. De greppel is ca. 28cm breed, heeft een bruine vulling, is komvormig in profiel en is maximaal 17cm diep bewaard. Net zoals greppel 28 werden in dit spoor geen vondsten aangetroffen. De samenhang met gebouw 7 doet wel een 10de eeuwse datering vermoeden. Hoe de greppel precies in relatie stond tot dit gebouw is niet zeker. Mogelijk was het een standgreppel voor lichtere wandpalen, maar hij kan evengoed een drainerende functie gehad hebben.

De zuidwestelijke zijde van gebouw 5 (zie supra) wordt gevormd door een greppel (138) die de verbinding maakt tussen sporen 192 en 131 (fig. 39, 44, 45, 52). Dit spoor heeft dus een noordwest-zuidoost oriëntatie. Mogelijk werd de aanzet van een greppel op de noordwestelijke zijde van dit gebouw aangetroffen ter hoogte van spoor 192. De greppel heeft een lengte van ca. 3m en is ongeveer 32cm breed. Hij is grijsbruin van kleur, heeft een komvormig profiel en een absolute diepte van 16cm. In deze greppel werden evenmin vondsten aangetroffen. Maar opnieuw suggereert de samenhang met een 10de eeuwse bijgebouw en een gelijke datering.

Figuur 52: Terreinopname van een coupe op greppel 138

Ten zuiden van gebouw 4 (zie supra) werd een laatste greppelfragment (122/123) aangetroffen (fig. 39, 40, 41). Het spoor heeft een licht gebogen oost-west verlopend traject en lijkt aan te vangen op de zuidoostelijke zijde van gebouw 5 (zie supra). Van daaruit kon het spoor nog ca. 6m in oostelijke richting gevolgd worden, waarna de greppel niet meer te onderscheiden was. Het spoor is grijsbruin van kleur en heeft een komvormig profiel. De breedte van de greppel schommelt rond 20cm, in de diepte is hij maximaal 19cm bewaard. Het is mogelijk dat het vervolg van deze greppel de zijden van bijgebouw 5 volgde, en zo hetzelfde spoor is als greppel 138 (zie supra). Mogelijk verzorgde het de afwatering van dit bijgebouw. Net zoals bij de andere greppels leverde dit spoor geen vondsten op. De datering berust dus andermaal op de relatie met een 10de eeuwse bijgebouw en de vorm, kleur en aflijning van de vulling van het spoor.

Tenslotte moet de mogelijkheid herhaald worden dat gracht 121 een volmiddeleeuwse datering meekrijgt (zie supra). Het spoor bevatte naast vroegmiddeleeuws aardewerk ook materiaal uit deze periode. Het is eveneens onduidelijk of deze gracht in het noordnoordoosten een intentioneel einde kent net ter hoogte van gebouw 4.

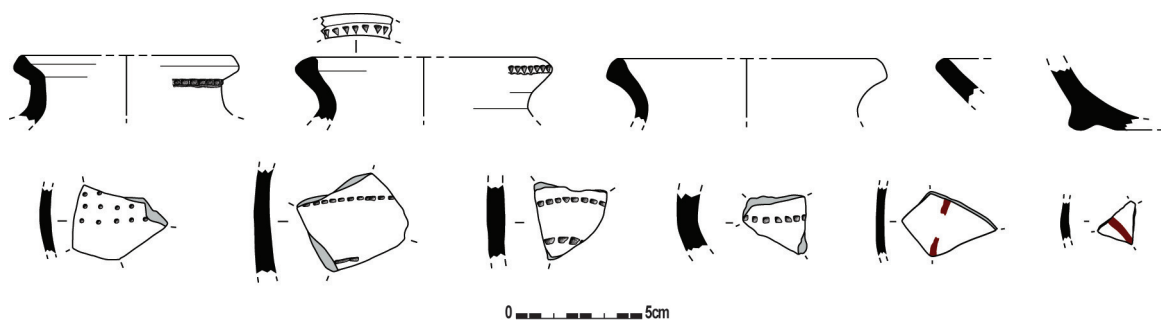
VIII.2.5. Spoor 225

In de noordoostelijke hoek van het projectgebied en ten noordoosten van gebouwen 6 en 7 werd een uitgebreide onregelmatige donker tot licht grijze verkleuring (225) opgemerkt (fig. 39, 53). Het spoor meet in het vlak ca. 13 op minstens 12m. Naar het noorden toe moet het onder de sleufwand doorgelopen hebben. De maximale diepte van het spoor bedraagt 22cm. Wanneer de vulling ervan weggenomen was, werden een aantal Karolingische sporen zichtbaar (zie supra). Deze vlek is waarschijnlijk gevormd door de opvulling van een lokale depressie met afval. Mogelijk is deze verdieping ontstaan bij slijtage van de bodem door heen en weer geloop van mens en/of dier rond de vroegmiddeleeuwse gebouwen. Aangezien de opvulling de oudere paalsporen afdekt moeten de Karolingische gebouwen ten tijde van de vorming van spoor 225 reeds verdwenen of afgebroken zijn.

Uit dit opvullingpakket werden vrij veel vondsten gehaald (fig. 54). In handgevormde waar verschaald met chamotte werden twee randen en zes wandscherven met gladding op lip en schouder gevonden. Eén wandscherf is handgevormd maar met zand verschaald. Twee wandscherven met radstempelversiering zijn oxiderend gebakken en gedraaid. In grijsgebakken en gedraaid aardewerk werden twee randscherven, één bodemfragment en 16 wandjes, en twee randen en twee wanden met radstempelversiering gevonden. Tenslotte werden nog drie wandscherven in roodbeschilderd aardewerk

Figuur 53: Overzicht met spoor 225

Figuur 54: Selectie uit het aardewerk afkomstig uit 10de eeuwse opvulling 225 (schaal 1/3)

uit de opvulling gehaald. Het bouw materiaal bestaat uit 43 dakpanfragmenten, tien stukken Doornikse kalksteen, één fragment in leisteen en drie brokken kwartsiet zandsteen. Daarnaast bevatte het spoor ook nog 48 stukjes maalsteen, twee vuurstenen objecten, vier onbepaalde metalen voorwerpen, één metalen spijker en zeven metaalslakken. De dateerbare vondsten sluiten zeer goed aan bij het vondstensemble van gebouw 4: de grote aanwezigheid van gedraaide en zandverschaalde waar, radstempels, roodbeschilderd aardewerk en enkele handgevormde Karolingisch aandoende randen. Het spoor krijgt datering in de 10de eeuw, met voorkeur voor de eerste helft van de 10de eeuw (persoonlijke mededeling K. DE GROOTE & DE GROOTE 2008).

VIII.3. VONDSTEN²

In vergelijking met de vroegmiddeleeuwse sporen bevatten de 10de eeuwse contexten een heel wat kleinere hoeveelheid bouw materiaal. Er worden ook meer stukken natuursteen aangetroffen dan dakpanfragmenten. De herkende soorten natuursteen die bij dit onderzoek werden aangetroffen, zijn Doornikse kalksteen, leisteen en kwartsiet zandsteen. Daarnaast werd ook een vrij grote hoeveelheid maalsteenfragmenten in tefriet uit de sporen gehaald.

Het aangetroffen aardewerk bevat in hoofdzaak reducerend gebakken en gedraaid aardewerk (60%). Daarnaast komt nu ook meer oxiderend gebakken en gedraaide waar voor (6%). De aanwezigheid van roodbeschilderd aardewerk (7,5%) en scherven met radstempelversiering zijn typisch vanaf de 10de eeuw. Enkele Karolingisch aandoende randen en scherven met in ruitvorm kruisende parallelle gegladde versieringslijnen verraden een datering in de 10de eeuw, met een voorkeur voor de eerste helft van die eeuw. De aanwezige vormen zijn voornamelijk toe te schrijven aan het type van de kogelpot. Het handgevormd aardewerk met chamotte en/of organische vershraling was in deze periode niet meer in gebruik. Dat dit aardewerk in alle 10de eeuwse sporen voorkomt, hoeft niet te verbazen gezien de grote hoeveelheid van dit materiaal dat over het heel terrein rondzwierf. Het gaat dus om residueel aanwezige vondsten (persoonlijke mededeling K. DE GROOTE & DE GROOTE 2008).

Net zoals de voorgaande levert ook deze periode een aantal metaalvondsten op. Ze kunnen echter, op één spijker na, nog niet geïdentificeerd worden. Metaalslakken en een mogelijke smeltkroes wijzen wederom op artisanale activiteiten in de nabijheid. De glasvondsten uit deze periode beperken zich tot één scherfje waarop een beschildering aangebracht lijkt. Ook de botvondsten zijn klein in aantal. Het betreft slechts enkele kleine verbrande fragmentjes.

VIII.4. SYNTHESE EN INTERPRETATIE

De bewoning van het terrein werd verder gezet tijdens de volle middeleeuwen. Zo werd uit, vermoedelijk de eerste helft van, de 10de eeuw een erf aangesneden bestaande uit één hoofd- en drie bijgebouwen en enkele greppels. De occupatie concentreert zich op het oostelijk deel van het onderzoeksgebied. Een, eveneens 10de eeuwse, opvullingpakket dekt de paalsporen van de vroegmiddeleeuwse gebouwen af. Dit toont aan dat deze oudere structuren op dat moment niet meer rechtop stonden. De oriëntatie van de vier gebouwen is telkens noordoost-zuidwest gericht. Het aangetroffen hoofdgebouw is groot van formaat, 23,5 op 10m en werd gebouwd tegen een eerder opgetrokken zespalig bijgebouw. Dit hoofdgebouw is van het drieschepig type dat in de regio regelmatig wordt aangetroffen bij onderzoek van de volmiddeleeuwse landelijke bewoning, en heeft mogelijk een ingang op de noordwestelijke, lange, zijde. Eén bijgebouw is zespalig en meet 6,4 op 4,8m en twee andere zijn vijfpalig en meten 6,3 op 4m en 8,2 bij 4,4m. De hoofdmoot van de aangetroffen greppels maakt de verbinding tussen paalsporen van gebouwen. Ze kunnen dienen als standgreppel of ter drainage van de structuren.

IX. Recente sporen

Verspreid over het heel terrein werden sporen van recente activiteiten aangetroffen (fig. 55). Het gaat om grote kuilen opgevuld met 20ste eeuwse bouwpuin, sporen van greppels en aanleggleuven van leidingen, en met betongevulde funderingskuilen van pijlers. Zo goed als al deze sporen konden in relatie gebracht worden met de serres die tot voor de proefsleuven campagne het terrein innamen.

Figuur 55: Grondplan met alle recente sporen wit ingekleurd (schaal 1/500)

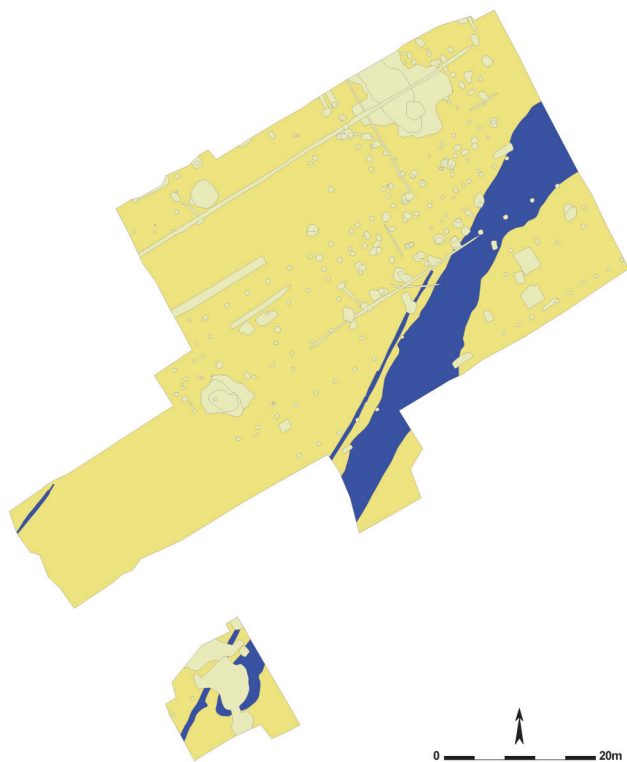

X. Synthese

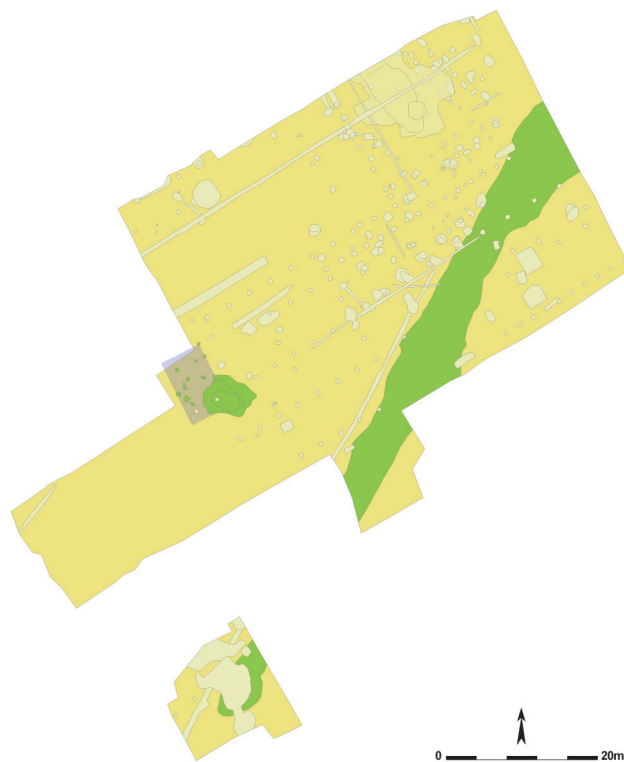
Op 4 mei 2010 startte tussen Merendreedorp en Hammeken in Merendree, Nevele, een archeologische opgraving die tot 25 juni van datzelfde jaar zou duren. De nakende aanleg van een verkaveling door de firma's Huysman Promoties nv en Roger Wille nv op deze percelen bedreigt het aanwezig archeologisch erfgoed. De resultaten van een eerder door de KLAD uitgevoerde proefsleuvenprospectie hadden geleid tot het afbakenen van een terrein van ca. 3200m² voor nader onderzoek. De uitvoering van dit onderzoek, terreinwerk, de verwerking en rapportage van de resultaten, was in handen van projectarcheologen in dienst van het EEC.

Bij het onderzoek kwamen sporen uit verschillende periodes aan het licht, gaande van de Romeinse tijd, over de vroege-, tot de volle middeleeuwen. Sporen van recente serrebebauwing op de percelen kwamen over het heel terrein voor. Het oudste spoor is een brede diepe gracht die in de Romeinse tijd werd aangelegd en nadien nog twee maal heruitgegraven werd. In het noordoosten vertoont hij mogelijk de aanzet van een knik in het traject en in het zuidwesten heeft hij een opzettelijk einde. Mogelijk gaat het om een deel van de verdedigingsgracht van een Romeins legerkamp, in elk geval om een vorm van afbakening waar veel belang aan gehecht werd. Parallel hieraan lopen twee smallere grachten die mogelijk tot dezelfde periode gerekend mogen worden. Het bovenste opvullingspakket van de brede Romeinse gracht dateert uit de Merovingische periode. Uit de vroege middeleeuwen dateren twee hoofdgebouwen, één bijgebouw, een waterput, enkele losse sporen en een greppel. Het vermoedelijk oudste hoofdgebouw is drieschepig van opbouw met een zespalige kern. Het tweede hoofdgebouw dateert uit de 9de eeuw en viel maar gedeeltelijk binnen het projectgebied. Het heeft een rechthoekige opbouw met een uitstaande paal op de centrale lengte-as. Het gebouw is één- of tweeschepig, afhankelijk van een paalspoor centraal binnen het gebouw dat al dan niet tot de constructie behoort. Het bijgebouw is smal en eenschepig en wordt in de 8ste of vroege 9de eeuw gesitueerd. De aangetroffen waterput heeft een vierkante houten bekisting en hoort thuis in de 9de eeuw. Tenslotte wijzen enkele groepen van losse paalsporen op de mogelijke aanwezigheid van bijkomende niet herkende structuren. Een groepje paalsporen met greppel bevindt zich tegen de waterput en vormde misschien een constructie die ermee verband houdt. De volle middeleeuwen en meer bepaald de 10de eeuw leverde ook sporen van bewoning op. Zo werden één hoofd- en drie bijgebouwen, en enkele greppels gevonden. De bewoning uit deze fase situeert zich in het oostelijk deel van het terrein. Het hoofdgebouw meet 23,5 op 11 m en omvat een eerder gebouwd zespalig bijgebouw. Dit hoofdgebouw is drieschepig van opbouw en heeft een ingang op de noordwestelijke, lange, zijde. Het bijgebouw waartegen het werd opgetrokken, is zespalig en twee andere zijn vijfpalig. De greppels verbinden meestal paalsporen van de gebouwen. Ze kunnen dienen als standgreppel of ter drainage van de structuren.

Het grondplan en al deze gegevens samen in beschouwing genomen, lijkt de occupatiegeschiedenis op dit terrein minstens zes fases gekend te hebben. Voor zover zichtbaar start het landgebruik hier in de Romeinse periode (fig. 56). De vondst van een uitzonderlijk diepe noordnoordwest-zuidzuidoost lopende gracht, die twee maal werd heraangelegd, duidt op de aanwezigheid van een in die tijd belangrijke plaats. Het is onwaarschijnlijk dat dergelijke gracht enkel een drainerende functie had, zeker gezien het abrupt einde van het spoor in het zuidwesten. Een afbakenende en/of verdedigende taak is aannemelijk. Romeinse vondsten uit deze deelgemeente wijzen op de mogelijkheid dat hier een vicus, heiligdom en/of legerkamp gesitueerd was. Ook de ligging, op een "eiland" tussen de armen van de Kale, is hiervoor ideaal. Wellicht moet deze gracht in verband met een dergelijke plaats gezien worden. In het noordoosten lijkt het spoor een aanzet tot bocht, in zuidoostelijke richting,

Figuur 56: Grondplan met aanduiding van de Romeinse occupatiefase op het terrein (schaal 1/1000)

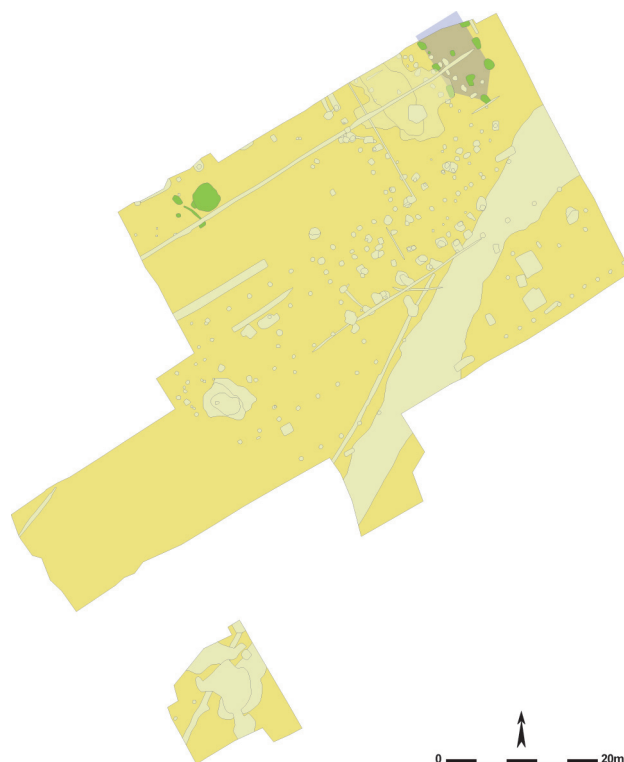

Figuur 57: Grondplan met aanduiding van de tweede bewoningsfase van het terrein (schaal 1/1000)

Figuur 58: Grondplan met aanduiding van de bewoning in de tweede helft 8ste - eerste helft 9de eeuw (schaal 1/1000)

Figuur 59: Grondplan met aanduiding van de 9de eeuwse occupatie op het projectgebied (schaal 1/1000)

te vertonen. Dit alles suggereert dat het spoor zich verder zet in zuidelijke richting en dat de erbij horende sporen van Romeinse aanwezigheid verder naar het zuiden en het westen moeten gezocht worden. De afwezigheid van vroegmiddeleeuwse keramiek in de oudste opvullingslagen van de gracht betekenen wellicht dat hij in de loop van de Romeinse periode in onbruik raakte. Twee parallel hieraan verlopende smalle grachten moeten misschien ook in deze fase geplaatst worden.

Aan het begin van de vroegmiddeleeuwse periode (fig. 57) raakte de langgerekte depressie, die de deels opgevulde gracht achterliet, opgevuld met grote hoeveelheden nederzettingsafval. Dit Merovingisch materiaal duidt op de nabijheid van een gelijktijdige nederzetting. Mogelijk werd bij dit onderzoek een gebouwtje hiervan aangesneden. Dit rechthoekig gebouw is drieschepig, met een zespalige kern en heeft een noordnoordwest-zuidzuidoost oriëntatie. Het moet in elk geval vóór de 9de eeuw gesitueerd worden, maar een meer precieze datering kon op basis van het aardewerk niet gegeven worden. Dergelijke gebouwtypes uit de 7de-8ste eeuw werden wel al eerder opgegraven. Het blijft dan ook mogelijk dat dit gebouw niet tot de Merovingische fase hoort, en dat deze laatste bijgevolg elders moet gezocht worden.

De volgende bewoningsfase voltrekt zich in de loop van de 8ste of vroege 9de eeuw (fig. 58). De vondst van een smal noordwest-zuidoost georiënteerd eenschepig bijgebouw wijst op de voortzetting van de bewoning op het terrein. Ook in dit geval bevindt de rest van het erf zich wellicht buiten het onderzoeksgebied.

Dit gebouw moet in de 9de eeuw vergaan of afgebroken zijn, want op deze plaats wordt dan een noordnoordwest-zuidzuidoost gericht hoofdgebouw opgetrokken (fig. 59). Het is een één- of tweeschepige constructie met een uitstaande (nok)paal. Bij dit gebouw hoort vermoedelijk ook de meer naar het westen toe aangetroffen waterput met houten bekisting, en de paalsporen en greppel die ermee samengaan.

In een vijfde occupatiefase (fig. 60), gedateerd in, vermoedelijk de eerste helft van, de 10de eeuw, is ook dit gebouw verdwenen of ontmanteld. Een 10de eeuwse opvulling dekt de oudere paalsporen immers toe. Bij dit pakket hoort een groot noordoost-zuidwest gericht hoofdgebouw. Vermoedelijk werd eerst een zespalig bijgebouwtje opgericht, waartegen nadien het hoofdgebouw opgetrokken werd. Deze laatste is van het drieschepig type en heeft op de noordelijke zijde een ingang. Ten noorden in de lijn van dit gebouw bevonden zich twee, eveneens noordoost-zuidwest georiënteerde, vijfpalige bijgebouwen die hoogstwaarschijnlijk ook tot deze volmiddeleeuwse bewoningsfase hoorden.

Een laatste archeologisch zichtbare fase van landgebruik op dit terrein is recent van aard en was tot voor kort nog aanwezig. Verspreid over het heel terrein waren de restanten en sporen van de 20ste eeuwse serrebebauwing te vinden.

Figuur 60: Grondplan met aanduiding van de bewoning op het terrein in de 10de eeuw (schaal 1/1000)

XI. Aanbevelingen voor verdergezet onderzoek

Bij het terreinwerk werden van de interessante sporen allerhande stalen (bulk-, houtskool-, hout- en pollenstalen) genomen. Dit maakt een uitgebreid natuurwetenschappelijk onderzoek in de toekomst mogelijk. De houten elementen van de bekisting van de waterput werden integraal gerecupereerd. Dit hout is reeds bemonsterd door Kristof Haneca (VIOE) voor dendrochronologische datering en houtidentificatie. Van alle structuren zijn houtskoolstalen voor handen. ¹⁴C-datering is hiervoor dus mogelijk. Uit een aantal sporen komen eveneens, al dan niet verbrande, botresten die ook voor een dergelijke datering in aanmerking komen. Deze dateringsmethode is voornamelijk aangewezen bij gebouw 1, dat op basis van het aardewerk slechts een vage datering kent. Meest bruikbaar hiervoor zijn de botresten die in spoor 205 werden aangetroffen. Een meer nauwkeurige datering van de andere structuren op basis van deze techniek, kan de chronologie van de (vroeg)middeleeuwse gebouwtypes enkel ten goede komen. Dit bot kan verder ook geïdentificeerd worden om een beter zicht te krijgen op het vee aanwezig op vroegmiddeleeuwse erven. De analyse van zaden, vruchten en pollen aanwezig in de bulk- en pollenstalen afkomstig uit de Romeinse gracht en Karolingische waterput kunnen meer info geven over het toenmalig landschap.

Wat de mogelijkheden tot restauratie van objecten betreft, kunnen een aantal van de Merovingische aardewerkprofielen afkomstig uit de bovenste opvulling van gracht 69, een halve Karolingische pot uit laag 38 van de waterput en een aantal van de metalen voorwerpen voorgesteld worden. Onder deze laatste categorie zijn de ankersleutel en het mes uit spoor 205 alvast een goede kandidaat. Het is aan te raden de andere metaalobjecten eerst met X-stralen door te lichten, om een beter zicht te krijgen op hun identiteit en de mogelijkheden voor restauratie.

XII. Besluit

De resultaten van het archeologisch onderzoek tussen Merendreedorp en Hammeken te Merendree, Nevele, bevestigen de vermoedens van een vroegmiddeleeuwse bewoning te Merendree. Voor de eerste maal kon dit ook archeologisch aangetoond worden. Maar ook voor de Romeinse periode zijn de nieuwe gegevens hoogst interessant. Er werd reeds geopperd dat Merendree een functie had als centrale plaats met een vicus, heiligdom en/of legerkamp. De hier aangetroffen gracht is van die aard dat hij wellicht met een dergelijke belangrijke locatie in verband staat. De volle middeleeuwen werden al eerder in Merendree opgegraven, maar nooit de vroegste fase of 10de eeuw, zoals hier wel het geval is. Op wetenschappelijk en meer theoretisch vlak zijn de resultaten van belang. De herkende gebouwplattegronden en het gevonden aardewerk leveren over deze tot nu toe vrij slecht gedocumenteerde periode nieuwe informatie op en vullen de bestaande kennis aan. Verdergezet natuurwetenschappelijk onderzoek kan voor bijkomende gegevens betreffende de chronologie van de sporen en de aard van het toenmalig landschap zorgen.

Met huidig onderzoek werd vermoedelijk een gedeelte van de oudste dorpskern van Merendree opgegraven. Het idee blijft wel dat met dit kleinschalig onderzoek enkel licht geraakt werd aan de potentieel zeer uitgebreide archeologische rijkdom van deze deelgemeente.

Bibliografie

AGENTSCHAP VOOR GEOGRAFISCHE INFORMATIE VLAANDEREN, 2010. Bodemkaart op <http://geo-vlaanderen.agiv.be/geo-vlaanderen/bodemkaart>.

BOURGEOIS J., DE CLERCQ W., DE MULDER G., MEGANCK M. & VERLAECKT K., 1998. Het land van Nevele in de metaaltijden. *VOBOV-info* 47: pp. 13-23.

DE CLERCQ W., 1997. Onbekend is onbemind. De vroege Middeleeuwen in het westen en noordwesten van Oost-Vlaanderen, gezien vanuit archeologisch perspectief. *Handelingen van de maatschappij voor geschiedenis en oudheidkunde*, nieuwe reeks II: pp. 21-36.

DE CLERCQ W., 1998a. De Romeinse aanwezigheid in de vallei van de Kale. *VOBOV-info* 47: pp. 59-60.

DE CLERCQ W., 1998b. De vroege middeleeuwen op het grondgebied van het land van Nevele. *VOBOV-info* 47: pp. 61-63.

DE CLERCQ W., 2009. *Lokale gemeenschappen in het Imperium Romanum. Transformaties in rurale bewoningsstructuur en materiële cultuur in de landschappen van het noordelijk deel van de civitas Menapiorum (provincie Gallia-Belgica, ca. 100 v. Chr. – 400 n. Chr.)*. Proefschrift ingediend tot het behalen van de graad van doctor in de Archeologie.

DE CLERCQ W., DESCHIETER J., HAGEMAN B., THOEN H. & VERMEULEN F., 1998. Recent Romeins archeologisch onderzoek in de vallei van de Kale, grondgebied Land van Nevele: sites en structuren. *VOBOV-info* 47: pp. 28-33.

DE CLERCQ W. & VERLAECKT K., 1998. Het land van Nevele: een beknopt fysisch profiel. *VOBOV-info* 47: pp. 2-5.

DE GROOTE K., 2008. Middeleeuws aardewerk in Vlaanderen. Techniek, typologie, chronologie en evolutie van het gebruiksgoed in de regio Oudenaarde in de volle en late middeleeuwen (10de-16de eeuw), *Relicta – Archeologie, Monumenten- & Landschapsonderzoek in Vlaanderen – Monografie 1*, twee delen, Brussel.

DE LOGI A., DECONYNCK J., VANHOLME N. & RENIERE S., 2009. *Archeologisch onderzoek Evergem-Koolstraat. 1 oktober 2008 tot 10 juni 2009*. Onuitgegeven rapport (KLAD-rapport 15).

DE LOGI A. & SCHYNKEL E., 2008. *Archeologisch onderzoek Evergem-Steenovenstraat. 7 april tot 22 augustus 2008*. Onuitgegeven rapport (KLAD-rapport 7).

DE LOGI A. & SCHYNKEL E., 2010. *Archeologisch onderzoek Nevele-Hoogstraat, 18 januari tot 30 april 2010*. Onuitgegeven rapport (KLAD-rapport 19).

HOLLEVOET Y., 2002. D' Hooghe Noene van midden Bronstijd tot volle Middeleeuwen. Archeologisch onderzoek in een verkaveling langs de Zandstraat te Varsenare (gem. Jabbeke, prov. West-Vlaanderen). *Archeologie in Vlaanderen* VI: pp. 161-189.

HOLLEVOET Y., 2003. Romeinse off site-fenomenen en vroegmiddeleeuwse nederzettingssporen in de verkaveling Molendorp te Sint-Andries/Brugge (prov. West-Vlaanderen). *Archeologie in Vlaanderen* VII: pp. 65-82.

HOORNE J., TAEIEMAN E. & VANHEE D., 2009. *Archeologische opvolging Aquafintrace Hansbeke. Januari - februari 2009*. Onuitgegeven rapport (=KLAD-rapport 13).

ROGGE M., 1981. Een Merovingische nederzetting te Avelgem – Kerkhove (West – Vlaanderen). In Van Doorselaer A. (red.). *Westvlaamse archaeologica monografieën II. De Merovingische beschaving in de scheldevallei. Handelingen van het internationaal colloquium Kortrijk 28 – 30 oktober 1980*, Kortrijk: pp. 67-102.

SCHYNKEL E. & URMEL L., 2009. *Archeologisch onderzoek Evergem-Molenhoek. 1 oktober tot 23 december 2008*. Onuitgegeven rapport (=KLAD-rapport 11).

THOEN H., 1998. De Romeinse bewoning in de vallei van de Kale binnen het gebied van het Land van Nevele. Status quaestionis van het onderzoek. *VOBOV-info* 47: pp. 24-27.

VAN DER HAEGEN G., 1998. Steentijdvondsten in het Land van Nevele. *VOBOV-info* 47: pp. 6-12.

VAN DE VIJVER M., KEPPENS K., SCHYNKEL E. & DALLE S., 2009. *Archeologisch onderzoek Evergem-Ralingen/Schoonstraat. 23 februari tot 26 juni 2009*. Onuitgegeven rapport (KLAD-rapport 14).

VANHEE D. & HOORNE J., 2005. Een volmiddeleeuwse hoeve met explosieve verrassing in de Molenkouterslag. *Monumentenzorg en cultuurpatrimonium. Jaarverslag van de provincie Oost-Vlaanderen*: pp. 180-181.

VAN HEERINGEN R.M., HENDERIKX P.A. & MARS A., 1995. *Vroeg-Middeleeuwse ringwalburgen in Zeeland, Goes/Amersfoort*.

WEBSTER P., 1996. Roman Samian Pottery in Britain. *Practical Handbook in Archaeology* no. 13.

